

DOM in SVET

LETO XV.
ŠTEV. 12.

1902.

LIST ZA LEPOSLOV-
JE IN ZNANSTVO.
UREDNIKA: DR. MIHAEL
OPEKA IN DR. EVGEN
LAMPE.

TISKAR KATOLIŠKA TI-
SKARNA V LJUBLJANI.

Vsebina.

	Stran
Nesrečno zlato! Povest. Spisal Bogdan Vened. (Konec)	705
Jaz grem brez žalostnih oči. Zložil Roman Romanov	711
Pod južnim solncem. Potopisne črtice. Spisal Ksaver Meško. (Konec)	712
Iz samotnega večera. Zložil Roman Romanov	716
Svetonočni blagoslov. Božična pravljica. Zložil Silvin Sardenko	717
Akvareli. Slike iz narave in življenja. Spisal Frančišek Ks. Steržaj	718
Gotovo da ne! Zložil Silvin Sardenko	721
„Smo pa le mož!“ Novela. Spisal F. S. Finžgar (Konec)	722
Francesco Robba, ljubljanski meščan in kipar. Njegovo življenje in umetniško delovanje. Sestavil Viktor Steska. (Konec)	730
Trtje in povrtje. Zložil Anton Medved	737
Borze in borzni posli. Opisal Albert Žnideršič. (Konec)	738
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben. (Konec)	742
Dim in oblak. Zložila Desimira	747
Ali ima človek kaj moči do vremena? Spisal prof. dr. Simon Šubic. (Konec)	748
Ko te obide žalost... Zložil Cvetko Slavin	750
Svetonočna romanca. Spisal Roman Romanov	751
Tiho, neopazno... Zložil Cvetko Slavin	753
Dr. Jožef Pavlica. Spominski list	754
Sreča spremljaj te povsod!... Zložila Mira	756
Pesem o srcu. Zložila Ljudmila	756
Književnost	757
Glasba	760
To in ono	762

Slike.

Pristanišče na Reki. Str. 712. Madona. Slikal J. Čeh, 713. Vodnjak pred mestno hišo v Ljubljani. Izklesal Fr. Robba, 724. Glavni oltar v frančiškanski cerkvi v Ljubljani. Izklesal Fr. Robba, 725. Levi angel ob tabernakeljnu v ljubljanski stolnici. Izklesal Fr. Robba, 728. Desni angel ob tabernakeljnu v ljubljanski stolnici. Izklesal Fr. Robba, 729. Tabernakelj v ljubljanski stolnici. Izklesal Fr. Robba, 732. Trmoglavka. Risal P. Žmitek, 745. Dr. Jožef Pavlica, 754. Pri pisanju. Slikal P. Žmitek, 748. Marija z Wasilowskich Konopnicka, 765.

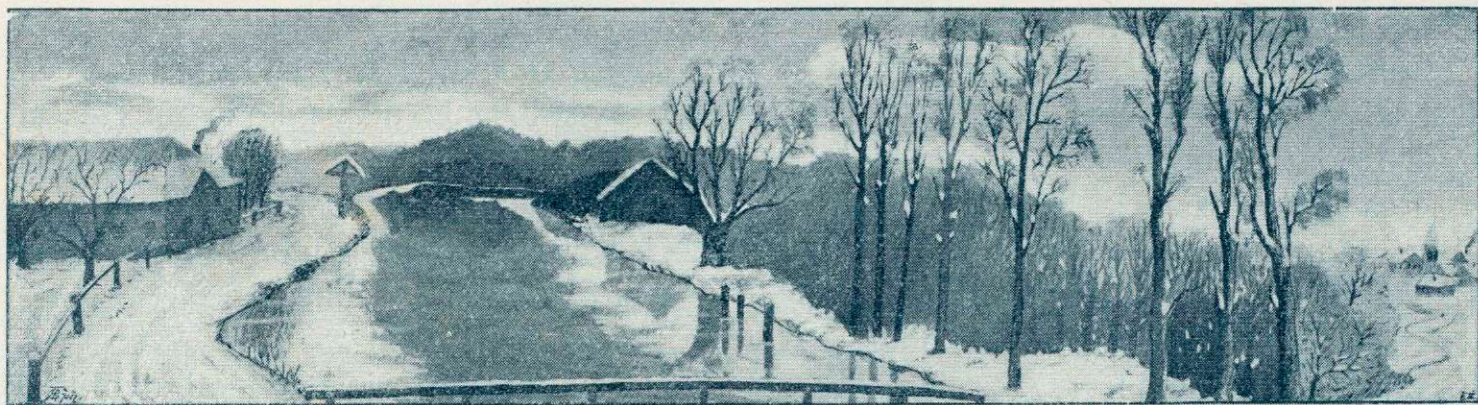
P. n. gg. naročnikom „Dom in Sveta“.

Današnji številki smo priložili poštne nakaznice, katere naj porabijo cenj. gg. naročniki za obnovitev naročnine za prihodnje leto. Posebe pa še prosimo one naročnike, ki so z naročnino zaostali na dolgu za tekoče leto ali še za nazaj, da nemudoma pošljejo naročnino za list, ki stane upravnštvo veliko denarja in se more vzdržati le tedaj, ako naročniki redno plačujejo naročnino.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravnštvo v „Marijanišču“

Nesrečno zlato!

Povest. — Spisal **Bogdan Vened.**

Osemnajsto poglavje.

Razvozljaj.

Deset let je minilo od one žalostne noči, v kateri je umrla Brigita. — Marsikaj se je dogodilo, marsikaj izpremenilo v tem času.

Ona noč je bila zares usodna noč — usodna za premnoge, v prvi vrsti seve za Brigito, ki je morala v cvetoči mladosti na pragu sreče svoje zapustiti svet.

„Vzrok njene nenadne smrti je zastrupljenje“, je dejal zdravnik iz trga.

„Zastrupljenje!“ so s čudom vzklikavali Bukovičanje. „Kdo jo je pa zastrupil? Sama se navlaš ni, saj je bila kot Jankotova nevesta vsa srečna; in bila je tudi preveč pridna in pobožna, da bi bila mogla kaj takega navlaš narediti. Drugi je pa tudi nihče ni zastrupil. Kdo neki? Saj ni imela nobenega sovražnika.“

„Nemara je pa kaj strupenega jedla ali pila“, so se oglašali drugi.

Toda Poljakovka je odgovarjala z mirno vestjo, da je Brigita vedno jedla vkup s Poljakovo družino, in če jed ni škodila Poljakovim, tudi Brigiti ni mogla. Piti je pa tudi niso videli drugega kot vodo. Da je nesrečna deklica pila iz steklenice, ki jo je bil Tončkov Anton kupil pri Strahovih za Jurija in njegovega gosta, tega ni vedel

nihče razen Maruške. Toda Maruška je bila previdna in prekanjena . . .

Ugibali so ljudje, ugibali, ali niso mogli ugeniti, kako bi se bila zastrupila Brigita.

Da jo je zastrupila Maruška, ni prišlo nikomur na misel. Kako neki, saj so vsi vedeli, kako jo je imela rada.

Kajpada se je cela vas silno začudila, ko so pogrešili Maruško. Brigito so položili na mrtvaški oder; od vseh strani so jo prihajali ljudje kropit — a Maruške ni bilo na izpregled. Čudno se je to zdelo Poljakovim, čudno tudi drugim vaščanom. Prej je bila skoraj sleherni dan pri Poljakovih — kaj mora neki to biti, da je zdaj ni, da ne pride niti kropit deklice, ki jo je ves čas tako rada imela!

Poljak je stopil popoldne k Oplotarjevim poizvedet, ali ni morda Maruška bolna. A Maruške ni bilo na Rebri. Oplotarjeva Franca ga je začudeno pogledala, ko je vprašal po nji.

„Jaz je danes še nisem nič videla“, je odgovorila. „Mislila sem, da je ves čas pri vas, in prav nič se mi ni zdelo čudno, da je ni doma, ker sem slišala, kaj se je zgodilo tam doli. Za sveti križ božji! Torej je ni pri vas Maruške?“

„Res ne; snoči je bila, a danes je še nihče ni videl v naši hiši.“

„To je pa čudno. Kam je neki šla?“

„Res čudno, kam je izginila. Pa bo že prišla: morda je šla v trg po kakšnem opravku.“

A Maruške le ni bilo od nikoder. Pač so lahko strmeli ljudje — —

Pa še bolj so strmeli, še bolj so se čudili, ko je začel Ribniški Jurij pripovedovati, kaj mu je pravil tujec Tržičan, katerega je bil včeraj vzel pod streho, in ki je ponoči, previden s svetimi zakramenti, pri njem zatislil oči. In ko jim je za nameček začel razodevati in utemeljevati še svojo sumnjo o nenadni smrti Oplotarjevega Primoža in o tatvini pri Srdinu, ni bilo čudenju in strmenju ne konca ne kraja.

„Kaj? Tako da je Maruška — tatica!“

„Kdo bi si bil kaj takega mislil o nji!“

„Eh, morda pa ni vse tako, kakor pripoveduje Jurij. Kdo bo vsakemu beraču in potepinu vse verjel!“

„No, zakaj je pa pobegnila, če ne zato, ker ima slabo vest?“

„Ne bodite čudni: saj ni pobegnila; v trg je šla ali v mesto po kakšnem opravilu ali ji je pa po Brigiti tako hudo, da se je nalašč umaknila z doma, da je ne gleda mrtve“, je zagovarjal Maruško Poljak. „Počakajmo malo, bo že prišla nazaj. Saj so še vse njene stvari pri Oplotarjevih.“

Toda Maruške le ni bilo od nikoder...

Brigito so pokopali med žalostnim zvonjenjem zvonov. Toda tudi k pogrebu ni bilo Maruške. Vse, vse je plakalo za nesrečno deklico. Takega joka še ni bilo slišati na našem pokopališču, so si pravili stari ljudje. Nje pa — Maruške —, ki je prej tako očitno kazala svojo veliko ljubezen do Brigitte, nje ni bilo... Kakor bi se bila v zemljo vdrla, je izginila.

„To je vendar čudno, kam in zakaj je izginila iz tega kraja“, so govorili ljudje.

„Čudno.“

„Menda vsaj ni nič res, kar je pripovedoval Jurij. Oni tujec mu je vso stvar le natvezal.“

„In če bi bilo prav res, kar je povedal o nji — saj bi lahko utajila, ko je oni Tržičan že umrl! Čemu pustiti tako lepo domačijo, kakor je Oplotarjeva!“

„Nekaj posebnega je moralo priti vmes.“

„Zares, nekaj posebnega.“

„Pa kaj bi to bilo?“

Na to pa nihče ni mogel odgovoriti.

Pač, nekdo bi bil mogel vsaj nekaj odgovoriti, pa ni hotel.

Stoparjevemu Jankotu se je polagoma zasvitalo, zakaj je Maruška izginila iz kraja brez sledu. Takrat, ko je čul pri mrtvi svoji nevesti, je pač videl, da je proti jutru prišla Maruška v sobo, in slišal, kaj je govorila, poljubivši Brigito —: a takrat se ni dosti zmenil za njeno čudno vedenje in njene besede, s katerimi se je poslovila od nje; bil je pač preveč poražen in zatopljen v svoje žalostne misli. Ali ko Maruške ni bilo od nikoder, ko je slišal, kaj pripoveduje o nji Ribniški Jurij, se mu je začelo svitati v glavi: premišljal je njeno takratno vedenje, zlasti njene besede: „Brigita, zlata moja Brigita, odpusti mi!“ pa je prišel do zaključka, katerega se je sam ustrašil, in je koj sklenil, da ga ne razodene nikomur — iz ljubezni do ljubljene svoje neveste Brigitte. Hodil je okoli skrajno žalosten, potrč, da se je vsem smilil. Mnogo je razmišljal, a govoril malo; o vzroku Brigistine nenadne smrti celo nič.

Za Jurijevo pripovedovanje in sumničenje so izvedeli kmalu tudi orožniki. Poizvedavali so po Maruški, iskali so jo, toda zaman — ni duha ni sluha ni bilo po nji.

In prav zato, ker je izginila iz kraja tako nenadno, brez sledu, in nihče ni mogel izvedeti njenega bivališča, so se začele širiti med ljudstvom najraznovrstnejše govorice.

„Anton, kje je tvoja sestra? Vsaj ti moraš vedeti za njo“, so vpraševali ljudje Tončkovega Antona. A tudi on ničesar ni vedel o nji. Pa se tudi ni dosti zmenil za to, kje je in kako se ji godi. Že od Brigistine zaroke z Jankotom sèm pobit in potrč, je bil zdaj po Brigitini smrti kar popolnoma iz sebe.

„Bog je tako naredil, da je umrla, ker ni bila namenjena Jankotu, ampak meni“,

je govoril in njeno smrt bridko objokoval. Zahajal je vsako popoldne na njen grob in ga je krasil z jesenskimi cveticami, kolikor jih je mogel nabrati po gredicah.

Jesenski popoldnevi in večeri so postajali bolj in bolj mrzli. In zgodilo se je, da se je Anton neko popoldne mudil na Brigitinem grobu prav do mraka in se tako prehladil, da drugo jutro ni mogel s svojega ležišča. Prijela se ga je pljučnica.

Otepal se je in otresal, pa se je ni mogel otresti. Od dne do dne je postajal slabši. Zabavno - smešen je pa bil do zadnjega trenutka.

„Umr! bom, oh umr!; kako bo to hudo!“ je potožil Poljaku, ki ga je prišel nekega dne obiskat, ko je izvedel, da mu je prav slabo. In pri teh besedah se je Anton bridko razjokal.

Po izsušenem njegovem licu, ki je bilo že blede in belo kot apno, po razpokanih njegovih ustnicah, ki so bile že vse črne, po višnjevi progi, ki je stala pod vdrtimi njegovimi očmi, je spoznal Poljak, da Anton res ne bo več dolgo, sploh nikoli več tlačil trave.

„Eh, kaj se boš bal smrti! Saj jo znaš odpoditi!“ mu je odgovoril Poljak. „Ná, ta-le čaj izpij, ki ti ga je naša Manica napravila, pa boš spet k sebi prišel.“

„Saj sem zmerom pri sebi, kaj boš to govoril!“ je dejal Anton in potegnil iz steklenice. „Ampak dober pa je ta čaj. Povej Manici, da ji želim prav dobrega ženina. Ko bi mi Tončkovi stregli s takim čajem, bi morda res še ozdravel.“

„Saj ti postrežejo, kolikor morejo, ne?“

„Zlodeja bodo postregli! Davi mi je Strahova Rezika prinesla malo juhe, pa mi jo je zlomek od malega našega fanta precej snedel. Hudník naj vzame to moje lačno sorodstvo!“

„Ali ne smeš kleti, Anton!“ se je oglašila Juretovka, ki je bila medtem prišla v sobo.

„Kajpak hočem!“ je odvrnil Anton.

„K smrti se pripravi! Glej, Strugarica je tudi umrla danes.“

„Naj umrje vranč, saj se mi je šent od te grdobe zmerom ponujal! Pa kako sem hotel marati zanjo, če mi je bila v srcu Brigita! Saj sem vendar kristjan, ne Turek!“

„Če si kristjan, zakaj se pa ne daš izpovedati?“ ga je prišla Juretovka. „Včeraj so te gospod prišli obiskat; lahko bi se jim bil izpovedal, saj sem videla, da so imeli štolu v žepu; pa nisi hotel nič slišati o izpovedi.“

„Saj nimam nič grehov, vsem sem odpustil, kar so mi žalega naredili.“

„Pa si sam kaj hudega naredil! Ali ne veš, da še pravični sedemkrat na dan greši? Umr! boš, torej se vendar spravi z Bogom!“

„Kaj misliš, da nisem spravljen, ti brazdana, klekarica, čarovnica?“ . . .

„Ne smeš tako govoriti, Anton!“ ga je pokaral Poljak. „Ne spodobi se dajati take priimke.“

„Kaj pa vranč babji tako neumno govori! Pred menoj se mora vedeti, kaj se govori. Jaz nisem kako neumno ženišče.“

„Saj nič neumnega ni rekla. Ona le pravi, da morajo priti k tebi gospod. In to tudi jaz pravim. Vsak Bukovičan se dá prevedeti.“

„No, se bom pa še jaz, da ne bom delal Bukovici sramote. Le pojdite po gospoda! Pa morajo priti belo oblečeni, ne kakor včeraj, in cerkovnik mora priti z njimi, da bo zvonil z zvončkom, da bodo ljudje vedeli, da Tončkov Anton umira kot kristjan . . .“

Šli so mu po gospoda.

Še tisti večer potem je umrl. Prejemši svete zakramente je dolgo ležal mirno, gledal nepremično v strop ter sam s seboj potihoma nekaj govoril. Potem je pa kar naenkrat široko odprl oči, kakor bi bil kaj posebnega zagledal, se nasmehnil, vzkliknil: „Brigita!“, planil kvišku in razprostrl roke, pa omahnil nazaj na posteljo in izdihnil.

Oplotarjeva Franca mu je oskrbela dostojen pogreb.

„Kdo pak hoče?“ je dejala Poljaku, ki ji je prišel naznaniti Antonovo smrt in ji rekel, naj dá nekaj denarja za pogreb. „Zdaj ko Maruške ni, moram jaz dati, kajpak. O

ti nesrečna Maruška, kam si pobegnila, zakaj si me pustila samo! Kaj praviš, Poljak, ali se povrne še kdaj ali nikoli?"

„Zatrdno se povrne, če ne, bi bila že kako sporočila, kaj misli storiti z domačijo.“

„Pa res, kaj hočemo zdaj z domačijo?"

„Nič, ti si gospodarica, dokler ni one nazaj.“

„Ali kako naj gospodarim sama, stara revica?"

„Ti bom že jaz pomagal.“

„Boš?"

„Seveda bom, kolikor bom mogel.“

„Vsak dan moraš priti semkaj gori.“

„Saj bom.“

In res je prihajal malokaj vsak dan. Gospodaril je pa največ na ta način, da je pošiljal deklo ali pastirčka k Strahovim po vino ali po žganje — seveda na Oplotaričin račun. Pa sta s Franco lepo pila. Starica se je kmalu tako privadila pijači, da jo je morala imeti vsak dan.

Toda tako gospodarjenje ni trajalo posebno dolgo. Na spomlad je prišla Tona iz ječe. Dobila je bila le nekaj mesecev, ker je odločno in stanovitno tajila, da ni ona okradla Srdina in da ne ve pa ne, kako je tisti denar prišel v njeno skrinjo; drugega pa pri nji niso našli. In prva stvar, katere se je lotila Tona, ko je prišla iz ječe, je bila ta, da je vložila tožbo proti Maruški in Poljaku, češ, da sta izrabila starost, slaboumnost in topost Oplotarjeve France, jo privadila pijači, ter jo preslepila, da je izročila domačijo Maruški.

Začela se je pravda. Dolgo je trajala. Malokaj vse bukoviške može je Tona tirala pred sodišče za priče, da je Franca res slaboumna, in kako sta jo vrhutega Maruška in Poljak privajala k pijači, da sta jo potem lažje preslepila. Naposled se je pravda končala z zmago Tonino. Maruška je izgubila Oplotarjevo domačijo in bila vrhutega obsojena na več mesecev ječe — seveda obsojena v odsotnosti. Pa tudi Poljak je bil dobil tri mesece.

„To ima za plačilo, da se je pečal z Maruško!“ je bolestno vzkliknila Poljakovka.

„Kolikrat sem ga lepo prosila, naj ne hodi gori k Oplotarjevim, pa ni vse nič pomagalo!“

A tudi nji ni nič pomagalo vzdihovanje. Poljak je moral iti presedet kaznen.

Medtem ko je bil v ječi, je umrla Oplotarjeva Franca. Od jeze, da je pravdo dobila Tona, na katero je bila zdaj še bolj huda, ker jo je razglasila za slaboumno, in v žalosti, da mora njen prijatelj Poljak sedeti v ječi, je začela še bolj strastno piti. Ko se je nekega dne opila, je padla tako nesrečno po stopnjicah, da je drugi dan potem umrla. In Oplotarjeva domačija je postala last Tone — edine sorodnice.

Zdaj se je Tona brez ovire omožila z Buščajevim Štefanom. Toda zakon ni bil srečen. Buščaj je ostal, kar je bil — pijanec in zapravljivec prve vrste. Gospodarstvo je šlo vidoma rakovo pot.

Bolj srečna je bila Poljakova Manica, ki je vzela Somraka. „Moja bala naj bo tvoja; bodi bolj srečna kakor jaz!“ je bila dejala Manici Brigita, ko je umirala. In res je bila Manica srečna. Somrak je bil priden, varčen gospodar in dober zakonski mož.

Srečen je bil tudi Stoparjev Janko. Dolgo časa ni hotel nič slišati očetovega prigovarjanja, naj se oženi. Preveč rad je imel in hranil v spominu Brigito. Ali kaj je hotel? Gospodinjo je moral imeti pri hiši. Vzel je pošteno deklico iz trga in bil z njo prav srečen. — — — — —

Čas, ki rane seka in zdravi, je brzo letel nad krajino, pa je pustil za seboj deset let, odkar je umrla Brigita.

Rog je trobil po Bukovici: vaški pastir je zganjal čredo vkup.

„Kaj biješ mojo sivko, Blaž zarobljeni!“ je zaregljala potlačena ženica pod oknom Juretove hiše, videč, kako je udaril pastir živinče, katero je bila ona prignala k čredi.

„Žaba, tiho! Saj živinče ni tvoje, imaš je samo v reji, in če ti ni prav, pa je imej v hlevu!“ jo je zavrnil pastir Blaž in zapodil živino proti Rebri.

Ženica se je pa kregala za njim: „Ti prevzetnost prevzetna ti! Kako mu je zrastel

greben, odkar ga je občina postavila za vaškega pastirja! Kako mastito hodi, kakor petelin po gnoju! Rep mu bo treba prističi, pa bo spet krotak kot jagenjček!“

„Kaj se huduješ, Juretovka? Vesela bodi, vesela, da te Bog še pusti živeti!“ se je oglasil za njenim hrbtom možiček.

„Oho, kaj si še živ, Jurij?“ je vzkliknila ženica in mu ponudila roko.

„Še malo, kakor vidiš. Kaj se meniš, kopriva ne pozebe! Zdaj eno leto sem bil bolan, hudo bolan. Pa moram že biti potreben na svetu, ker me je Bog ohranil še pri življenju, hahaha!“

„Koliko časa te že ni bilo v tem kraju?“

„Menda bo že kakih pet let, ne, kar sem se od tebe preselil na Strmec? Kaj pa že ti počneš, kaj?“

„Staram se, in, saj veš, na starost delati ni nič posebno prijetno. Nevesto sem dobila k hiši. Pa je tako poredna, da ni več obstati pri nji.“

„Kaj hočemo, potrpeti moramo drug z drugim! Ali je kaj novega v Bukovici?“

„Nič posebnega. Saj je boljše, če nič ni.“

Po poti je opiraje se na palico prilezla beračica. Komaj, komaj se je premikala, komaj se pokoncu držala. Bilo jo je sama kost in koža. Ko je zagledala Jurija in Juretovko, je ruto hitro potegnila doli na oči. Pozdravila ju je s komaj slišnim: „Dober dan!“ pa šla naprej po vasi.

Juretovko je morala zanimati: dolgo je gledala za njo.

„Kaj pa tako gledaš to beračico?“ je vprašal Jurij.

„Tako se mi znan zdi njen obraz, čeprav sem ga samo malo videla. Veš, komu je podobna? Tisti Maruški!“

„Lahko da. Ali Maruška to ni. Kako bi si tudi upala priti v te kraje! Pa — ali mi ne boš velela, naj stopim v hišo? Stopiva v stransko sobico, kaj bova tu-le stala! Jaz dam za polič vina, če ga greš iskat.“

„Pojdem, le stopi noter!“

Šla sta v sobico.

Beraško oblečena ženska pa jo je zavila proti Poljakovi hiši. Vrata je dobila zaprta.

Sedla je na klopico pod lipo; očitno je hotela počakati, da pridejo Poljakovi odkod domov. Listje je šumelo nad njo nalahno, komaj slišno. Ona je pa zaplakala tako bridko, tako bolešno . . . In solze ji kar niso mogle nehati kapati v koščeno pest . . .

Proti mraku šele je prišla z njive Poljakovka.

Ko je zagledala pod lipo tujo žensko z glavo naslonjeno na mizico, kakor bi spala, si je mislila: Beračica je trudna, zatrdno bi rada pri nas prenočevala; no, saj bo lahko v pridevku; in tudi večerje bo lahko malo dobila. — Pa je šla v kuhinjo kuhat večerjo.

„Mati, kdo pa je ona ženska, ki sedi pri mizici pod lipo in tako milo vzdihuje?“ je vprašal Poljakovko Andrejček, že postaven fant — stopivši nekaj kasneje v kuhinjo.

„Ali vzdihuje?“

„Tako milo. Bolna mora biti. Kdo pa je? Beračica pač, to se ve —“

„Kajpak kot beračica. Pojdi jo vprašat, kaj ji je!“

Fant je šel, pa je kmalu nazaj pritekel.

„Mati, veste, kdo je ta ženska?“

„Kdo?“

„Tista Maruška, veste, ki je enkrat hodila k nam! Vsaj podobna ji je tako zelo.“

„Eh, da! Ni mogoče.“

„Pojdite gledat! Ali pa vi pojdite, oče“, je dejal fant Poljaku, ki je bil ravnokar stopil v vežo. „Veste, oče“, je nadaljeval, „pod lipo sedi neka ženska, ki je prav podobna oni Maruški, ki je včasih hodila od Oplo-tarjevih k nam. Le pojdite no gledat!“

Poljak je šel pod lipo in je v tuji, bolni ženski res spoznal — Maruško . . .

„Za božjo voljo, kaj pa ti delaš tukaj?“ jo je nagovoril preplašeno. „Čemu si pa prišla v ta kraj?“

„Umret sem prišla sèm“, je odgovorila Maruška s slabim glasom. „Prosim te, sprejmi me pod streho.“

„Rad, zakaj ne!“ Pomagal ji je vstati in jo peljal v stransko sobico.

Spravili so jo v posteljo. Pa komaj je legla, je zaprosila, naj gredó po gospoda, ker se čuti silno slabo.

Ustregli so ji. Andrejče se je hitro odpravil k župni cerkvi. Mati je pa pripravila potrebne stvari v sobici.

Gospod so prišli.

Dočim so v sobici izpovedovali, so v veži molili pa tudi šepetali vaščanje, ki so se zbrali pri Poljakovih, brž ko so začuli zvončkovo žvenkljanje in slišali, da gredo gospod obhajati neko beračico k Poljakovim. — Kdo da je ta beračica, niso hoteli Poljakovi — tako so se zmenili — za enkrat nič povedali. —

„Ta ženska mora imeti celo kopico grehov, ker traja izpoved tako dolgo“, je dejala Buščajka.

„Bogve, odkod je?“ je pristavila Juretovka. „Popoldne sem jo videla, ko je šla mimo naše hiše. Tako znana se mi je zdela. Tisti Maruški je prav podobna!“

„Jaz sem jo opoldne videl na pokopališču klečati na grobu rajne Brigite“, je dodal cerkovnik.

„Kaj, če bi bila res Maruška?“ so se zaslišali nekateri glasovi.

„Saj morajo Poljakovi vedeti, kdo je!“ so dejali drugi. „Poljak, kdo je ta ženska?“

„Molite rajši, molite! Kaj se zdaj pogovarjate, ko so gospod v sobi!“ je osorno odgovoril Poljak. Pa tudi potem, ko so bili bolnico že izpovedali, ko so jo obhajali in dejali v sveto olje, ni pustil ljudi — kakor je navada ob takih prilikah — v sobico. Nekamo nevoljni so se razšli ljudje.

Ko so se pa razšli, so domači in Somrak ter Manica šli v sobico, ker je bolnica rekla, da bi z njimi rada govorila. Poljakovka ji je bila napravila nekaj večerje. Ko je bolnica zaužila nekaj malega, jim je začela pripovedovati svojo žalostno povest —; pripovedovala je sevé pretrgoma.

„Izpovedala sem se duhovniku“, je začela. „Bog — mislim — mi je odpustil grehe. Izpovedati hočem svoje grehe še vam, ker vem, da se bliža konec mojemu življenju in blojenju po ti zemlji, in želim, da bi mi tudi vi in vsi drugi prizadeti odpustili. Nekaj mojih hudobij morda že tako veste iz Jurijevega pripovedovanja.

Da sem bila že v mladosti doma razposajena, vedó starejši ljudje. Ko sem pa prišla v Trst in zlasti ko sem odrastla, sem postala še bolj lahkoživa.

Proti volji dobre gospe, pri kateri sem služila, in ki me je zelo zelo rada imela, sem se začela pečati z nekim trgovskim pomočnikom. Ko me je gospa enkrat zaradi tega posvarila malo bolj trdo, sem ji odpovedala službo, šla od nje in se omožila z onim trgovskim pomočnikom.

Dobila sva hčerko — Brigito, srečna pa nisem bila z njim. Bil je pijanec in strasten igravec. Kakor je bila prej med nama velika ljubezen, je potem kmalu nastala velika kljubezen. Nazadnje ga kar nisem mogla videti.

Mlada in tudi dosti lepa sem še bila. Začel se mi je dobrikati neki drugi trgovski pomočnik. In pripravil me je do tega, da sem sklenila z njim skrivaj pobegniti.

Hčerko sem dala v bolnico, ono gospo sem okradla pa sem pustila moža in odšla z drugim svojim ljubimcem v Ameriko.

A nisem bila srečna. On mi je kmalu vse zapravil, kar sem imela, potem me pa pustil in šel v drug kraj.

Delala sem potem — dasi vsa obupana — pridno in si tudi nekaj zaslužila. Dostikrat se me je lotilo silno hrepenenje po domu. A nazaj v Evropo si nisem upala, dasi sem po neki prijateljici izvedela, da je moj pravi mož kmalu po mojem odhodu umrl, in da me ona gospa ni ovadila sodniji. Izvedela sem bila po nji tudi, da so dali mojo hčerko v rejo ravno v moj rojstni kraj — v Bukovico.

Minevala so leta. A minevala ni moja ljubezen do mojega deteta. Nasprotno: bolj in bolj sem hrepenela po nji. Več se nisem mogla premagovati — prišla sem domov, v Bukovico.

Kaj sem počela tu, vam je pač nekaj znano. Vse pa ne. Pač sem prinesla nekaj denarja s seboj, toliko pa izdaleka ne, kakor so mislili ljudje, in kakor sem se bahala sama.

Precej, ko sem prišla le-sem, sem izvedela in se kmalu tudi na svoje lastne oči

prepričala, da se imata Stoparjev Janko in moja Brigita rada. A uvidela sem tudi —, kakor drugi ljudje — da stari Stopar nikdar ne bo dovolil, da bi prišla v njegovo hišo nevesta brez dote.

Da bi osrečila svojo ljubljeno Brigito, sem sklenila preskrbeti ji tako ali tako lepo doto. Nesrečno zlato, kaj vse zakrivi!

Sklenila sem polastiti se na kak način Oplotarjeve domačije pa jo potem odstopiti Brigiti. Načrt sem izvedla. A pasti sta morala prej Oplotarjev Primož in Tona, ki sta mi bila na potu.

Da je Primož umrl tako nanagloma, sem bila kriva jaz. Trhel klin sem vteknila v lestvo, po kateri sem vedela, da bo šel na oder. Padel je, se pobil in umrl. Jurijsa pa, ki je videl, kaj sem bila naredila, in začel pripovedovati o stvari, sem znala ravno po tebi, Poljak, preslepiti in ostrašiti, da ni dalje pripovedal.

Zdaj mi je bila na potu še Tona. Tudi nje sem se iznebila. Jaz sem okradla Franco, potlej pa obdolžila Tono, na kar jo je Franca spodila od hiše. Jaz sem okradla Srdina, položila na skrivaj nekaj denarja v Tonino skrinjo in na ta način spravila Tono v ječo.

Zdaj mi je bila stvar lahka. Tebe, Poljak, sem znala pridobiti zase, da si pregovarjal Franco in jo slednjič tudi pregovoril, da je izročila domačijo meni. Zdaj sem le še nekoliko počakala, vložila Srdinu vkrazeni denar v mestu v hranilnico na Brigitino ime, stopila

s hranilno knjižico k Stoparju in ga kmalu pridobila, da je dovolil v zvezo.

Kakor veste, je bilo že vse pripravljeno za poroko. Neizrečeno sem se veselila poročnega dne, ko sem se sklenila razodeti Brigiti. Ali prišlo je drugače. Prišel je oni Tržačan. Da se ne bi izvedelo, kaj je povedal Juriju o meni, sem oba sklenila zastrupiti. Po nesreči pa je prišla do zastrupljene pijače Brigita, pila in — umrla ...

Meni je bilo obupati. Pobegnila sem iz Bukovice, vzela iz hranilnice v mestu denar, ki je bil določen za Brigitino doto, in bežala iz dežele ... Pribežala sem v Slavonijo in se tam naselila. A nisem imela sreče. Denar mi je bil ukraden, ravno ko sem hudo zbolela. Okrevala sem sicer po dolgi bolezni, a ne popolnoma. Delati nisem več mogla. Kot beračica sem se morala preživeti. Mnogo sem pretrpela, mnogo užila straje in pomanjkanja.

Sklenila sem bila, da se nikoli več ne vrnem v svoj rojstni kraj. Saj sem se tudi bala priti. Ali naposled sem se vendar odločila iti domov, naj se zgodi potem z menoj karkoli: pomoliti sem hotela na Brigitinem grobu in prositi odpuščanja vse one, katerim sem škodila ali jih spravila v nesrečo.

In prišla sem danes po mnogih zaprekah in mnogih težavah, prišla sem semkaj umret, prej pa še povedat žalostno povest: kam človeka dovede nesrečno, nesrečno zlato!

Jaz grem brez žalostnih oči...

Jaz grem naprej brez žalostnih oči
in grenkih solz ne prosim za seboj
in vzdihov žalostnih, nemira srčnega...
O, v moji duši vlada blag pokoj!

Jaz grem z veselo pesmijo naprej,
drugam ... pogledat, če je tam pomlad,
če morda tamkaj rožice cvetó,
in sije v dušo tisoč sladkih nad ...

Roman Romanov.

Pristanišče na Reki.

Pod južnim solncem.

Potopisne črtice. — Spisal **Ksaver Meško**.

(Konec.)

VI.

V ponedeljek, dne 21. aprila, smo se z „Liburnio“ peljali v Rab, med potjo pa smo se ustavili tudi v Senju. Tudi ta izlet je bil krasen. A pri izletu v Lošinj kakor danes in v obče pri vseh izletih na Kvarnerske otoke in v obrežna mesta istrska, hrvaška in dalmatinska, je venomer plavala nad mojimi mislimi temna senca: kakor se namreč oko naslaja in opaja z veličastvom morskim in s krasno lego mest in sel, tako napolnjuje srce z globoko in pekočo boljo pogled na obali in na otoke. Vse pusto, vse prazno, vse brez drevja in zelenja, vse kakor prekleto — vsepovsodi le kamenje, kamenje in kamenje. Le tuptam samotari kaka bela hišica, in kje za kakim robom, v kaki dolinici sameva majhna zelena njivica, kak vrt, vinograd — osamela oaza sredi vseobčne pustinje. In ko se oko zatopi v ta zeleni otok, ograjen z visokim kamenenim zidom, čuti s temvečjo boljo zapuščenost in opustošenost ostale zemlje. Vse, kar iznikne iz tal, umori in požge burja. Ob tem pogledu vstajajo človeku v duši neizrekljivo bridki občutki.

Tujci, posebno dobrorejane gospe in starikave gospodične se sicer venomer divijo:

„Ah, kako krasno — prekrasno!“ A te dame ne poznajo ne trpljenja in ne pomanjkanja in gladu, ljudstvo pa, živeče v ti pustinji, se ubija za borni vsakdanji živež od zore do mraka in od mraka do dne, a pri tem še malone lakote umira. Ti bi pač ne vedeli kaj mnogo povedati o kaki krasoti!

In te puste skale, te enostavne kamenite pustinje — ali ne vpijejo v svojem žalostnem molku z mogočnim glasom v nebo ter kličejo maščevanje nad one, ki so uničili ta nekdanj tako krasni svet! Ponosni hrastovi gozdi, ki so tisočletja svoje šumenje spajali z vekovečnim spevom morskim v mogočno simfonijo, so padli pod sekiro benečansko, hiše in sela je porušil Turčin, in dandanes so te pokrajine pastorka, ki jih povsod odrivajo in zapostavljajo.

Tukajšnji narod živi v vednem boju z elementi: z viharji in z vodo. Res je sicer, da ta vekovečni boj ljudstvo ukrepi in utrdi, in človek s pravim veseljem in užitkom gleda Ličane (prebivavci Kvarnerskih otokov) v njihovi slikoviti noši: sami junaki, visoki in žilavi, z resnimi obrazi in z otroško-nedolžnimi, zamišljenimi in otožnimi očmi.

Moj Bog, ali ta narod ne bi zaslužil boljše usode? — —

Dan je bil lep, morje mirno. Niti v ožini „Hudo vreme“ ob skalovitem otočiču svetega Marka, ki je baje gnezdo neštivilnih strupenih kač, nas nista nadlegovala ne burja, ne široko. Za viharjih dni pa je ta ožina menda najnevarnejša v hrvaškodalmatinskih vodah.

Po polštiriurni vožnji smo dospeli v Senj. Prav čedno mestece! Oddaleč je pogled manj ljubek, ko pa priplujeladja v lukó, zastirajo večji del mesta obširna skladišča, ki pa sedaj stoje večinoma prazna, le sol še hranijo v njih. Ob Senju so viharji zelo siloviti in nevarni. Ob hudi uri ladje vobče ne morejo v lukó.

Senj je bil nekđaj glavno zavetišče in bivališče Uskokov, ki so na svojih hitrih jadernicah kakor duhovi brodili po Adriji ter bili strah mornarjev, kupcev in obrežnih prebivavcev.

Odtod še sedaj pregovor: „Čuvaj se senjske roke!“

V mestu smo se mudili kratko, sicer pa itak nima kakih posebnih znamenitosti. Stolna cerkev je lepa. Toda videti je takih in lepših vsepovsod. V nji počiva na stranskem oltarju truplo sv. Formosa s palmo, znakom mučeništva, v roki. . . .

Z ladje je posebno v bližini Senja krasen razgled na Velebit, ki ga je poetiški hrvaški narod v svojih pesmih in pravljičah odločil za dom vilam. A ne samo prebivališče zračnih vil je bil Velebit, ampak tudi glasovito roparsko zavetišče.

V prepadih med najvišjimi vrhovi se je tupatam še belila plast snega — na prvi pogled bi človek menil: v zavetju vrhov počiva in spava bela vila . . .

Brž ko smo odpluli iz Senja, smo sedli k „table d'hotu“. Tu smo se malo posmejali na stroške nekega suhega gospoda iz Nemčije.

Jaz sem si pri mizi izbral prostor med gospodom Miletičem in gospodom Bučarjem. A bil je precej močen veter in ker smo iz mesta hiteli na ladjo, sem bil poten. Zato sem si šel v kabino po suknjo.

Medtem pa je zasedla moj stol neka gospodična iz Zagreba. Ravno vis-à-vis pa je bil nezaseden prostor, drugi od spodnjega konca. Na kraju je sedel suh, postaren gospod. Prosil sem ga, naj se morda blagovoli pomakniti noter ter prepusti sedež ob koncu meni. A tega ni maral storiti, pač pa je suha kolenca

Madona.

Slikal J. Čeh.

nekoliko potegnil nase, baš toliko, da sem se z vso silo preril mimo njega. Da se ni potrudil ter vstal, se mi je dozdevalo sicer malo čudno, a rekel nisem ničesar.

Kmalu pa si začne gospod sosed mrmati. „Še s klopi padem, če sedite tako naširoko.“

„Kdo? Ali jaz?“ — Iskreno sem se začudil, natihem pa mislil: Moja neznatna oseba mu pač ne dela velikega napotja, ker sem skoro istotako suh kakor on. A gospod hoče majhen prepirček. Pa bodi! „Oprostite, gospod, a na gospodično ob levi vendar ne morem sesti.“

Dame so se natihem muzale, gospod pa je vidno postajal še bolj nervozen.

„Že poprej smo sedeli tako tesno.“

„To mi malo mar, tukaj je bilo pokrito, torej je prostor. Sicer pa se zelo motite, gospod, če menite, da bom Vam na ljubo sedel kam v kot —; ni moja navada.“

„Bravo! Ta ima temperament!“ se je veselil gospod Miletič, dame pa so se na glas smejale.

Da je bilo vse na moji strani, je gospoda soseda vendar malo ženiralo. V zadregi je zrl tja po morju. Smilil se mi je. Da bi neprijetno situacijo nekoliko omilil, sem menil mirno:

„Jaz nisem iskal prepira. Če pa me gospod, ki ne ve, kdo da sem, brez povoda napade, pa seve tudi ne maram molčati.“ —

Sicer pa je bila to le neznatna aferica in kmalu pozabljena.

Ob tem dogodku mi bodi dovoljena opomba, da so se na vseh mojih vožnjah po tujem sopotniki vedno galantno obnašali proti meni — včasih brž malo pregalantno, kar pa ne spada pod to poglavje.

Izjemo sem doživel le — kje, menite? Na Slovenskem seveda.

To je bilo lanske jeseni. Peljal sem se v Ljubljano k predstavi „Carmen“. Kar vstopi v Kranju v kupé gospod — pač iz boljših krogov, sicer se ne bi vozil v II. razredu. Pozdravil seveda ni — čemu, duhovnika? Prav udobno se je naslonil v kot; da je pri tem zmečkal moj svršnik, ne da bi imel besedico opravičenja za to — kaj je narav-

nejše kakor to? Bil je gotovo zelo omikan mož; ker brž, ko se je udobno razporedil na klopi, je vzel iz žepa grško knjigo ter jo čital brez — „Freunda“. A svojo svetovno omiko in oliko mi je pokazal tudi s tem, da je od Kranja do Ljubljane skoro neprenehoma žvižgal. Tako oliko sem občudoval res s strmečim začudenjem . . .

Če dotični gospod morebiti dobi ta spis v roke, bi si ga dovolil prav ponižno vprašati: „Velecenjeni in veleučeni gospod, ali Vas je nemara moj kolare vznemirjal? Če Vas je, čemu pa ste izvolili prisesti ravno v moj kupé? In vedite: jaz se ga prav nič ne sramujem in ves čas, kar sem duhovnik, ga tudi na potovanjih nikoli nisem odložil. A nikdar se še tudi ni nihče tako obnašal proti meni, tudi židje ne. Kaj takega se nam dogaja le v slovenski domovini . . . Sicer pa, velecenjeni in veleučeni gospod, blagovolite prebrati v Kniggeju četrto poglavje tretjega dela . . .“

VII.

Rab na otoku istega imena je mestece s kakimi 1000 prebivalci. Nekdaj je bil Rab mogočna, benečanska trdnjava, kar se mu še sedaj pozna na vseh koncih in krajih ter mu daje prav zanimiv značaj. Luka je prostorna in varna. V nji so se Benečani vsi- dravali in si odpočivali na trgovinskih potih v Orient. Leta 1456. je grozna kuga pomorila malone vse prebivalstvo, in odtedaj se mesto ni več dvignilo na prejšnjo višino.

Zanimiva je stolnica, zidana v 13. stoletju. Kornistioli so iz l. 1445, znamenito benečansko delo.

Sakristan nas je na prošnjo, naj nam pokaže znamenitosti, vprašal: „Ima svečenika z vami?“ „Ima, ima, evo, dva“ — je menil g. Miletič. Sakristan je odhitel, ter se brž vrnil s štolo, široko kar prav širok velum. Ogrnil jo je gospodu Bučarju, in šli smo gledat svetinje.

V oltarju hranijo glavo sv. Kristofora, okrašeno z zlato krono, ki pa je posuta z biseri. Zaboječek, v katerem hranijo glavo, krasijo lepo izvršene reliefne podobe, delo

12. ali 13. stoletja. Istotako hranijo tukaj zob sv. Apolonije s pristavkom: „ut fertur“. Sakristan nam je pokazal tudi mašno obleko iz benečanskih časov, čudovito ročno delo.

„Ali hočete videti še srebrnino?“ — me je vprašal, ko je večina tujcev že odšla.

„Prosim.“

Povedel me je k velikim omaram v stranski ladji, kjer hranijo razne kadilnice in svetilnice. Navsezadnje je izvel od nekod še staro škofovo palico. „In kapo tudi imamo!“ — je menil ponosno. „Ali jo naj pokažem?“ — „Hvala — verujem...“ In odbežal sem zgovornemu možu, ki bi mi razkazoval svoje starine tudi ves dan.

V razvalinah nekdanje stolice, posvečena je bila sv. Janezu Krstniku, če se ne motim — Baedekerja nimam pri roki, moj spomin pa je kakor najredkejša rešeto — so še ohranjeni stari mozaiki. A videli jih nismo: noter nismo mogli, ker so napol potrta vrata razvalin od znotraj podprta z bruni...

Če bi kdo dvomil, da je Rab južno mesto, bi ga o tem pač najlažje prepričal z dejstvom, da tujcu v Rabu vsak fantalinček in vsaka punčka molí roko naproti za kak novec. In ob vsakem oglu stoji, sloni ali sedi kak starec ali starka, ki prežita na tujce in njihovo radodarnost in dobrosrčnost...

Ko smo se na večer vračali, je pihal močen veter, ki je prav lepo žvižgal v jamborih, sicer pa ni bil kaj prijeten...

VIII.

Dne 24. aprila so imeli v Lovrani naroden praznik: obhajali so god sv. Jurija, cerkvenega patrona. Poetiška duša narodov jugoslovanskih je tega svetnika posebno vzljubila ter ga okitila in proslavila z mnogimi legendami in pesmami. Pač ni čudo, če se je ljudstvo za časa krutih turških bojev posebno rado zatekalo k temu vitezu ter njemu na čast zidalo mnogo cerkva, saj je imelo v njem najlepši zgled neustrašnega junaka in gorečega mučenika za krst sveti.

Lovranjani so praznovali god svojega zaščitnika, kakor se tukaj vobče praznuje: najpoprej so šli v cerkev, a brž po maši je

mladina hitela pod veliko lipo pred občinsko hišo, kjer so rajali noter do noči... Za tujca je tak ples na prostem prav zanimiv, mene vsaj je zanimal...

IX.

Krasno je tako v prvem mraku ali pa tudi dalje v noč sedeti na morskem obrežju. Morje enakomerno in uspavajoče pljuska ob skalovje, tam zunaj na širni gladini se zibljejo in trepetajo lučce ribiških barčic, tam na drugi strani, v Reki, mirno zre nešteto svetlih oči v mračno noč, nad vsemi pa se zdajinzdaj zabliška veliko in bleščeče oko svetilnikovo, kakor bi se odpiralo ljubeče oko materino, ki varno čuje nad deco ali pa polno skrbi pogleduje, kam da so se oddaljili in odkod se bodo vrnili k nji.

Nad vso prirodo pa sanja mirna južna noč, mehka in prijetna kakor volna. Šumenje valov duha uspava, težki in siti vonj oranževega cvetja ga opaja — človek bi najrajši vse pozabil, vse skrbi in vso boleost in vse trpljenje pogreznil v globino morja ter legel in zadremal in tako mirno in sladko spal in snival vso dolgo večnost...

X.

Koncem aprila se je vreme izpremenilo. Burja je vzburkala morje, da se je osebni parnik, ki vozi iz Reke v Lovrano, prav prešerno in razposajeno zibal po valovih. Pri takem vremenu ni bilo misliti na kak daljši izlet. Navrh pa je bilo še tako mrzlo, da skoro ni bilo mogoče iti iz sobe.

To mi je zagrenilo bivanje v Rivieri in odločil sem se za odhod, dasi vrat še ni bil ozdravljen. Zadnje popoldne še v Reki, ki mi je postala tekom teh tednov prav ljuba! Posebno so se mi prikupili krasni čitalniški prostori. Nemalo sem se čudil, ko sem videl med udi vpisanega tudi guvernerja grofa Szaparyja. Je pač kavalir! —

Le eno se mi ni dopadalo: piccoli so mi vedno ponujali mažarske liste. Ne vem, ali je moj obraz tako mongolski, ali kaj, da me povsod smatrajo za Mažara. Koliko sitnosti sem imel zavoljo tega že na popoto-

vanjih! To so bili včasih dogodki, da se še sedaj nehote nasmejim, ko se jih spomnim. A kaj se hoče —: mažarščine se naučiti, bi bilo najboljšje. Nekoč sem pač poizkusil, pa ne gre. Zato treba biti tudi v prihodnje na take intermezze vedno pripravljen...

A to popoldne sem se mudil le kratko v čitalnici. Sililo me je na pokopališče, da si ogledam mavzolej znane slovenske obitelji Gorupove.

Res prekrasno! Če Rendić ne bi ustvaril ničesar kakor le ta umotvor, bi ga vendar narod njegov moral prištevati prvim svojim umetnikom. Duhovita ideja je krasno izražena. Idite, pogledajte in zamislite se v to skupino! Ko oče potrj sicer, a vdan v voljo božjo, zre za mrtvo družico, ki jo angela neseta v nebo, ko sinova stojita vsa pogreznjena v svojo veliko bol ob očetu, hčerke pa se ga oklepajo in plakajo in iščejo tolažbe pri njem: se dete ob strani brezskrbno igra s cveticami. Zanj smrt nima ne pomena ne žela in ne bridkosti...

Človek gleda in gleda, oko se mu nehote porosi, duša pa mu vzdihne z boljo in s hrepenenjem: „Mladost, mladost...“

A čas je potekal in tudi tukaj se je bilo treba ločiti!

In ločiti se je bilo treba od vseh teh krasnih krajev, ki jih je ravno danes spet ob-

sipalo solnce s kreščočim se zlatom. In dasi sem si zadnje dni že želel proč, mi je sedaj bila ločitev vendarle težka...

Ločiti se je bilo treba od tega veselega solnca, ki bi človek hodil pod njim leta in leta z otroško radostno dušo; ločiti od teh smejočih krajev, od skrivnostnega morja — ločiti se ter iti nazaj pod resno solnce, ki hodim pod njim z otožno in mračno dušo, iti nazaj med zamišljeno gorovje, nazaj v kraje, ki trepetajo nad njimi vedna otožnost, otožnost prepada in žalost smrti...

A čemu mi je srce tako težko? Saj so tudi ti kraji tako krasni v svoji resnosti; moja otožna duša ljubi njihovo otožnost in plaka z njihovo žalostjo ob njihovem prepadanju. Zato povsem sodim vanje.

Nem sem sedel ob oknu kupejskem, pogled pa mi je še enkrat ljubeče plul tja čez morje, iskreče se v zlatu zahajajočega solnca, objemal je vile, vinograde, vrtove in hribe v ozadju — vse mi je bilo spet tako ljubo in drago! In vse, kar je oko zrlo, mi je duša še enkrat z zanosom poljubljala. Vlak pa je hitel — in tako sem odhajal s težkim srcem sicer, a z mnogimi lepimi in solničnimi in dražestnimi spomini v njegovih skritih globinah iz smehljajočega, prelestnega južnega raja nazaj — v resni, otožni moj planinski raj...

Iz samotnega večera.

Nad mano kostanji šumijo,
in ura je polnoči,
svoj bajni pot sence hitijo,
nikogar na daleko ni.

Čuj, sem od večerne poljane
vesele se pesmi glasé!
Te pesmi — te meni so znane,
saj dom jim je moje srce.

Zavita v meglene temine —
to moje mladosti je pot...
Ah, tam čez vesele doline
jo nosi vesela perot...

In smehi veseli hitijo —
ah, moja mladost se smeji...
Nad mano kostanji šumijo,
in ura je polnoči...

Roman Romanov.

Svetonočni blagoslov.

Božična pravljica.

Gotovo take pravljice še niste
nikjer na svetu slišali nikoli;
a jaz izvedel sem jo v gozdu doli,
ko sem po vednosvežem hodil mahu:
Sinica jo je pela v tesnem strahu
in, preden je zapela, mi je dela,
da bi je niti praviti ne smela.
A ptica bolj je bila ljubezniva,
bolj ljubezniva kakor bojazljiva,
pa mi je vendar izročila pesem.
In tudi jaz se malo v srcu tresem,
a skrivati ne morem, kar sem slišal!

* * *

Nikjer ni mogel žarek svétiti rumen,
nikjer se dih ni upal dihniti noben.
Le same božje zvezde sijajo,
le sama verna srca bíjejo.
Nemara pa še te ne sijajo,
nemara pa še ta ne bíjejo?
Nemara le skrivnostna sveta noč
tako milotno gleda vrh zemljé,
tako tihotno trka na srcé:

Odprite mi,
predragi vsi,
čeprav sem — noč!
Ne bojte tega se imena:
ni solnčna zarja bolj iskrena,
in majev dan,
tako cvetoč,
ni bolj krasan
kot jaz sem — sveta noč! . . .

In vrata so se ji odpirala,
in srca skoraj so umirala
od same svetonočne rádoti — —

Le tam nekje pri oknu za vasjo
odpreti ni ji hotel vrât nekdo.
Oj tam pri oknu je mladenka vroče
strmela doli do podgorske kočé,

in rada bi, da njene bi ročice
postale hipno lahne perutnice,
da bi se preselila v gorsko kočó
in izplakala tamkaj dušo vročo . . .

Poglejte, lani še je kot ovčica
pri jaslicah slonela celo noč,
in angeli nad njo so mir rosili
božičnice ji sladke pevajoč.
A letos ni ji mar krotkost ovčic,
in božji mir ne mara njenih lic . . .

In sveta noč je tihi solzi dve
mladenki potočila na srce
in lahno, kakor nji je le mogoče,
hitela doli do podgorske hoče . . .

Na hišnem pragu je mladenič stal
in svete se noči je skoraj zbal:
Na vas je nekam gori hrepenel
in rad bi sedem bridkih dni trpel,
da eno sladko uro bi samó
presanjal ob mladenki za vasjó.

Poglejte, lani še je kot pastirec
pri jaslicah prepeval celo noč,
in drobna lučca je nad njim brlela,
božično mu veselje sevajoč . . .
A letos ni mu več pastircev mar,
in njemu je ugasnil sreče žar.

In sveta noč je mehki solzi dve
mladeniču stočila na srce.
In dvignila se je nad vse domove,
pri cerkvi tam zazibala zvonove:

— Kajneda, moji dragi pevci, lani
zvonili ste mi radostno-ubrani?
Nocoj pa se na bridko preglasite
in drug za drugim mi tako zvonite:
Ljubezen, oj ljubezen žalostna,
kaj kradeš srca ljubemu Bogu?

Dojenček še živi brez matere,
a duša več ne more brez miru . . .
Ljubezen, oj ljubezen žalostna
povrni srca ljubemu Bogu!

Zvonovi so se zibali počasi
in bridko pesem pevali po vasi:
Ljubezen, oj ljubezen žalostna! . . .

In svetonočni tihi solzi dve
mladenki zaplamteli sta v očeh,

in svetonočni mehki solzi dve
mladeniču goreli sta v očeh . . .
In kakor gre meglica vrh poljan
in vse zakrije v plašč srebrnotkan,
čez dvoje src je pozabljivost šla,
srce ni več po srcu hrepenelo,
pozabljena je bila žalost vsa . . .
In srci sta se k Bogu vračali domov,
odeti v rajski svetonočni blagoslov.

Silvin Sardenko.

Akvareli.

Slike iz narave in življenja. — Spisal **Frančišek Ks. Steržaj**.

I.

In tako polagoma dežuje. Oni drobni, nežni dežek, ki pa je tako neznosen, tako uspavajoč. Vse ozračje je leno, zaspano. Tako neprijetno, težko lega na človeka, da se dozdeva, kakor bi ga hotelo zadušiti.

Kostanjevo listje je rumeno, skoraj prozorno, in vsa okolica pod drevjem dobiva nekako rumenkasto barvo.

In tako polagoma dežuje.

Tebi pa se zdi, kakor bi se jesenska narava pogovarjala sama s seboj in si pripovedovala pripovedko o umiranju. In kako je velika v svojem žalovanju, kako mogočno-otožna!

Pridi in poslušaj to njeno pripovedko, ki je kakor povest bedne ljudske duše —

Pridi in poslušaj — in na tvojem licu skoro zatrepečejo solze . . . Ali za izginulimi dnevi tvoje pomladi, ali za preminulim poletjem? — Morda za jutrom tvoje mladosti, morda za poldnem tvoje sreče . . .

Zunaj polagoma dežuje. Narava plaka; plakaj tudi ti — za izgubljenimi dnevi življenja!

II.

Bilo je prve dni meseca oktobra.

Zunaj je deževalo. Oni drobni, nežni dežek . . .

Na podstrešnem oknu v predmestju je slonela mlada žena železniškega kurjača. Bleda je bila in objokana. Skozi okno je zrla v drobni dež, vedno nepremično. Izraz žalosti in skrbi ji je plaval po obrazu. Ej, in kako da ne? —

Saj ga ni že tretji dan domov, njenega moža. Prišel je pred dvema dnema, ko je potegnil pri blagajni mesečno plačo — precej pijan. Ona pa ga je rahlo opomnila, da ne dela prav: naj skrbi za dete — — — Tedaj pa je zaklel, vzdignil pest, zaškrtal z zobmi in zamahnil. Da ni ravno v istem trenutku zaplakalo dete na postelji, pa bi jo bil pobil. Tako pa se je obrnil in odšel. Že tretji dan je danes tega . . .

Vse drugače si je mislila skupno, zakonsko življenje ž njim.

Tako-le mirno, složno in edino. On bode hodil na delo, sama pa bode doma pospravljala, pletla, šivala. Zvečer pa se bosta pri luči pogovarjala. Ogenj v pečici bo lahko prasketal, prijetna, božajoča toplota se bo širila po sobici. Mir in zadovoljnost bodela stanovala ž njima.

In res je bilo tako eno leto.

Potem pa je začel mož zahajati v družbo slabih tovarišev. Vedno bolj se je odtujeval nji, odtujeval vsemu dobremu . . . Delo in služba, ki sta mu bila prej v razvedrilo, je

začel smatrati za jarem, za breme, ki ga je morilo in tlačilo. Ni mogel biti doma zvečer. Kadar je bil prost, je odhajal od doma. Prihajal je potem kasno ponoči vinjen; preklinjal je sebe, Boga, preklinjal vse, vse...

Oni prihranjeni denar je zapravljaj. Vse je šlo. Komaj, da ji je dal potrebno za vsakdanjo hrano in za obleko otroku. — V dveh letih — se je vse izpremenilo...

Ah, da bi se zopet izpremenilo — na boljše! Prosim ga hoče, s solznimi očmi, naj bo drugačen. In gotovo jo bode poslušal —

Odmaknila se je od okna, obrisala solzo raz blede lice in zopet mehanično pletla nogovico.

Tedaj pa se je začul ropot pred vrati; zamolkla kletvica — in vrata so se široko odprla.

Med vrati se je prikazal njen mož, pijan, izbuljenih zmešanih oči, zardelega obraza.

Opotekaje se, je stopil pred njo, vrgel službeno knjižico na tla in se med kletvijo rotil, da ne bode več služil Judom, milijonarjem, oderuhom, ki kradejo ljudem zdravje in moč — — Nji pa je žugal, da spodi njo in dete, ako ne gre in si ne poišče dela.

„France!“ — Tako otožno ga je poklicala: „France, poslušaj me! Pojdi spat. Odpočij se! Saj si bom poiskala dela —“

„Kaj? Spat? Kdo? Kdo bode mene gonil spat? Ti —? Misliš? Ali nisem več jaz gospodar? Ne?“ —

„Francè, tiho bodi, no!“

„Kaj? Jaz tiho? Kdo pravi to?“

Tedaj pa je zaplakalo dete v postelji. Žena se je obrnila k njemu in ga tolažila,

„Jaz — jaz grem na železnico. Ravnatelju bom vrgel v obraz službeno knjižico! — Da, da! Prost hočem biti — prost —“

„Francè, kaj pa dete in jaz? S čim bomo živeli, če pustiš službo?“

„Živeli, ha, živeli? — Pa domov pojdi! Jaz bom gledal zase, ti pa zase!“ —

Umolknila je. Zaman, vse — zaman!

Mož pa je pobiral knjižico od tal. Za stol se je moral oprijeti, da ni padel po tleh. — Potem pa je odšel —

Žena se je naslonila nad glavico otrokovo in ihté plakala — — —

Zunaj pa je polagoma deževalo. Oni fini, drobni dežek, ki pa je tako neznosen, tako dušeč —

III.

Bilo je tako lepo — a sedaj se zopet vlačijo vodene, sive megle nad poljem, nad ravnino. In drevje? Zarumeneli, veli listi pevajo tožno, vsako leto ponavljajočo se pesem, ki nehote vzbuja v srcu turobne, žalostne glasove, glasove poslavljajočega se življenja: pesem trudnih, bolnih duš — jesenska pesem.

Bilo je tako lepo — a sedaj? Komaj, komaj si se obradostil toplih žarkov, in ni jih več. Ž njimi pa je izginil oni čar, oni blesteči ovoj, ona čarobna moč, ki je pretvarjala vse stvarstvo in je prikazovala v drugi, lepši luči. — —

Poletje je bilo, ni ga več.

Mokrotna strnišča, blatne ulice in deževne megle pa ti kličejo v dušo otožne spomine izginulih, mladih dni.

Neka nezadovoljnost je zavladala v tvoji notranjosti. Zaman se je izkušaš otresti, iznebiti — zamazano listje na poti ti jo zopet kliče nazaj z vso silo s svojim melanholičnim šumenjem.

In tedaj si nehote zaželi tvoja duša dni polnih, razkošnih, življenjanasičenih, od solnca razžarjenih — in tedaj se tvoja duša nehote spominja svežih, cvetočih gredic.

Da, da, takih dni si želi tvoja duša —; boji pa se časov otožnih, mokrotnih, boji se tistih časov, ki jih kliče odpadlo, pohojeno, zarumenelo listje.

Bilo je tako lepo — sedaj pa se vlačijo vlažne megle, in sivo, temotno je ozračje, polno drobnih deževnih kapljic...

IV.

Jesenski veter je tožil po bukovem gozdu. Rdeči listi so trepetali kakor kri, kakor srčna kri umirajoče narave. V vrhovih je zvenela pesem trudnih, izmučenih duš — jesenska pesem.

Ljudje pa so romali.

Tuintam dva, pa zopet trije; eden, pet — vsi črnooblečeni, z venci in z nagrobnimi svetilkami, a skoraj vsi — vedrih obrazov. Kramljali so o tem in onem, kar jim je polnilo srce — o vsem, le o tem ne, kar je tam, kamor so romali . . .

Tuintam je priropotala mimo elegantna ekvipaža, tuintam voz električne železnice.

In tudi on je bil med romarji, ki so romali na grobove svojih sorodnikov na Vernih duš dan. Mal deček je stopical ob njegovi strani in povpraševal očeta po materi.

„Kmalu — kmalu“ . . .

Danes ga prvič pelje na materin grob. Dete ne ve, kaj počiva v tem grobu. Ne, on sam čuti svojo veliko izgubo, samo on.

Bled je bil, tako bled in zamišljen. Deček pa tako rdeč in zdrav . . .

Prišla sta na pokopališče do zidu in obstala ob grobu. Oče je pokleknil in posadil dečka na kamen poleg groba. Molil je, a ne dolgo. Deček ga je motil s svojimi vprašanji.

„Atej, ali spi tukaj mamica, tu pod zemljo? Revica, kako težko odejo ima!“

„Ne, ni tukaj! Gori je, gori v nebesih!“ Deček je pogledal proti nebu.

„Tam? — Atej, daj, naj grem tudi jaz k nji in k ljubemu Bogcu!“

Atej pa si je molče obrisal solzo in se ozrl po mimoidočih. — Še dete — še to zlato dete? . . . In kako naj potem živi on na svetu? . . .

Po grobovih je gorelo nešteto lučic. Lahno so vztrepetavale, lahno so prasketale.

Na nebu pa je razprostirala srebrna luna svojo prozorno tančico in ž njo ovijala okolico, kakor bi hotela obvezati jesenski naravi rano, kakor bi hotela ublažiti boli po človeških srcih . . .

V.

Drago mi je tedaj, ko leži povsod megla, a ne ona z dežjem nasičena, ne, marveč ona jesenska, zimska megla suhih dni. Ona megla, ki je ne more premagati svetlo solnce. Po ulicah vlada bela noč. Tako nekam skrivnostno-tiho je vse povsod, glasni ropot in

šumenje vsakdanjosti se nekako izgublja v tem nepreglednem belem morju; vse življenje je kakor neko sanjanje, neko čuvstvanje.

Tako domače in prijetno, tako nekam ljubko je, kakor bi človek sedel v mrzlem zimskem dnevu pri toplozakurjeni peči. Zunaj bi brila burja okrog voglov, ti bi pa slonel ob peči, in tvoja duša bi poslušala prasertanje ognja v peči in čula skrivnosten pogovor plamenov.

Tako domače in prijetno je. Oni izraziti svetlobni trakovi, ki so včasih tako vsiljivi — se poizgubljajo in ves nemir izginja v tvoji notranjosti, izginja ono mučno teženje po nečem neznanem, ki se te loteva ob deževnih, mokrotnih dneh.

Z nežnim nasmehom prihaja v tihe poljane tvoje duše neka radost nad življenjem, neka velika hvaležnost poje v mogočnih, ubranih akordih svoj slavospev Stvarniku.

Da, drago, tako drago mi je tedaj.

VI.

Sama je sedela poštna upraviteljica Slavica Krhelj v uradni sobi.

Prijetna toplota, pomešana z onim običnim vonjem, ki se nahaja v javnih prostorih, se je širila po sobi. Tišina je vladala. Čulo se je samo enakomerno tiktakanje ure in rezki, presekani ropot brzojavnega stroja.

Zunaj pa je vladala ona bela, zimsko-jesenska megla, ki daje vsakdanjemu ropotu in življenju nekaj nenavadnega, tihega, blagega —

Tedaj pa je zapel zvonec pri telefonu.

Slavica je vstala, odložila pero in skočila k aparatu. „Slavica Krhelj — tukaj. Tam?“

Neka napetost in pričakovanje se je izražalo na lepem obrazku, ki so ga obdajali nekoliko razkodrani, rumeni lasje. Pozorno je poslušala. Potem pa ji je lice za hip še bolj obledelo, roki sta se ji lahno tresli in oprijeti se je morala za aparat.

Potem pa je rekla s trepetajočim glasom: „Pridem.“ Nato je mehansko pritisnila na gumb, trudnih nog stopila k pisalni mizi in se spustila na stol. Pisati ni mogla —

Razburjena je bila, in v modrih, kakor jezero globokih očeh so trepetale solze.

Slavica Krhelj je bila v istem trenutku pomilovanja vredno bitje.

Pred nekaj hipi še vsa srečna, bogata — sedaj nesrečna, revna. Vso njeno srečo, vse bogastvo ji je pred trenutkom vzela vest v telefonu:

„Ravnokar sem se zaročila z Ernestom. Mama je srečna in midva tudi. Ali prideš jutri domov?“

Da, samo to je slišala in nič več. In te besede so ji vzele vse — vse. Saj je dosedaj vedno mislila, da je prihajal le radi nje na dom o počitnicah. Saj je menila, da je umela njegove občudujoče poglede. In vendar — niso veljali nji, ampak sestri — njeni sestri!

V istem hipu se ji je zazdelo, kakor bi hotel nekdo raztrgati vez med njo in sestro. Neko bolno čuvstvo, liki sovraštvu do sestre

— se ji je hotelo vrniti v njeno dušo in izpodriniti sestrsko ljubezen. Vedno močnejše, vedno silnejše je bilo to čuvstvo —

Zunaj pa je ležala povsod ona bela zimska megla. A vedno bolj se je redčila, vedno bolj. Tuintam so jo izkušali prodreti solnčni žarki.

V sobi se je čulo tiktakanje stenske ure in jecajoči vzdih, krčeviti plač trudne, bolne duše. Bil je to plač zaničevanega srca — a obenem plač odpuščanja, velikodušnosti...

Ne, ne more je sovražiti, svoje sestre! Ne more je, ne sme je! In če se ji tudi trga srce pri pogledu na njeno srečo — sovražiti je ne sme!

Tako nekam odleglo ji je. Zadnje solzice so trepetale na dolгих, svilnatih vekih, kakor rosne kapljice na listju in bilkah po naglem naliu —

Zunaj pa je vladala povsod ona jesensko-zimska megla — —

Gotovo da ne!

Iz dragih je krajev
priplavala ptička,
a nisem je klical,
gotovo da ne.

„Nobeden se dragih,
nobena se stvarca
več tebe ne spomni,
gotovo da ne.

Pri znamenju roža,
ki ti si jo vsadil,
ne mara cveteti,
gotovo da ne.

Od dragih je krajev
zapela mi pesem,
a nisem je prosil,
gotovo da ne:

Pri znamenju lučca,
ki ti si jo vžigal,
ne mara goreti,
gotovo da ne.

Le nekaj tolažbe
prinesla sem zate,
ne boš se je branil,
gotovo da ne:

Le v znamenju svetem
preljuba Devica
te ni pozabila,
gotovo da ne.“

In jaz sem se górkó
oddahnil pri srcu,
kot nisem se davno,
gotovo da ne!

Silvin Sardenko.

„Smo pa le mož!“

Novela. — Spisal F. S. Finžgar.

(Konec.)

VIII.

Ginevali so dnevi tedna. Mladi doktor se je zaril z vso odločnostjo v zaprašene listine, pred njim se je polnila miza zanimivih zapiskov. H kosilu je prihajal z rdečico na licu; grelo ga je delo, in navdušenje mu je tiralo kri v sicer blede obraz. Kadar je prečital večjo skupino listin in kadar je zasledil in si zabeležil kaj prav važnega, tedaj se je redno oddahnil, prižgal cigareto in promeniral nekaj minut po sobi. A takrat so mu vselej prihajali prejšnji dnevi v spomin, in vselej se je smejal samemu sebi, da je bil tako naiven, tako popolnoma okovan s par pogledi. Spoznal je, da ga uteši edino le delo, vse drugo mu je nepotrebno — potrebna črna kava po dobrem obedu. Vendar so se te minute le prerade razblinile in se razbegnile, da je prišla tretja in četrta papiroska na vrsto, in da se je moral s silo otresti misli na Jelenine oči, na njen vitki stas in na elegantne kretnje pri plesu. Vselej je trebalo dokaj eneržije, preden se je premagal in se lotil drugega šopa koženic ter se vtopil popolnoma vanje.

Prav zato pa, ker je mnogo delal in videl uspehe trajnega dela, prav zato je bil pri obedu vsak dan izborne volje. Gospe Terezi je redno razlagal, kar je zaznal novega: pripovedoval ji je o spletkah in razporih njenih slavnih in davnih pradedov, kar je starici izredno ugajalo. Takisto je pa to dolgočasilo gospici. Jelena je bila jezna in ga je bičala z očitajočimi pogledi; Irma se je v srcu sicer smejala, a javno ga je zbadla prav pogosto ter izkušala preobrniti in pretrgati njegov pogovor z gospo. Podlesnik je bil zelo ljubezniv in je odgovarjal takoj na druga vprašanja, ni si pa dal vzeti vaje iz rok. In tega je bil neizmerno vesel. Samozavesten je bil in globoko prepričan, da

vlada — da je zmagal s treznim razumom žensko lokavost.

Irma in Jelena sta bili užaljeni zbog tega v dno duše.

„Jelena, povem ti, naj velja, kar hoče, čeprav največjo predrznost, doktor mora na kolena! Če ti nočeš, bom pa jaz začela!“

„Začni, le začni, če veš, kako! Povem ti, da sumim Malči in samo njo. Dopisujeta si, prepričana sem; podkupila sem že hlapca, ki mu donaša pošto v sobo, da bi kaj zasledila, toda nič in nič! Nekaj pa mora biti! Prijazen je, vesel, zvižga in poje, zabava, če hoče — a pri tem ti je mrzel kakor led!“

„Taki so moški, če se zagledajo. Galantni, dvorljivi, veseli — toda brez ognja za druge. Fraz ti nadiktira za dvajset šolskih nalog, pesmi ti citira, vse, kar hočeš, a pravzaprav je zaljubljen moški nasproti drugim, seveda če imajo kaj d'esprit, vendarle — štor . . .“

„Torej Malči, kakor sem rekla!“

„Morda pa tudi ne! Učenjaki so vlti iz posebnih snovi. Veruj mi, da je tak človek zmožen, da se zaljubi v star akt tako, da bo oslovsko kožo poljubljal, če le dobi za stroko kaj posebnega. In doktor ti čepi nepretrgoma v sobi, piše in bere dan za dnem; ne rečem, da se ne bi bil on tako zaljubil.“

„Tedaj kaj storiti?“

„Spraviva ga iz sobe od aktov, bomo takoj videli, za kaj gre. Če je Malči vzrok, potem je bržkone vse zaigrano; če ni, bo pa še za hlapčka!“

„Danes je krasen dan. Pojdimo v Bukovje na izprehod. Teta ne bo šla, ker vozijo pšenico in mora vsak voz ogledati. Torej bova same in se lahko prepričava.“

„Kdaj mu rečeva?“

„Pri obedu!“

„Ne, ne! Pri obedu bodiva dolgočasni in otožni. Ko teta zadremlje, tedaj se preoblečeva. Ti vzemi najlepšo bluzo, veš tisto, ki ti tako krasno pristuje! Lase si spni s tisto veliko roza-petljo — no, ti bom že pomagala, da se dražestno oblečeš. . . .“

„In potem?“

„Potem greva pa v sobo ponj — in rado-vedna sem, če se bo mogel ubraniti, da ne bi šel z nama.“

„Sicer je vse to malo — malo — kako naj rečem — — —“

„Brrr — za zmago se gre! Tako so zmagovale druge — zakaj bi še medve ne?“ — — — — —

Pri obedu istega dne po tem pogovoru je bil Podlesnik razočaran. Teto je skrbela pšenica; ni se brigala za stare pradede, gledala je s terase vun na njivo, če dosti hitro žanjejo, da bo snopje do večera v kozelcu in da ne bo treba še drugi dan plačevati dninarjev. Zato je ni smel Podlesnik mnogo ogovarjati ter se je zapletel v pogovor z gospodičnima. Tu je pa bilo danes zopet tako oblačno in čemerno-otožno, da se ni hotel razpresti pogovor. Podlesnik je pogledal nekaterekrat Jeleni v globoke oči, toda vselej je bral v njih toliko otožnost in žalost, da se mu je začelo taliti zmagovalno srce, in najrajši bi jo bil začel prav po otročje izpraševati: „Dete moje, zakaj si žalostno?“ Poizkušal je z dvotipi, začel z dunajskimi veseljami, govoril o šoli — nič! Vse je bilo brez učinka. Če se je Jelena zasmejala, je bilo tako, kakor bi bil v veliko čašo grenkega pelina kanil drobno kapljico sladkorja. Tekočina bi rahlo zatrepetala, a grenka bi bila še vedno. Taki so bili njeni smehljaji.

Obed je bil skoro končan. Mrzlo so se poslovili. Podlesnik je bral v Jeleninih očeh veliko prošnjo — a razumel je ni.

V sobi je bil nemiren. Vsi prejšnji dnevi so se mu zbudili s podvojeno silo; hodil je po sobi in tako škoda se mu je zdelo tega krasnega obrazka, ker je bil žalosten, teh lepih oči, ker so se kalile v tugi. . . .

„Naj je tudi pol satančka to dete — a človek jo mora vendar imeti rad! Rad —

rad, seveda tako splošno rad, kakor imamo pač radi vse, kar je lepega pod nebom!“

Ko je korakal Podlesnik globoko zamišljen v to filozofijo, začuje pred durmi šumenje ženskih kril in rahle prožne stopinje. Fino je potrkal nežen prstek na vrata. Podlesnik je obstal in velel: „Naprej!“

Začudil se je obisku — Irmi in Jeleni.

Irma je prišla prva in hitro ter zgovorno opravičevala obisk in predrznost, da sta vlomili v njegovo modrostno svetišče.

„Malo prošnjo imava, gospod doktor! Prelep dan je in tako radi bi šli v Bukovje, toda sami ne upava. Delavci v gozdu so tako sirovi, tetka ne utegne, drugega pa nimava, da bi šel z nama; morda bi se Vi žrtvovali eno popoldne!“

„Drage volje, gospice!“

„Zvečer Vam bo pa morda žal, ker imate kako važno delo!“ — Tako je rekla Jelena in proseče upirala vanj oči.

„Vidite, Jelena je vsa nesrečna, ker skoro nikamor ne greva. Pa se je usmilite, gospod doktor!“

„Usmilite — kaj govorite! Saj mi je čast in veselje, da grem z Vama!“

„Ali res?“

Jelena je zbrala vso moč, da je izlila izraz sreče in zadovoljstva na lice in v lepe oči; zakaj — kakor vsaka druga ženska, je vedela tudi ona že davno, kje so pokopane tiste puščice, ki gotovo zadenejo v živo, če jih sproži na moškega.

„Hvala iskrena že naprej! Na terasi počakava!“

Irma se je rahlo priklonila in izginili sta lahkih nog po stopnjicah.

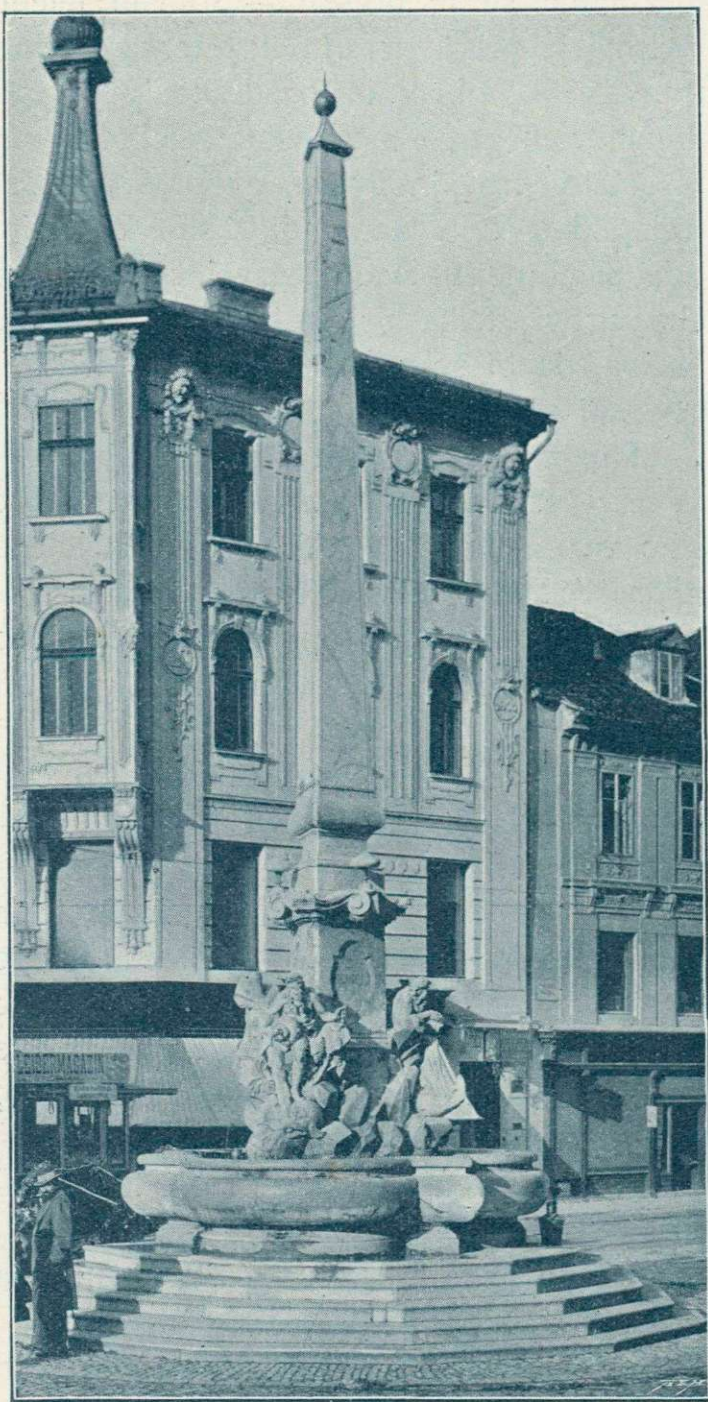
Podlesnik si ni čisto nič izpraševal vesti in klical na sodbo razuma. Brez pomiselka je vzel svršnik, napolnil si zatok s cigaretami in odhitel za njima.

Za pol ure so dospeli med travniki in njivami v temen bukov gozd. Bili so vsi izborne volje. Kakor otroci so lovili metulje, trgali in se spopadali za cvetlice, smejali se in šalili, kakor se smeja in šali samo v slobodni naravi. Ob stezah so rastle ciklamni in encijan. Jelena je ljubila zlasti ciklamne,

in Podlesnik je gledal kakor sokol po grmičevju, da je zazrl najlepših in jih trgal Jeleni.

„Pustite, tega bom sama odtrgala!“

Tako mu je večkrat zaklicala, in doktor ji je podajal roko ter ji pomagal na brežuljke, ker ji je močno drselo v lahni čeveljcih.

Izklesal Fr. Robba.

Vodnjak pred mestno hišo v Ljubljani.

Irma je hodila bolj sama zase in povijala cvet za cvetom v veliko kito.

Prišli so do potočka. Gosta trava je rastla ob bregu in se sklanjala čez bistro valčke, da je breg skoro zakrivala. Izpod nje je pa skrivnostno šepetala čista voda

in s svojo večno pesmijo zabavala rumene kalužnice in široke liste lapuha.

„Povejte mi, gospod doktor — toda ne lagati — ali je kaj lepšega na svetu, kot tak prirodni raj!“

„Da, tu je divno!“

„Kako morete potemtako biti vedno doma? Vsak dan bi lahko šli semkaj! Tako pa — večni dolgčas!“

„Za ta kraj nisem vedel, gospica! Ko bi znal, da je tako lepo, gotovo bi bil že večkrat tukaj.“

„Pa bodimo danes nekoliko dalje! Primite pompaduro in solnčnik, da povežem ciklamne!“

Jelena je sedla na mah blizu potoka, dejala ciklamne poleg sebe, vzela iz žepa rdečo nitko in začela stikati cvet ob cvet. Podlesnik je ni dolgo gledal. Sedel je poleg nje in ji pridno pomagal izbirati najlepše cvete. Pri tem sta čedalje redkeje govorila. Podlesnik se je zagledal v Jeleno, ki je bila krasna kakor božica. Potoček je žuborel, oddaleč se je čulo pikanje detela ob trhlo deblo, in Podlesnik je sredi te naravne harmonije čul dihanje Jelenino, slišal bitje svojega srca in bil zamamljen, da ni za trenutek genil pogleda od svoje družice.

Jelena je povešala oči in skrbno gledala edino le na roke, ki so pletle šopek. Podlesnik je nehote položil roko na Jelenino desnico. Ona ga je vprašujoče pogledala, potem pa zaklicala hipoma z zvonkim, veselim glasom:

„Irma! Irma!“

Podlesnik je odmaknil roko, stresnil se in pogledal po Irmi, na katero je bil popolnoma pozabil.

Precej daleč se je odzval njen glas.

„Ona ima tako navado, da gre prav rada sama po gozdu. A vrne se takoj. — Irma! Vrni se! Mi gremo!“

„Še ne, Jelena, nikar še ne hodimo! Ah, tako je prijetno!“ Sentimentalno ji je govoril te besede ter jo prijel rahlo za roke. Ona je uprav dovezala šopek, ki ji je ležal v naročju in sto ciklamnovih ustk je zavidalo njena lica in barvo njenih ustnic.

Pogledala ga je s sanjavimi očmi, rok mu ni odme knila, in Podlesnik je zdrknil, da sam ni vedel kdaj, pred njo na kolena in bolj jecal nego govoril — mehko ljubezensko govorico. . . . Tedaj pa je zašumelo listje, in Irma je prihitela skozi goščavo z veliko cvetno kito. Podlesnik je bil v zadregi, Jelena pa še s trenutkom ni izdala, da bi se bilo dogodilo kaj nenavadnega — —

Vračali so se še bolj veseli kot so prišli. Podlesnik je nosil obe pompaduri, slamnika, solnčnike, mantilji in na vsaki količkaj strmi poti je vodil dvorljivo obe gospici za roki ter bil tako srečen — ženski hlapec . . .

Pozni pogovor v spalnici gospodičen se je pa končal:

„Pred nami se kleči!“

„Tako je!“

IX.

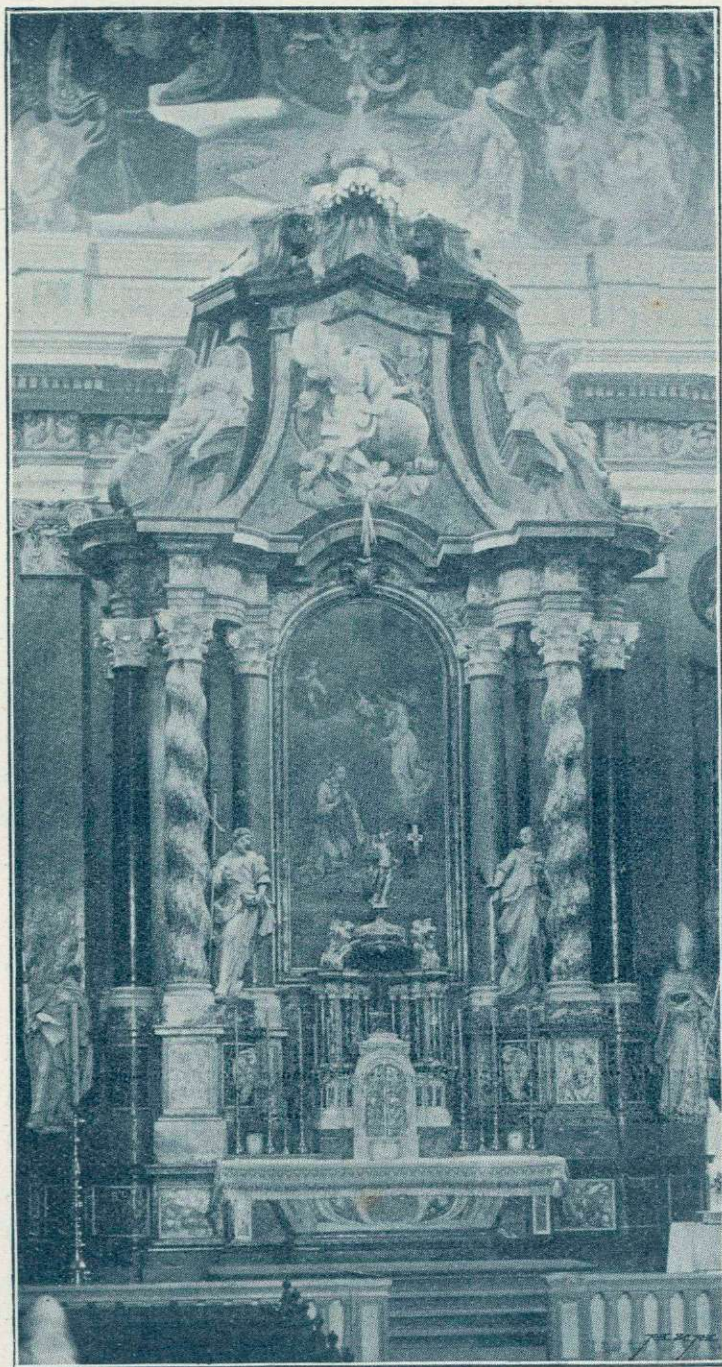
Drugi dan je imel Podlesnik za vernega tovariša neskončnega „moralnega mačka“.

Večer ga je sicer še neprenehoma zibal na čarodejnih krilih in božal ga kakor z mehko roko po obrazu; slušal je uspa-vanko potokovo, čutil je vonj ciklamnov in prisluškal vtripanju Jeleninega srca. Ves njegov razum je spal tam nekje med zaprašeni koženici, in celi modroslovec ni bil drugega kot veliko vzburkano srce, katero strastno polje in hrepeni po tem, kar je upravar zaljubilo.

Toda večer in noč sta prešla. Z vso energijo mogočne luči je pregnal poletni dan čarodejko noč, in srce se je ustrašilo tega solnca, katerega žarki poiščejo zadnji prašek, in se tiho ter boječe umeknilo v skriven kotiček. Prestol je pa zasedel razum in mrzlo pa kruto govoril sodbo o preteklem dnevu.

Podlesnik ni mogel delati. Do zadnje besedice je vse premislil, kar je govoril; prehodil je še enkrat vse stopinje, vprašal pri vsakem gibu, ali ni bilo preveč, ali se ni prodal, ujel — in utesnil v okove, ki ga bodo žulile celo življenje. Ko je prišel do prizora v mračnem logu, ob zapeljivem po-

toku, ko se je domislil, kako je klečal pred njo — ga je zazeblo po hrbtu in proklel je uro, ko je pogledal prvič v one zape-ljive oči. Sicer mu je vedno govoril pomirljiv glas, da je obstal prav na robu brez-dna, da je bil otet po Irmi, ki je prav takrat prihitela k njima — a kesal se je vendarle.

Izklesal Fr. Robba.

Glavni oltar v frančiškanski cerkvi v Ljubljani.

Dolgo je hodil po sobi. Na misel so mu prihajali razni tovariši z univerze, ki so mu često bridko tožili, kako so bili ujeti v trenutku omame in kako sedaj razočarani spoznavajo, kaj se pravi živeti ob strani dosmrtné družice, katera bi bila za vse prej

kot za — njihovo ženo. Značaji različni, stremljenje popolnoma nasprotno, razvade in zahteve take, da bi morda koga drugega tisočkrat osrečile — a za svoje može, ki niso bili zanje, je bilo to mrtvičenje na smrt.

Tako je govoril s sodnega stola Podlesniku — mrzli razum. Da, Jelena je morda vredna, da bi jo posnelo Fidiјеvo dleto — toda žena — moja žena ne more biti!...

Ali prišel je nevidni Amorček in mu tkal pred oči tako vabljivo njeno podobo, izpodbijal vse ugovore, da Podlesnik nazadnje ni bil ne krop ne voda. Zato je sklenil odločno, da se vsaj čimprej umakne, naj že bo potem, kakor hoče. Ako mu jo je usoda določila — pa bodi!

Sklenil je tudi, da po obedu odide takoj na izprehod ter se tako otme kaki novi nevarnosti.

Pri obedu je tenkovedno pazil, da ni odložil maske, marveč je bil zelo zabaven. Jeleni se je kar dobrikal, popraševal jo po ciklamnih, če lepo cvetó, če niso zveneli, in gospe je hvalil vztrajnost gospodičen, češ kako sta izvrstno hodili, dasi je bila pot tuintam grda in strma. Jelena je bila pa nasprotno dokaj molčeča in nekam zamišljena, kakor bi se sramovala. Vedela je, da mora to tudi tako vplivati na doktorja, kakor si je želela.

Uprav so izpili kavo, ko prinese pót brzojavko ter jo izroči gospe. Brzojavka ima pač vedno to lastnost, da elektrizira, in tako je tudi sedaj vsa družba napeto čakala, kaj sporoča žica. Gospé so se nekoliko tresle roke, ko je odvijala zamot, toda hitro so vesele poteze na njenem licu razodele radostno novico: „Egon pride!“

„Egon!“ je vzkliknila Jelena in radostno objela tetko, tako se je razveselila prihoda svojega bratranca, poročnika Egon.

„In še enega kamerada pripelje s seboj! Dve izbi za zvečer!“

„Izborno, izborno!“ je ploskala Jelena. „Irma, boš videla, kak fin dečko je naš Egon! In še eden pride. Hehé, to bo življenje! Gospod doktor, sedaj boste videli, kaj so počitnice!“

Podlesnik je bil toliko moder in je jasno uvidel, da se to pravi toliko: Sedaj si ti nepotreben. In prav to spoznanje mu je bilo neljubo. Rad bi se bil otresel misli na Jeleno; ko je pa čutil, da bo poslej drugi užival njeno očarujočo navzočnost, se mu je zbudilo neko nevoščljivo ljubosumje, in nastal je vnovič tisti večni boj, ki ga vojuje srce z glavo.

„Irma, brž pojdiva sobe pripravljat! Vse mora biti čisto kakor v prstanu. Častniki — saj veš — to so najelegantnejši ljudje na svetu!“

Podlesnik se je nekaj poslavljal, a zdelo se mu je, da je danes njegova usoda prav slična usodi inštruktorja, ki sicer je trdi kruh pri eni mizi z domačimi, a ima to nalogo, da mnogo molči in vse potrpi in je dosledno preziran.

Odšel je takoj na izprehod.

Koval je celo načrte, kako bi se osvetil Jeleni.

Sredi vasi se snide s Poljakom.

„Gospod doktor, mislil sem, da ste že izginili, ali pa ste se v arhivu izgubili, ker Vas od nikoder ni; zakaj me ne obiščete?“

Podlesnik se je spomnil dane besede in je bil malo v zadregi, kako naj se opraviči.

„Oprostite, gospod Poljak, moral sem izvršiti rokopis za list in zares nisem utegnil. Delal sem neprestano. A sedaj, kadar dovolite, pa mi bo drago, če si smem ogledati Vašo zbirko!“

„Tako, če utegnete! Danes nimam posla, pojdite z menoj!“

Odšla sta skozi prodajalno.

„Poglejte, tu je moje bojno polje! Kaj ne, kaka proza za bivšega vojaka!“

Prodajalna je bila bogato opremljena, zelo prostorna, dobro založena, in ljudje so si kar vrata podajali, tako so radi zahajali k Poljaku. Dobivali so pošteno mero, zmerno ceno in solidno blago.

Pri oknu je sedela ob pisalni mizi Malči. Pred njo je bilo polno trgovskih pisem, dve debeli knjigi sta bili odprti na pultu, iz njih je gledala krasna pisava in blesteč red.

Malči je prijazno vstala in pozdravila Podlesnika.

„Kako ste marljivi, gospica!“

„Brez dela mi je življenje neznosno!“

„Častitam, gospod Poljak; če le oddaleč gledam knjige in red, moram biti kar presenečen!“

„No, se že izhaja s tem višjim komijem v krilu.“ Poljaku so se zelo prilegle pohvalne besede doktorjeve.

„Malči, pa pusti danes delo in pojdi z nama, da nama kaj postrežeš.“

„Prosim, papa, takoj pridem!“

Tako skromno in tako otroško-vdano je izgovorila te besede, da je bil Podlesnik kar očaran. Da bi hčerke bogatih očetov tako delale in bile še tako skromne, to so pač redke izjeme.

Poljak je védel Podlesnika v obednico, ki je bila opremljena preprosto, a tako ukusno, da je odseval od vsake stvarce duh reda in neprisiljene elegance.

Ko sta sedla, ga je pričel takoj izpraševati po zanimivostih v grajskem arhivu. V trenutku je bil pogovor živahen, da ni bilo treba misliti, kaj in kako bi začela ter nadaljevala. Plavala sta v vodi, ki je obema najbolj prijala.

Kmalu je Malči prišla in prinesla lepo majoliko dolenjske starine.

„Vidite, jaz se držim starih navad: Majolčica, pozdravljena! Staro vino mora v staro posodo!“

Podlesnik je hitro spoznal, da je posoda zelo stara in dragocena; takisti so bili kozarci.

„Na zdravje, gospod doktor, čast mi je, da ste enkrat v moji hiši!“

„Oprostite, saj človek ne ve, ali bi posodo gledal, ali bi vino pokušal. To so velezanimive starine!“

Trčili so in sedli za mizo.

Podlesnik je ogovoril z obligatno frazo domačo hčerko, misleč, da mora prekiniti zgodovino, da se ne bi dolgočasila. Malči mu je odgovorila dostojno, a tako kratko in jasno, da je moral uvideti: Z menoj se ne govori v frazah! Razplela se je govo-

rica o starinah, v numizmatiki in heraldiki, o gradovih po Slovenskem, o običajih, o ljudskem preseljevanju, o prihodu Slovanov, itd. Mladi doktor je kar strmel, da hčerka celo prekaša očeta, da mu večkrat pomaga z letnico in imenom, katerega si ne more takoj domisliti, kratko in malo: mladi profesor je strmel. V pogovoru se je Malči vsa prerodila. V očeh, ki so bile sicer tako ponižne, ji je zagorelo nekaj neizraznega, nekaj velikega; kar imponira, kar nas sili, da se klanjamo duhu, ki govori iz takih oči — —

Poljak je od veselja naročil še par majolik; pila sta z doktorjem kar nehote, in popoldne je ginilo hipoma.

„Če izvolite pogledat zbirko, da nas ne prehití mrak.“

„Oprostite, kako smo se zamotili!“

„Sorodne duše!“

„Tako je!“ je pristavila Malči, trčila z doktorjem in ga pogledala z vsem žarom tistih oči, v katerih je zlita neizmerna milina nežnega bitja v eno celoto z žarki bistrega duha.

Ta pogled je doktorja prevzel. Kozarca sta zazvenela in še za časek obstala drug ob drugem, kot bi se skozi nju vršila tajna zveza dveh sorodnih duš in src — — —

Ko so si ogledali numizmatično zbirko, nekaj starih posod in par listin, je povabil Poljak Podlesnika še na šentjanževca, Malki pa rekel, naj jima zaigra na klavir.

„Kaj izvolite, gospod doktor?“

„Če smem prositi, še enkrat tisto — saj veste!“

In zaigrala ter zapela je s tolikim čutom in ognjem ono ljubezensko pesem, da je prodirala do zadnjega kotička Podlesnikovega srca in zvalovala dušo v mogočen vihar, ki ga je osvojil z nepremagljivo silo.

Ko je nehala, se ji je približal z nekim svetim strahom in jo prijel za belo roko, katero je v hipu vroče poljubil.

Malči mu je odmeknila roko, povescila oči in zardela kot mak sredi žolte pšenice.

„Ne zamerite, gospica, ta roka ne služi drugega!“

Poljaku se je radovala duša; njegove ustnice so se tresle, kot bi hotele izreči veliko željo in hkrati z njo — blagoslov.

„Da nas še obiščete!“

„Gotovo, gospod Poljak!“

„Dajte mi roko, da res!“

Segla sta si v roke. Tudi Malči mu je podala desnico in pristavila skoro proseče: „Da boste mož-beseda!“

Izklesal Fr. Robba.

Levi angel ob tabernakeljnu v ljubljanski stolnici.

X.

Ko se je vrnil Podlesnik v grad, je bila ondi že vsa družba na balkonu. Smeh, govorjenje, dovtipi — vse je odmevalo po sicer enoličnem gradu. Egon je bil pripeljal s seboj tovariša, ki je bil dober humorist, lep človek, nepremagljiv premagovavec ženskih src, a sicer dokaj plitve izobrazbe in zaradi denarja izredno nadut.

Ko je stopil v družbo mladi profesor, je nastal oficialni mir in molk za nekaj časa. A častnika sta se hitro otresla „ozirov“ in se zabavala kot prej z gospicama. Podlesnik je motril kot neaktiven član zabave veselo skupino. Edino z gospo je mogel izpregovoriti nekaj besedi, dasi je tudi ona zadivljena gledala svojega lepega sinčka in se smejala dovtipom njegovega prijatelja do solz. Doktorju se je pa zdelo, da nekdo čita stare humoristične časnike, katere je prebiral včasih po dunajskih kavarnah . . . Mislil je, da se takoj poslovi. Pa ni še hotel. Dobre volje je bil in sklenil je, da jim malo ponagaja. Zato je iskal samo prilike, da je prišel do besede. Tedaj je pa začel staviti vsa mogoča vprašanja: o taktiki starih vojskovodij, o bitkah, o smrtnih dnevih raznih slavnih generalov, o novejših iznajdbah, proizvodih v literaturi in glasbi — sploh je govoril zelo vsestransko, kar so dale njegove temeljite študije.

S takimi vprašanji je hotel olikano a malo omikano družbo — umoriti. In to je dosegel. Pojavile so se častnikoma take vrzeli na vsakem polju, da je vsa družba vidno opazila njuno zadrego ter bila malone slabe volje. In ob tej priliki je Podlesnik nenadoma vstal in se poslovil.

Irma hitro opozori Jeleno, naj ga zadrži, češ njegova ne sme zadnja obveljati. Sedaj smo se mi dolgočasili, poslej naj se pa on in naj sedi mirno ter se uči nekoliko olike. Zato mu Jelena hitro zastavi pot in ga pogleda v oči, prvič tisti večer; zakaj doslej še ni bil vreden enega pogleda. Porte-épée novodošlega častnika se ji je zdel bolj interesanten, kot suhoparni doktor.

„Gospod doktor, Vi počakate čaja!“

„Ne bom, gospica! Oprostite!“

„Zakaj ne? Ali ste trudni?“

„Nisem!“

„Imate delo?“

„Nimam, gospica!“

„Torej ostanete!“

„Ne bom, gospica!“

„In če Vas prosim?“

„Tudi ne morem!“

Tedaj ga je pogledala z demonskimi očmi, pred katerimi je mislila, da mora vse v prah, s toliko vročino, da je Podlesnik za hip odmeknil pogled, a ga takoj moško vzdržal.

„In če Vam ukažem, gospod doktor?“

Njene ustnice so drhtele kakor v strastni razburjenosti — — —

„Potem celo ne! — Klanjam se, gospoda! Lahko noč!“

„Kmet!“ je zašumelo v družbi, ki je zadihala svobodneje po njegovem odhodu. Bili so vsaj brez kritika. Jelena se je pa ugriznila skrivaj v ustnico in razjokala bi se bila od jeze, ker ni zmagala — — — — —

Podlesnik pa je bil te svoje zmage tako vesel, kakor še nikoli. Zaspati seveda ni mogel, ker je bil preveč razburjen od poseta pri Poljaku in sedaj od te družbe, v kateri je bil toli nesrečen. Luči ni prižgal. Pri odprtem oknu je kadil cigareto za cigareto, primerjal Malči z Jeleno in spoznal grozni kontrast med obema. „Da, Malči, Malči, ko bi do tebe mogel! Ti si moj davno iskani ideal!“

Kakor za odgovor je zadonel v noč klavir od Poljaka sem. Malči je še bedela in pritajno pela ono njegovo pesem — —

„Morda tudi ona name misli? — —“

In poslal ji je tisoč pozdravov na nočnih perutih čez vrt skozi njeno okno — —

Ko je prižgal luč, je videl na mizi po pošti doposlano knjigo. Odvije. „Dragotin Kette. Poezije.“ Odpre, bere — —

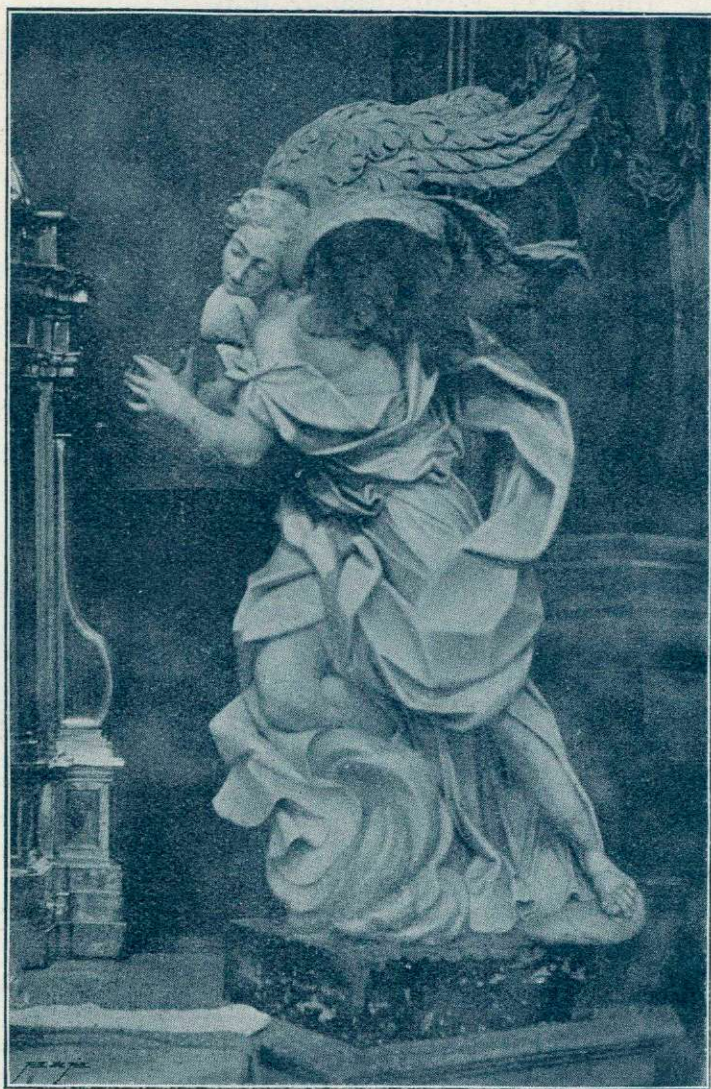
O, nismo tak častilec belih kož,
da bi ko Samson v krilu pri Dalili
tam s kodri svojo moško čast zgubili ...
O ne, vi milostna, smo pa le mož!

Čudovito, kako so se razgrnili pred njim baš ti verzi! Pomislil je nazaj, v polpreteklost svojega življenja ... Ali ni to resna beseda — njemu?

Da, tudi njegova moška čast — —
Trikrat je bral, ponovil iz glave, potem pa slovesno izjavil: „Kette, ti si velik!“

* * *

Par let je zdaj že, odkar službuje doktor Podlesnik kot profesor v L. Od mladine je bil ljubljen, od kolegov číslan. Po mestu se

Izklesal Fr. Robba.

Desni angel ob tabernakeljnu v ljubljanski stolnici.

pa splošno govori, da ni bolj vzornega zakonskega parčka kot sta dr. Podlesnik in njegova Malči.

Na grajski vrt v T. pa še prihaja o počitnicah Jelena in pohaja žalostno — osamljena roža med cvetočimi astrami.

Francesco Robba,

ljubljski meščan in kipar.

Njegovo življenje in umetniško delovanje. — Sestavil **Viktor Steska.**

(Konec.)

4. V cerkvi Marijinega Oznanenja, ki je bila prej avguštinska, a je sedaj frančiškanska, beremo za oltarjem napis: „Perill. Dnus Philippus de Giorgio S. R. I. E. Ao MDCCXXXVI Divae Virgini Annunciatae Aram hanc extruxit.“ Iz tega napisa so prej sklepali, da je delo dovršil de Giorgio, dokler ni prof. Vrhovec l. 1886. objavil pravde med Robbom in magistratom, kjer se jasno vidi, da je oltar Robbov. Še bolje nas poučuje o tem oltarju zapisek neke pravde v „Rudolfinu“. Že zgoraj smo omenili, da je po Mislejevi smrti prevzel delo vel. oltarja Robba s pogodbo dné 21. jan. 1728. Izvrševavci Giorgove oporoke so bili Iv. Anton pl. Vermotti, dr. Fr. Krištof pl. Bogataj in Leopold Caharija pl. Rastern. Ti pošljejo 13. avg. 1736 deželnemu glavarju pritožbo, glasečo se približno tako: „Ko je Jan. Filip de Giorgio izrazil v svoji oporoki željo, naj bi se postavil veliki oltar v avguštinski cerkvi pred Špitalskimi vrati in je volil v ta namen 6000 gld. ter nas postavil za izvrševavce svoje oporoke, smo lani začeli staviti oltarju podlago, ne da bi ugovarjal sedanji patron Karol Avgust baron Ruessenstein. Letos spomladi pa se je pričel baron protiviti, češ da je oltar prevelik, „opus impropotionatum“. Pritožil se je, mi pa smo dobili pravdo; potem je ugovarjal pri vladi, mi pa prosimo, da bi smeli nadaljevati, in da bi Vaša Prevzvišenost zaukazala priorju v konventu, naj pusti meščanskemu kamenoseku in kiparju Frančišku Robbu brez ovire nadaljevati pričeto delo, sicer naj zadene patrona kazen.“

Deželni glavar grof Saurau je odločil še istega dne (13. avgusta 1736), da baron nima pravice ustavljati se in motiti dela. Pravdo so nadaljevali. Cesar je odgovoril 5. febru-

arja 1737 grofu Frančišku Turnu Valvasina, da se sme delo nadaljevati. Pravde pa še ni bilo konec. Nova prošnja je šla do cesarja 28. febr. 1738. Naposled je bila ta pravda rešena in končana 12. junija 1743 Robbu na korist.

Nastavek tega oltarja je silno visok in se končuje v baldahinu. Nad mizo se vzpenjajo na vsaki strani po trije stebri. Skrajni so črnikasti, srednji svetlorjavkasto-sivo pisani in notranji sivkasti. Med notranjim in srednjim stebrom stoji po en kip in sicer na evang. strani sv. Filip s križem in s knjigo, na epist. strani pa sv. Felicita. Oltar je napravil Filip de Giorgio, zato je en kip posvečen sv. Filipu. Sv. Felicita pa stoji na oltarju, ker je njeno ime nosila žena Konrada barona Ruessensteina, ustanovnika cerkve. Svetnica gleda proti nebu, kakor bi klicala svojim sedmerim sinovom: „Glejte proti nebu! Tamkaj vas čaka Jezus Kristus s svojimi svetniki. Bodite stanovitni v njegovi ljubezni in vojskujte se za svoje duše!“¹⁾ Čudovit je izraz njenega obličja, lepe so gube na obleki. Manj umetniško je dovršen sv. Filip.²⁾ Tudi tu se nahajajo angelske glavice ob tabernakeljnu, kakor ob stranskih oltarjih pri sv. Jakobu. Na vrhu baldahina je na vsaki strani po en angel z razprostrtimi rokami. Vrh nastavka je kip nebeškega Očeta, ki drži, na krogli sedeč, desnico stegnjeno, z levico pa žezlo. Na obeh zavojih je po en angel, držeč na prsih sklenjene roke. Na vsaki strani tabernakeljnu je grb iz belega marmorja.

¹⁾ Lègenda 10. junija.

²⁾ Fotografični snimki sv. Felicite se nahajajo v „Dom in Svetu“ l. 1897. str. 121, 136, 137 (z napačnim podpisom sv. Katarine); angelska glava pa l. c. str. 65.

Na straneh oltarja sta visoka kipa iz slabšega marmorja, predstavljajoča sv. Avguščina in sv. Tomaža Vilanovskega, nadškofa v Valenciji na Španskem in redovnika iz avguštinskega reda.

5. Cerkev sv. Trojice ali uršulinska je bila dozidana in blagoslovljena l. 1726., velikega oltarja pa še ni imela. Gospa Ana Katarina Schellenburg, s svojim soprogom ustanovnica samostana, se ponudi, da bo zanj poskrbela. Pogodbo podpiše 29. maja 1729 hkrati s prednico Marijo Rozalijo vpričo dež. glavarja Orfeja grofa Strassoldo. Odmenila je za oltar glavnico 6000 gld. Delo so izročili najimenitnejšemu ljubljanskemu kiparju Fr. Robbu in sklenili z njim pogodbo 27. julija 1730.

V tej pogodbi obeta Robba, da bo postavil oltar brez kipov že v treh letih. Kipe bo pozneje dostavil. Prednica mu mora izplačati 5000 gld. in štiri stebre iz afriškega marmorja na svoje stroške pripeljati do cerkve, dalje mu mora preskrbeti železo, svinec in zidarje z vsem potrebnim za postavljanje.

Posamezni deli velikega oltarja bodo iz afriškega marmorja, iz rdečega francoskega, rumenega veronskega in rdečkastega domačega; kipi pa vsi iz belega kararskega marmorja.¹⁾

Leta so hitela, oltar pa še ni bil dovršen. Tudi stroški so se množili. L. 1744. so od julija dalje posebno vztrajno delali. Dodelali so sakrarij in tlak iz kamenitih plošč. Stari nagrobni kamen ustanoviteljev so odpravili in novega postavili. Novi oltar so dovršili do sv. Uršule. Stal je 11.136 gld. 39 kr.²⁾

Tudi ta oltar je silno visok. V pogodbi pravi Robba, da meri 42 čevljev v višini. Kljub temu je primeren cerkvi, zlasti ker stoji pod visoko kupolo. Pet marmornih stopnjic vodi k oltarni mizi. Nastavek je nekak slavolok na velikanskih stebrih in se končuje v baldahinu. Na vsaki strani je po

en kip, na evangeljski sv. Ane, na episteljski pa sv. Katarine, v spomin ustanovnici Ani Katarini pl. Schellenburg.

Kip svete Ane predočuje visoko, vitko ženo z izrazitim, starikavim, vendar milim obrazom.

Sv. Katarina je skrbno izdelan kip. Kolo stoji vstric nje, tako da vidi gledavec več ko pol strtega kolesa.

Zanimive so tri simbolične skupine pod baldahinom, predstavljajoče tri božje čednosti.

Na vrhu pod baldahinom je vpodobljena sv. Vera kot devica, ki ima ogrinjalo globoko potegnjeno čez oči. Na prsih se spenja krilo v krasnih gubah in pada ob telesu in nogah navzdol. V desnici drži visoko kelih, z levico pa oklepa križ, pod katerim sta dve angelski glavici.

Dva angela držita baldahin, z eno nogo klečita na zavojih, druga jima plava v zraku.

Pod sveto Vero sedita na zavojih nad stebrovjem simbola svetega upanja in svete ljubezni.

Upanje predstavlja devica, ki stoji z eno nogo nekoliko višje kakor z drugo; samo prsti gledajo izpod lepo nabrane obleke; levico prislanja na prsi, z desnico drži sidro. Na labodjem vratu sloneča glava se obrača proti sredini oltarjevi.

Ljubezen je vpodobljena kot ljubeča mati, ki drži z levico otroka, vzpenjajočega se ob njenih prsih, z desnico pa drži drugega, ki mirno gleda, oklepajoč se materinega kolena. Krasne skupine!

6. V stolnici sta oba oltarja v prečni ladji, presv. Rešnjega Telesa in sv. Dizma, Robbovo delo. Oltar sv. Dizma je le oltarna miza. Vrhno ploščo držita kakor pri svetem Jakobu angelca. Tudi marmorne vrste so iste. Tu občuduješ iste mehke, ljubke in nežne poteze v obrazih, telo pa je skoro premočno. Na oltarju presv. Rešnjega Telesa molita presv. skrivnost dva angela.

Tehnika teh angelov je pač dovršena, žal, da je kretnja pretirana, ker je umetnik hotel izraziti preveč čuvstev in je prestopil stem naravne meje. Kdaj da sta bila na-

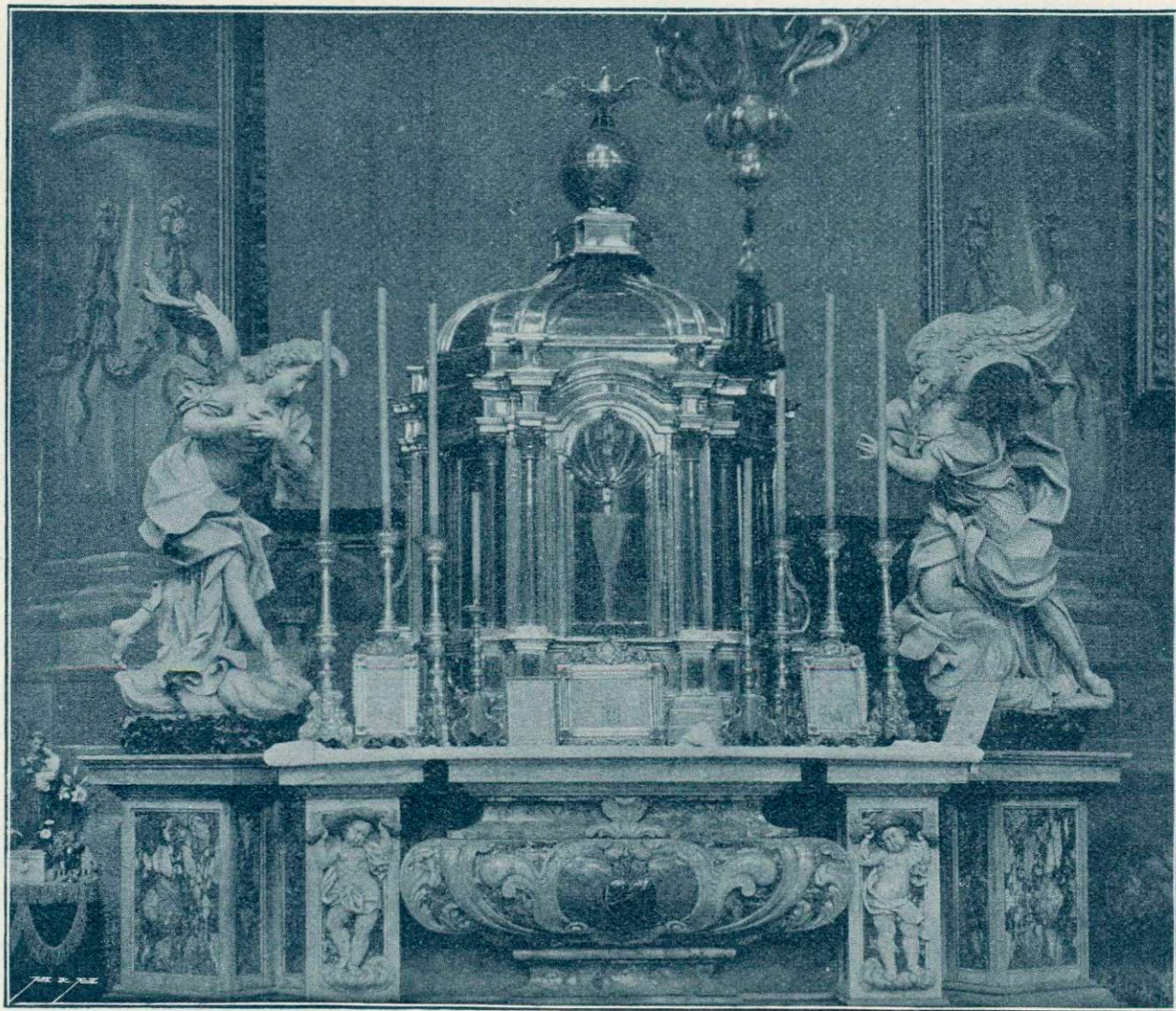
¹⁾ Listina v uršulinskem arhivu v Ljubljani.

²⁾ Samostanska kronika.

rejena ta oltarja, še ni znano.¹⁾ Po obliki sodim, da ju je napravil Robba pred l. 1750.

7. Ljubljana je imela več vodovodov. Tak vodovod je bil rimski z dvema vodnjakoma v nemški komendi in v Krakovem. Drugi vodovod je bil skozi Špitalska vrata do mestne hiše in pa na Starem trgu. Mestni očetje so sklenili l. 1743. napraviti pred mestno hišo lep nov vodnjak. Pogodbo sta podpisala Robba in mestni bla-

stari vodnjak, novega, in sicer vodojem iz navadnega marmorja, tri podobe z njih znaki v popolni človeški velikosti (5 čevljev visoke) in podstave iz genovskega marmorja, naposled pa 20 čevljev visok obelisk iz rdečega domačega marmorja, vse po predloženem načrtu in po določeni meri. Vodnjak bo visok s podstavo vred 35' in širok 18'. Poleg tega oskrbi tudi kamenite stopnjice in nove ogelne kamene. — V drugi točki

Izklesal Fr. Robba.

Tabernakelj v ljubljanski stolnici.

gajnik Ranilovič.²⁾ Ta mu obljubi za delo 2400 gld. in čast vnanjega svetništva.

Pogodba obsega pet točk. V prvi se zavezuje Robba, da napravi na prav istem kraju pred mestno hišo, kjer stoji sedaj

¹⁾ Dimitz („Geschichte Krains.“ IV. str. 154.) in pl. Radics pišeta, da je delo stalo 3250 gld. Kje sta to izvedela, mi ni znano.

²⁾ Vrhovec: „Letopis Mat. Slov.“ 1885, str. 216.

obeta blagajnik izplačati kiparju 2400 gld., in sicer proti pobotnici precej 600 gld., trikrat vsakega pol leta po 450 gld. in po končanem delu zopet 450 gld. Robbovo delo pa mora biti razmerno obrokom. — Tretjič je dolžan Robba preskrbeti sam na svoje stroške vse za delo potrebne zidarje, delavce, apno, železo, svinec, vsakovrstne odre, vrvi, izkratka: vse za delo potrebno. — Če-

trtič obljubi blagajnik v imenu magistrata, da mu preskrbi o sv. Jakobu izpraznjeno mesto v svetu štiriindvajsetih zunanjih svetovavcev, ako bo Robba postavil vodovodne cevi in jih napeljal v vodnjak. — Naposled naj to pogodbo odobrita magistrat in vice-dom, da bo vezala še trdneje. — Pogodbo sta podpisala 4. julija 1743, in magistrat jo je odobril štiri dni pozneje. Robba bi bil moral izgotoviti vodnjak v dveh letih, toda ni bil gotov niti še 1. 1749.

Magistrat ga je drezal, naj pohiti in dokonča vodnjak do jeseni. Zato da mu hoče doplačati 100 gld. in vzdržavati štirinajst delavcev do zvršetka. Vrh tega mu povrne onih 230 gld. 41 kr., ki jih je potrošil za vodnjak iz svojega (2. maja 1749).

Robba je imel nesrečo. Ladja, obložena z marmorjem, naročenim iz Benetk, se je potopila blizu Trsta. Magistratu se je Robba smilil, zato je naročil marmor iz svojega.

Stroški so rastli. Dogotovljen bi moral biti vodnjak za 2400 gld., a stal je po računu, ki ga je magistrat odobril, 4826 gld. Robba je izgubil pri njem vse svoje imetje. Ko je bil vodnjak dodelan, prosi Robba magistrat za odškodnino, češ vodnjak je mojstrsko delo in vreden 12.000 gld., čeprav njega velja le 4826 gld. Res, da je obljubil dovršiti delo za 2400 gld., a to je storil nepremišljeno in v času, ko se mu je godilo še dobro. Sicer pa je pogodba že sama po sebi neveljana, ker je vodnjak za polovico več vreden, kakor se je pogodil zanj. Tudi magistrat je to spoznal in že sklepal o tej reči. Robba torej prosi, naj se mu ne povrnejo samo stroški, ampak naj se mu tudi kaj plača za delo, da ne bi mesto plačila prejel kazni in se kesal, da se je lotil kiparstva. Magistrat naj si ne nakoplje očitania, da je poginil pri delu, namenjenem očetom v večni spomin, njegov mojster ter postal nesposoben lotiti se takega drugega dela. Magistrat je dal vodnjak ceniti posebnim poverjenikom, ki so spoznali Robbovo trditev kot resnično in predlagali, naj se mojstru izplača 1200 gld. odškodnine, da se ne zapletó v drage pravde.

Magistrat ni bil tega mnenja. V istini je Robbu že plačal 4826 gld. za vodnjak, kar Robba sicer priznava, a še vedno trdi, da je na škodi za 2000 gld. in drugega nima za dveletni trud nego samo zahvalo.

Robba se je obrnil tudi do višjih oblastev, dokazujoč, da malo zahteva, ker šteje za delo le 4½ leta mesto 9 let, ter računi po 1 gld. 25 kr. na dan, torej toliko, kolikor je plačeval svojim pomočnikom. Delal je tri leta nepretrgoma po leti in po zimi, v mrazu in vročini, kakor ga je lahko vsakdo videl. Najmanj tri leta pa je rabil, da je pripravil in obdelal tvarino. Za potovanje, ki je v zvezi z delom, ne zahteva nič. Po pravici sme torej terjati za 4½ leta po 1 gld. 25 kr. na dan, vsega skupaj 1836 gld., čeprav se mu kot umetniku spodobi več kot 3000 gld.

Komora je prošnjo vrnila in umetnika zavrnila na magistrat. Robba poizkusi še enkrat svojo srečo, proseč, naj skličeta obe stranki razsodnike in se jim nepogojno ukloneta. Magistrat privoli, in Robba, ki je imel pri plemenitnikih dokaj prijateljev, naprosi kot razsodnika Frančiška Karola grofa Hohenwartha in Franč. Antona pl. Steinberga, magistrat pa barona Karola Valvasorja in Antona Jan. Nepomuka Tauffrerja. Ti so se sešli 8. avg. 1752. V tem času je pa Robba poskočil s svojimi zahtevami za 973 gld. Na magistratovo zahtevo je to utemeljeval z raznimi stroški za kamen, pot in načrt. To njegovo utemeljevanje izpodbija magistrat točko za točko.

Ta listina je za nas posebno važna,¹⁾ ker imenuje tu magistrat kot Robbovo delo šenklovška angela, dva kipa od belega marmorja na velikem oltarju v frančiškanski cerkvi (stari), in velika oltarja v avguštinski cerkvi.

Razsodniki so se zopet sešli 22. avgusta 1752 ter razsodili, da se plača Robbu razen tega, kar je že dobil, v treh četrletnih obrokih še 1848 gld. 20 kr., da pa je s tem

¹⁾ Vrhovec: „Die wohllöbl. Hauptstadt Laibach.“ Str. 105.

Robba za vselej odpravljen. Magistrat se je uklonil in plačal določeni znesek. Stroški so torej znašali 6674 gld. 20 kr. in nekoliko apna, peska, kamenja, desk, železnih vezi itd., kar je magistrat sam preskrbel Robbu. Za novi marmor, ko se je potopila ladja, je plačal magistrat 352 gld. 45 kr.¹⁾ — Tudi v tej pravdi se podpisuje Robba „scultore e architetto“.

Za ta vodnjak so prepeljavali kamenje z veliko težavo. Dve skali sta tehtali po 60, dve po 50 stotov. Vozniki so zahtevali za vožnjo od Trsta do Ljubljane od stota 1 gld. 8 kr. Magistrat jim je pa zapretil, da jim odvzame pravico do obrti, če se ne vdajo in ne peljejo stota po 40 kr., kar je slednjič pomagalo.²⁾

Vodnjak smo deloma že popisali, ko smo navedli pogodbo, ki določuje, kakšen mora biti vodnjak na podlagi modela. Henrik Costa imenuje ta vodnjak najlepši javni spomenik v Ljubljani. Po pravici, saj nimamo drugih, ki bi bili res umetniško kiparsko izdelani, če izvzamemo Mislejev spomenik presv. Trojice na križišču Dunajske in Marije Terezije ceste.

Na mestnem vodnjaku so največje važnosti trije kipi, predstavljajoči tritone. Toda kaka izprememba, kolika razlika med doslej popisanimi kipi in pa med temi! Drugi kipi se odlikujejo po klasiški mirnobi, deloma sta izvzeta le angela v stolnici, tu pa gledaš bajne tritone v razbrzdanih oblikah. Prej tako plemenitomirni Robba je tu zašel na pot sto let pred njim rojenega Lavrencija Berninija. „Berninija je baročni čas zapeljal, on pa druge umetnike. Preproste naravne lepote, ki se s svojo preprostostjo tako omili človeku, ni hotel poznati; vse je moralo biti našoperjeno, nenaravno zvito, za trenutek pretresljivo.“³⁾ Pri njem in njegovih naslednikih hlepi vse po zunanjem efektu. Plastika pa je mogla doseči ta učinek le s tem, da je zapustila svoj pravec in se približala sli-

karstvu. Relievi so pričeli najprej hoditi po tej poti; druga kiparska dela so jim sledila. Vsak kip je moral biti živahen in strastno živ. Vsak obraz je moral dihati notranjo razburjenost, roke, noge, vse kretanje pa kazati nemirno življenje. Naturalistična smer je hkrati zahtevala točno in naravno obliko, ki se je včasih vendarle izprevrgla v manirizem. Poglej kipe moških oseb, kakó so kosti pretirano krepke, kite napete in roke žilave! Pri ženskih osebah so nasprotno posamezni udje prisiljeno gladki in zakroženi. Oblika se je ravnala le po načelih slikarstva; telo se je v bohato razblinjenih gubah kar skrilo ali pa prosevalo vsled nedosežne tehnike, kar je oboje oviralo, da niso mogle prodreti naravne oblike.¹⁾

Pri vodnjaku je torej Robba posnemal Berninijev slog; zato so kipi v resnici fantastični. Dr. Ilg²⁾ sodi, da pripada vodnjakovo figuralno okrasje k najbolj razbrzdani efektni smeri in opisuje vodnjak takole: „Nad peterimi stopnjicami se vzdiguje marmorna čaša: iz nje molí 20 čevljev visok obelisk iz sivega domačega marmorja; vsa visočina znaša 30 čevljev. Okoli obeliska so razpostavljeni trije tritoni vsak z enim delfinom, iz genovskega marmorja. Ti so popolnoma drzno Berninijeve, močno prisiljene oblike.“

Bodisi kakorkoli, priznati pa moramo, da je vodnjak vendarle velike umetniške vrednosti, in Ljubljana ima vsaj en spomenik v rokoko-slogu.

Robba je bil sicer v prvi vrsti kipar, a prevzemal je tudi kamenoseška dela. L. 1739. je prevzel oskrbovanje kamenitih plošč za kapucinsko cerkev, l. 1745. za mestno utrdbo (bastijo). L. 1750. se je zavezal, da napravi kamenite stopnjice v mestni hiši in kamenite stebre za mestno opekarno. Po magistratovem naročilu je preskrbel tlak kapelici sv. Jurija v stolnici in pokrov rakvi, namenjeni ubožnim meščanom, istotam. Plošče so

¹⁾ Vrhovec: „Matica Slov.“ 1885. Str. 216—221.

²⁾ A. D. „Blätter aus Krain“. Str. 47.

³⁾ Dr. Medved. „Dom in Svet“. 1896., str. 218.

¹⁾ Wilhelm Lübke. „Grundriss d. Kunstgeschichte“. II. 372.

²⁾ N. r. m. str. CXIX.

bile rdeče, bele in črne. Pokrov iz črnega marmorja in okrašen z belimi vloženi simboli smrti se še sedaj nahaja v isti (sedaj Marijini) kapeli. Na njem se vidi z rimskimi številkami zaznamovana letnica 1744. Za to delo je dobil 200 gld.¹⁾

III.

Doslej smo našli Robbova znana dela. Nedvomno pa je, da mu moramo pripisovati še več del. Ne smemo sicer misliti, da je Robba dovršil do zadnje pičice vsak kip sam, a delo je vendar izšlo iz njegove delavnice in po njegovem modelu. Iz prve dobe njegovega delovanja v Ljubljani ostaja še vedno nekoliko časa, ko je gotovo kaj umetniškega ustvaril.

Zgodovina je imenovala doslej samo eno delo, ki ga še nismo popisali, namreč dva kipa velikega oltarja pri frančiškanih v Ljubljani.²⁾ Znano pa je, da so to cerkev podrli in njeno opravo prodali.³⁾ Kje sta sedaj ta kipa? Najbrže v Rakuliku, podružnici hrenoviške župnije na Notranjskem, kamor sta prišla po nakupu l. 1787., takrat, ko so kupili Hrenovičani svoj sedanji veliki oltar iz prav tiste cerkve. Kipa sta iz čistega, snežnobelega marmorja in predočujeta dva svetnika iz frančiškanskega reda, namreč sv. Janeza Kapistrana in sv. Bernardina Sienskega. Sv. Janez Kapistran se je proslavil zlasti l. 1456. pri Belem gradu. Oznanjujoč križarsko vojsko proti Turkom je govoril in v nemal ljudi tudi v Ljubljani. Sv. Bernardin Sienski je bil Kapistranov učitelj v bogoslovskih vedah.

Zgodovina ne omenja nobenega drugega dela Robbovega, ustno izročilo pa mu pri-

pisuje vodnjak v Bokalcih (Stroblhof) pri Dobrovi. V veži tega gradu je vodovod s kipom. Mladenič zamišljeno in oprezno stopa po skalnem bregu proti vodi. Z levico se opira na skalo, z desnico drži tančico.¹⁾ Delo je Robbovemu zelo podobno, vendar se iz zgodovinskih ozirov obotavljamo, da bi tudi ta kip pripisovali Robbu. Valvasor namreč že omenja, da je bil pred grajščino „mož iz marmorja.“²⁾ Mogoče je, da so ga pozneje prenesli v vežo, kjer se nahaja še sedaj. V tem slučaju seveda ni Robbov, ki je deloval v Ljubljani šele trideset in več let po Valvasorju. Bržkone je tudi ta kip znamenitega kiparja Mihaela Cussa, ki je v mnogih ozirih v svojih delih silno podoben Robbu.

Tudi v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani utegnejo biti še nekateri kiparski izdelki Robbovi. To misel je izrazil najprej Erberg,³⁾ slutnjo pa tudi dr. Ilg; imenovala pa nista nobene umetnine. Poizkusimo torej določiti, kaj se dá Robbu pripisovati. S primerjanjem spoznamo, da so kipi na angelskem oltarju in na oltarju sv. Ane zelo podobni Robbovemu delu.

Angelski oltar je bil dovršen l. 1723. Daroval je zanj P. Jos. Vidic 840 gld. in zvonar Gašper Franchi 200 gld. Stal je 1500 gld. Umetnik ni imenovan. Od druge strani pa vemo, da je delal kot kipar v cerkvi sv. Jakoba Luka Mislej, Robbov tast. Kaj ko bi bil Robba kot Mislejev sodrug izdeloval kipe? Verjetnost je velika zaradi podobnosti dela.

¹⁾ „Illyr. Blatt“, 1849, str. 345. Wilhelm U.... piše: „Als ich — das grosse Meisterwerk des unsterblichen Roppa (!, die Statue — sah, dachte ich zuerst, dass sie Einen darstellt, der im Begriffe ist zu baden. Bald darauf wurde mir eröffnet, dass sie einen die Nymphe des Baches Suchenden darstellt, was ich bei näherer Betrachtung auch bestätigt fand.“ Njegova pesem o tem se pričinja:

Was zauderst Du den Sprung zu wagen,
Und schaust und sinnest immer nach? etc.

²⁾ „Ehre des H. Kr.“ XI. 566.: „Gleich vor dem Schloss ein grosser Fisch-Behälter, welchem ein von Marmel ausgearbeiteter Mann das Wasser ertheilt.“

³⁾ O. c. str. 315. — „und mehrere marmorne Statuen und Altäre sind von ihm.“

¹⁾ Wallner. „Mittheilungen des Museal-Vereins f. Krain.“ Str. 133.

²⁾ — „bei den Franciskanern hinsichtlich der zwei Figuren von weissem Marmor im hohen Altar stehend.“ Vrhovec: „Die w. l. H. Stadt Laibach.“ Str. 105.

³⁾ Oltar sv. Križa, ki ga je podaril Jakob pl. Schellenburg, je kupila cerkev v Hrenovicah l. 1787., kakor izpričuje v kamen vdolbeni napis. Bržkone je to delo kiparja Mih. Cussa. Dragocena prižnica je v cerkvi sv. Petra v Ljubljani. Kupili so jo l. 1786. za 201 gld.

Na listovi strani tega oltarja stoji nadangel Rafael z desno nogo na ribi; z desno roko drži obleko, z levo pa potno palico. Na nogah nosi sandale. Obleka ima prav čedne, naravne gube. Na evangelijski strani drži nadangel Gabriel lilijo v povzdignjeni desnici in levico prislono na prsa. Čeden je tudi relief Marijin na frontalni.

Oltar sv. Ane je bil dogotovljen l. 1724. in je stal 1700 gld. Neznaneec je daroval 500 gld., Ana Summeregger (Smrekar) 500 gld., Reimann, vodja nemške cerkve, pa 100 gld. Na tem oltarju sta dva velika kipa, predstavlja joča sv. Katarino in sv. Magdaleno.

Sv. Katarina na epist. strani drži desnico na prsih, z levico pa oprijema gube svoje obleke. Ob njej stoji kolo, znamenje njenega mučeništva. Ta kip je precej podoben kipu iste svetnice v uršulinski cerkvi. Sv. Magdalena na evang. strani drži z obema rokama mrtvaško glavo. Dolgi lasje visé razpleteni čez oplečje. Pred njo na tleh je posoda za nardno olje. Ta dva kipa zadaj nista obdelana. Na vrhu oltarja in nad stebrovjem je po en angel. Dva angelca na stranskih zavojih sta skoro premasivna. Marmor je lep, kararski.

Prsti pri teh kipih so Robbovi. Obrazi niso posebno značilni. Jako lične so gube na obleki in nežne angelske glavice, kraseče stebrovje.

Na Robba spominjata tudi kipa sv. Florijana in sv. Roka v kapelici sv. Janeza Nepomučana. V jezuitskem zapisniku darov beremo, da je daroval za ta oltar l. 1721. pl. Raab altarno sliko in 500 gld. L. 1744. je darovala Suzana Raab 100 gld. in l. 1764. jezuitski rektor 25 gld. za postavljanje kipov. Če sta glavna kipa res šele iz l. 1764., je delo seveda pripisovati drugemu kiparju.

Robbov utegne biti tudi doprsni kip stolnega dekana dr. Antona Dolničarja pl. Thalberg, ki je sezidal stolnico ljubljansko.¹⁾ Delo je fino; duhovitost govori z obraza. Kip je postavil stolni kapitelj l. 1721. Tedaj je bil Robba že v Ljubljani in je torej kip prav lahko njegov.

¹⁾ Gl. „Dom in Svet“ 1901., str. 67.

Isto bi smeli trditi tudi o kipih spomenika presv. Trojice ob Dunajski cesti.

Naročila ga je grofinja Turjaška namesto l. 1693. postavljenega lesenega spomenika. Fine oblike, natančno delo, lepi genovski marmor spominjajo na Robba. Res da je delo prevzel Luka Mislej, kakor govori pogodba, sklenjena 13. marcija l. 1721.¹⁾ s Konstancijo, grofinjo Turjaško, in je to delo dovršil l. 1722., a ne smemo pozabiti, da se je tedaj že poročil Robba z Mislejevo hčerjo, in jasno nam bo, da je bržkone figuralno okrasje Robbovo delo.

V pridvorju uršulinske cerkve v Ljubljani je mrliški spomenik Ane Sabine de Cardi, umrle l. 1735. Napis nosita angelca, katerima so pa nožice že odbite, pod njima je srce z grbom. V tem srcu je reliefna mrtvaška glava in cerkev. Sodim, da je tudi ta spomenik izklesal Robba.

Po Erbergovih zaznamkih je imel Robba pomočnika Rottmanna, ki je „po Robbovi smrti nadaljeval zelo spretno kiparsko delo“. O resničnosti te opazke se ni dalo nič doognati.²⁾

Naposled omenimo še Robbovo hišo. Robbova hiša je bila po stari štetvi 26. od Črevljarskega mostu proti jezuitskemu vrtu. Po l. 1773. je nosila številko 141,³⁾ po novi štetvi pa Sv. Jakoba trg števil. 3. Po zimi l. 1898. so jo podrli. Ta hiša je bila last kiparja Luka Misleja. V njej je še prej stanoval tudi kipar Mihael Kussa (Cussa). Nad vrati te hiše je bil relief Matere božje iz pohorskega marmorja, na straneh pa kipa sv. Roka in sv. Boštjana. Te kipe je Robba bržkone že dobil na hiši, ko jo je podedoval po svojem tastu.⁴⁾

* * *

¹⁾ Diskalceatska kronika str. 226. v Rudolfinu.

²⁾ L. c. str. 315.

³⁾ Ne 151, kakor pomotno poroča Dimitz.

⁴⁾ Gospa Marija Komar, ki je že nad 90 let stara, in ki je prišla v hišo ok. l. 1830., je te kipe že našla. Čula je večkrat, da so Robbovi, ker je bilo znano, da je bila ta hiša Robbova last. Dobila je tudi še nekoliko belega in rdečega marmorja shranjenega. Kupil ga je Ign. Toman in porabil neki tudi za prižnico pri sv. Jakobu. — Prof. Vrhovec („Ljubljanski

Ni še dolgo, ko smo o Robbu kaj malo vedeli, a megle izginjajo in poteze iz Robbovega življenja se prikazujejo vedno jas-

meščani“, str. 227) méni, da je bila trgovska zadružna hiša z njenima patronoma, ki sta tudi patrona proti kužnim boleznim. — Kipe hrani sedaj zadnji lastnik Robbove hiše, g. Ludovik Tschada, ki nam je drage volje prepustil fotografijo svoje nekdanje hiše v porabo. —

neje. Prijazni čitatelj naj nam oprosti, če mu nismo ponudili popolnoma jasne slike; tolažimo se, da se je prepričal vsaj o dobri volji, čeprav nismo ustregli vsem njegovim zahtevam. Veselilo bi nas, ko bi uprav te vrstice kaj pripomogle, da se Robbovo delovanje še bolj pojasni in da pridemo kdaj do celotne slike tega brezdvomno zanimivega moža in prvega kiparja naše dežele.

Trtje in povrtje.

More matter, with less art.
(Shakesp. Hamlet. II. 2.)

48.

Jaz primorec, ti zamorec,
mračno se ne glejva!
Potnika na eni ladji
dobro se imejva!

Vi zamorci, vi ste strastni,
mi primorci mirni,
nerazbúrljivi, nenagli
in zato preširni.

Ti s težavo mnogo gleviš
jezik iz Evrope,
ôbor belih zob premikaš
kot vreteno stope.

Lahko ôme, kdor te sliši,
čuvstva do dežele,
v kateri prve so besede
ti v uho zvene.

Nas pa skrb je vedno manjša
rodnega jezika.
Skoro se učili bomo
v šolah volapüka.

Blaženi otrok narave!
Naš je greh naglavni,
da smo silno nenaravni,
toda silno — „nравni“.

Mi poljubljam po „bukvah“
kvečjemu trihipno,
a besede in poklone
mečemo razsipno.

Blagor mu, kdor pri nas dela
nič očito, vse prikrito,
kdor razume govoriti
nič naravnost, vse zavito!

Kákošna razlika torej
večno loči naju
po telesu in po duši,
času in po kraju!

Vendar, mio caro moro,
nič ne boj se mene!
V vaše proste, tople kraje
ah, kako me žene!

Bliže k meni se pomakni,
prosto mi govori!
Sladka noč ugaša v dalji,
svit večerni zori.

Glej, navzdol gredó mornarji,
pljuskajo valovi —
daj pošteno mi desnico,
moj prijatelj novi!

49.

Heu mihi! Žalostna brozga
pojmov nejasnih na sveti!
Tudi človeka brez mozga
mora že jeza prevzeti.
Dober spomin — učenost,
to sta si pojma enaka.

Kurtoazija — krepost,
delo naporno je — tlaka.
Verske resnice so — vraže,
vsaka neslanost — princip,
kdor nas — pošteno — nalaže,
storil je dober dovtip . . .
Vsaka je spretnost — umetnost.
Muza, kaj praviš, uboga!

Veš, kaj je tvoja naloga?
Zbujati sladno prijetnost —
Jasno kraljestvo idej
straži kitajska nam stena . . .
Falb preroški, povej:
kaka še bodo vremena?

Anton Medved.

Borze in borzni posli.

Opisal Albert Žnideršič.

(Konec.)

II.

V gospodarskem prometu se dandanes ne trguje samo z navadnim blagom, marveč tudi z vrednostnimi papirji, kateri so v trgovini splošno znani pod imenom „efekti“ in ki so dobili velik pomen v trgovini. Ljudje, kateri imajo denarja in ga niso shranili v kakšnem denarnem zavodu, kupujejo različne vrednostne papirje, od katerih dobivajo svojo korist s tem, da vlečejo obresti, dividende, ali če so ti efekti srečke, da jih čaka eventualni dobiček. Cena efektov je odvisna od večje ali manjše gospodarske važnosti podjetja, katero je izdalo dotični efekt in ga postavilo v promet.

Gospodarske razmere različno vplivajo na vrednost efektov, in zaradi tega je cena enemu efektu padla, a drugemu se zvišuje. Ker se cena efektov vedno menja, zato so postali predmet borznega prometa.

Efekte, s katerimi se trguje na borzah, delimo na fonde in delnice. Fondi so vrednostni papirji, katere je izdala državna ali administrativna oblast ali pa po teh oblastih dovoljena podjetja. Posestniki fondov so za vsak slučaj zavarovani za redni vžitek gotovih dohodkov in sicer v obliki obresti. Delnice pa izdajajo privatna trgovska in obrtna podjetja. Lastniku služi delnica kot dokaz, da sodeluje z enim delom svojega premoženja pri gotovem delniškem podjetju in da ima pravico na en del čistega letnega dobička. Med fonde se štejejo vse rente, državne obligacije mestnih in občinskih oblasti, zadolžnice in položnice hipotekarnih zavodov, prioritetne obligacije železnic in srečke. Delnice pa izdajajo banke, transportna in industrialna podjetja.

Borze, na katerih se trguje z vrednostnimi papirji, z menjicami, s kovanim in papirnatim denarjem, se imenujejo borze za prodajo in kupovanje efektov in fondov. (Fonds- und Effecten-Börsen.) Na teh borzah se sklepa nakup ali prodaja samo za gotovo količino, katera se imenuje kup (Schluss), ali pa za večkratnik takega kupa. Pri delnicah in srečkah iznaša kup navadno 25 komadov, pri rentah in obligacijah pa

10.000 kron nominalne vrednosti. Izjem od tega pravila je pa mnogo; večkrat iznaša kup po 5 komadov, tudi po 20 ali 50.

Borzni posli z efekti.

Kdor hoče spekulirati, se mora pred vsem seznaniti z borzno terminologijo, katera je že sama po sebi zanimiva za vsakogar, ker jo dan na dan čita v borznih poročilih raznih dnevnikov.

Govori se na pr. o razpoloženju in smeri borze (Stimmung und Tendenz der Börse). Pri tem mislimo na višino in premembe v cenah raznih efektov sedaj in v prihodnosti. Razpoloženje je živo (lebhaft, bewegt, flott), ako se na borzi mnogo posluje; v nasprotnem slučaju pravimo, da je razpoloženje mrtvo (träge, matt, flau). Razpoloženje je stalno (fest, stationär) in smer se dviga (steigende Tendenz), kadar ostajajo cene na enaki višini in je upanje, da bodo začele rasti. Razpoloženje je slabo (stagnierend, lustlos) in smer padajoča (fallende Tendenz), ako borzijanci nimajo pravega veselja za špekulacijo in ako se bojijo, da bodo cene efektov hitro padle. Ako cene efektov rastejo in začno naglo padati, imamo reakcijo pri obratu cen (Reaction bei Drehung der Preise). O fluktuaciji govore tedaj, ako cene v kratkih obdobjih padajo in rastejo. Posamezni efekti so napredni (avance, reprise), ako jim cena raste; priljubljeni (beliebt) so tedaj, ako se mnogo poprašuje po njih. Nekateri papirji (favorisierte und poussierte Papiere) se tako uvažujejo, da pridejo končno v roke lastniku, kateri jih ne da več iz rok (in feste Hände gekommene, oder festplacierte Werte.) Trden denar (festes Geld) pomeni, da se po efekti mnogo poprašuje. Efekti so v zaporu (eingesperrte oder eingezwickte Effecten), ako slučajno kak konsorcij, kateri spekulira à la hausse, pokupi na borzi vse papirje ene vrste. Ako je cena enemu predmetu dalj časa padala in začne počasi zopet rasti, pravijo, da so se cene popravile (die Preise erholen sich). Večkrat kupujejo borzijanci efekte samo v mislih, da jim

bodo cene v kratkem narastle (Meinungskäufe), večkrat zopet, da druge spekulante zapeljejo in tako primorajo odločiti se za kak borzni posel, (Tendenzkäufe und Verkäufe), ali pa, da zaprečijo tako spekulacijo (Interventions-Käufe und Verkäufe).

Borzni posli z efekti so direktni ali v arrangementu. Direktni posli so oni, katere likvidirajo stranke direktno med seboj, tako da prodajavec ob času likvidacije izroči kupcu pogojene efekte za gotovino. Posli v arrangementu se razrešujejo v uradih za obračunanje (Abrechnungs- oder Arrangement-Bureau) in sicer samo za one efekte, kateri so po borznem predpisu določeni v delokrog arrangementa. Glede na likvidacijo so posli z efekti sledeči:

1. Posli za gotovino (Cassa-Geschäfte), pri katerih prodajavec izroči kupcu prvi ali drugi dan, kakor je posel sklenjen, gotove efekte za gotovino; ti posli se likvidirajo direktno.

2. Posli, kateri se po borznem predpisu razrešijo lahko direktno, ali s pomočjo urada za obračunanje v roku od 4—5 dni po sklenjeni trgovini. Med tem je prodajavcu efektov dovoljeno zahtevati likvidacijo posla tudi poprej; v tem slučaju mora to naznaniti en dan prej kupcu. (Geschäfte auf einige Tage Lieferung).

3. Pri ročnih poslih (Termin-Geschäfte), znaša rok likvidacije več kot 5 dni. Ti posli se tudi razrešujejo lahko direktno ali z arrangementom.

4. Posli arrangementa (Arrangement-Geschäfte), se likvidirajo v sredi ali zadnji dan vsakega meseca in sicer samo s pomočjo urada za obračunanje. Najvažnejši efekti za omenjeno likvidacijo so: Ogrska zlata renta, delnice buštéhadske železnice črka B, delnice avstrijske severo-zapadne železnice črka B, delnice turške duhanske režije itd.

Poslovanje v uradu za obračunanje posreduje bančni giro- in clearing-promet. Posli se razrešujejo dvakrat na teden. Stranka, katera likvidira posel v arrangementu, mora vsak teden 2—3 krat izročiti uradu izkaz poslov, označiti količino in cene efektov, kakor tudi ime kupca in prodajavca. Urad pregleda te izkaze in naznani dotični stranki eventualne pogoške.

Nadalje se v uradu izvrši takoimenovana kompenzacija efektov (Stücke-Compensation), odredi se saldo, to je ona količina komadov, katero bi stranka na dan likvidacije morala izročiti, odnosno prejeti; o vsem urad tudi

obvešča stranke. Prodajavec prinese v urad določeni saldo efektov in račun, in na to dobi za izročene efekte vrednost v gotovini.

Kako se spekulira.

Oglejmo si zdaj spekulacijo z efekti!

Na višjo ceno (à la hausse) špekulira, kdor kupi efekt s tem namenom, da ga proda tedaj, ko mu cena naraste. Na nižjo ceno (à la baisse) pa špekulira, kdor proda efekt, če ga hoče zopet kupiti, ko mu cena pade.

Kdaj pa padejo cene efektov? To je važno vprašanje za spekulanta, ker od njega sta odvisna izguba ali dobiček. Cena efektu mora pasti, ako izdajatelj dotičnega papirja izgublja v finančnem svetu zaupanje in kredit, kajti čim manj zaupam varnosti naloženega denarja, tem manj je zame vreden. Nastane lahko vojska, katera grozi uničiti podjetje, ki je izdalo efekte; ako je država v vojski poražena, padejo v vrednosti tudi njene zadolžnice; tudi politični boji v državi jo omajajo, in posebno če grozi nevarnost, da se izpremeni ustava in da pride s tem država v težke krize, izgubé tudi denarna, posebno državna podjetja svojo gotovost, in vrednost njihovih efektov pade. Spekulant bo pazil tudi na to, kako gospodari izdajatelj efektov. Ako se sliši, da išče posojila, se takoj vidi, da ni trden in da rabi tuje pomoči, katera se mu pa dá le s tem pogojem, da dobi upnik tudi svojo pravico do vrednosti podjetja, in vsled tega so delnice in drugi efekti manj vredni. Cene bančnih efektov padejo tudi, ako mora dotični zavod denar v prometu podražiti s tem, da poviša obrestno mero; takoj se vidi, da išče na izreden način izravnati svoj denarni položaj, in spekulantje takoj sklepajo, da ni zavod več tako trden, ter znižajo ceno njegovim papirjem. Seveda pazijo pri tem sploh na gospodarske uspehe vsakega zavoda. Ako na primer kak rudokop, kaka železnica, ali tovarna itd. donaša dobre dohodke in izplačuje visoke dividende, raste vrednost tudi dotičnim delnicam, pada pa, ako se pokažejo slabi uspehi.

Cena efektom pa raste v vseh nasprotnih slučajih: Ako izdajatelj vživa velik ugled in kredit, ako se država krepko razvija in gospodarsko napreduje ter sklepa s sosednimi državami take trgovske pogodbe, katere ji zagotavljajo dobre kupčije z domačimi izdelki; ako banke, ki stavijo v promet svoje efekte, izkazujejo sijajne bilance in znižujejo obrestno mero — v vseh teh slučajih je vrednost efektov višja in trdnejša.

Od koliko skritih činiteljev je torej odvisna cena efektov! Kdor hoče tu zadeti pravo, mora računati vedno z vsem gospodarskim in prometnim gibanjem v celoti ter se zanimati za vsako malenkost, ki utegne dvigniti ali potisniti njegove efekte.

Zgledi za spekulacijo z efekti.

Pojasniti hočemo te borzne posle z nekaterimi zgledi. Spekulacija na višjo ceno (à la hausse) bi bila, ako kupimo na borzi za gotovino

30.009 K kronske rente à 202·50 = 30·375 —
in če jo čez nekoliko dni,
ko se dvigne cena, pro-
damo à 203·30 = 30·495 —

S tem dobimo K 120 —

Prve dni tega meseca kupimo „in bianco“ 50 komadov avstr. kreditnih delnic à 800 — K s pogojem, da jih bomo prejeli in plačali na dan likvidacije, — ob koncu tega meseca.

Zadnji dan meseca notirajo delnice 804 K. Mi kupimo torej akcije po pogodbi à 800 K in jih prodamo na borzi à 804 K. Dobiček nam znaša torej 4 K pri komadu. Ta posel se lahko likvidira tudi tako, da nam prodajavec plača razliko na ceni.

Drugače bi bilo seveda, ako bi se ob koncu meseca znižala cena na 794 — K. Mi bi izgubili 6 K pri komadu. V tem slučaju lahko posel prodolžimo (prolongiramo) in sicer na sledeči način:

Na borzi so vedno ljudje, kateri slučajno nujno potrebujejo efektov, s katerimi mi spekuliramo. Ko najdem takega spekulanta, prosimo ga, da on kupi delnice à 800 — K od prodajavca mesto mene; za to uslugo mu plačam izvestno nagrado. Jaz sem torej kreditne delnice *reportiral* (in *Kost geben*, *versorgen*) in plačam dotičnemu spekulantu nagrado, *report* (Kostgeld). Ako je popraševanje po kreditnih delnicah veliko, tedaj se hitro najde spekulant, kateri prevzame kreditne delnice mesto nas (in *Kost nehmen*, *hereinnehmen*, *entleihen*, *deportieren*) in v tem slučaju nam on za izkazano uslugo plača še drugo nagrado: *deport* (Leihgeld). Vzemimo torej, da smo prolongirali posel za eden mesec in plačali reportne nagrade 50 vinarjev od komada. Ako kreditne delnice prihodnji mesec notirajo 802 — K, tedaj jih vzamem od spekulanta, pri katerem sem jih *reportiral*, nazaj à 800 — K in jih prodam à 802 — K. Dobiček znaša 2 K pri komadu, manj 50 vinarjev plačane reportne nagrade,

torej 1·50 K pri komadu. Tako se spekulira „na višjo ceno“ — à la hausse.

Primer za nagradne posle (*Prämien-Geschäft*) pa bi bil sledeči: Vzemimo, da cena kreditnim delnicam od nekega časa sem en dan raste, drugi dan pada, tako da nam ni mogoče spoznati tendencije v premenah cen. Izpočetka torej ne vemo, ali bi spekulirali à la hausse, ali à la baisse. Spekulirali bi pa lahko na oba načina ob istem času, ker se na borzi najdejo vedno spekulanti, kateri so pripravljeni skleniti z nami takšen posel. — Vzemimo torej, da smo dali spekulantu 8 K dvojne premije za en komad kreditne delnice s tem pogojem, da ob koncu meseca od njega kupimo ali mu prodamo 100 komadov kreditnih delnic à 800 — K, ali pa da likvidiramo posel tako, da se ne odločimo ne za eno, ne za drugo. Plačana premija razdeli se na dva dela: 4 K za spekulacijo à la hausse ali za nakup, 4 K za spekulacijo à la baisse ali za prodajo. To je torej dvojna spekulacija. Oglejmo si nekaj slučajev ob različnih cenah na dan likvidacije!

1. Ob koncu meseca notirajo delnice 808 — K. Ako kupimo delnice od spekulanta à 800 — K in jih prodamo na borzi à 808 — K, dobimo 8 K pri komadu; ker smo pa plačali premije 8 K, je ta posel brez uspeha. Ako bi prodali spekulantu delnice à 800 — K, bi izgubili 16 K pri komadu, t. j. 8 K razlike na ceni, 8 K pa plačane premije. Zato se odločimo za prvi slučaj, ker je za nas ugodnejši.

2. Ob koncu meseca notirajo delnice 809 — K. Ako kupimo delnice od spekulanta à 800 — K in jih prodamo na borzi à 809 K, znaša naš dobiček 9 K pri komadu; ker smo pa plačali 8 K premije, znaša dobiček v resnici pri komadu le 1 K. Ako kupimo delnice na borzi à 809 — K in jih prodamo spekulantu à 800 — K, izgubimo pri komadu 9 K in plačano premijo 8 K, skupaj 17 K. Ako pa sploh ne napravimo kupčije, izgubimo 8 K premije pri komadu. Odločimo se torej za prvi slučaj.

3. Postavimo, da notirajo ob koncu meseca delnice 816 — K. Delnice kupimo od spekulanta à 800 — K in jih prodamo na borzi à 816 — K in dobimo torej 16 K pri komadu; ko odštejemo še 8 K plačane premije, nam ostane torej še 8 K dobička pri enem komadu.

4. Ako je koncem meseca cena ostala ista, namreč 800 — K, izgubimo pri prodaji in pri nakupu plačano premijo 8 K.

5. Ob koncu meseca notirajo delnice 790.— K. Na borzi kupimo delnice à 790 K in jih prodamo spekulantu à 800.— K. Dobili smo pri tem poslu 10 K pri vsakem komadu, manj plačano premijo 8 K, torej po 2 K.

Slabi in dobri vplivi borze.

Pregledali smo zdaj poglavitne posle, ki se sklepajo na borzi. Jasno je, da mora taka kupčija imeti velik vpliv na vse javno življenje. Saj denarna sila je ob vseh časih mogočno vplivala na vse človeško življenje. Vpliv današnje borze ima svoje dobre, a tudi mnoge slabe strani.

Ročna trgovina nivelira cene efektivnega prometa na različnih tržiščih in ne dovoljuje prevelike razlike v cenah ob času, ko se sklepajo in likvidirajo kupčije.

Ta ročna trgovina povzročuje torej, da se cene najvažnejših predmetov svetovne trgovine na različnih tržiščih ne razlikujejo mnogo med seboj, ker spekulacija ni omejena samo na eno borzo, ampak vpliva tudi na razvoj trgovine v prekomorskih krajih. Efektivna trgovina sama nima tega vpliva. Za svetovni promet je to vsekako jako ugodno.

Škodljiv je pa vpliv ročne trgovine seveda, ako spekulirajo manj premožni ljudje, kateri pri borzni igri lahko izgube celo premoženje, kakor uče premnogi žalostni zgledi. Spekulacije so mnogokrat nenaravne, ker se cena ne določuje po istiniti potrebi in vrednosti blaga, ampak je odvisna od raznih drugih, često jako malo opravičenih činitelev. Vkljub temu, da borzni promet raste, se škoduje efektivnemu prometu blaga. Zlasti pa postane ročna trgovina škodljiva, ako se strastni spekulanti združijo v sindikate (Ring). Ti hočejo z vsemi sredstvi pridobiti cene na svojo stran, jih dvigajo in znižujejo, kakor jim bolj kaže, in s tem delajo proti naravnemu razvoju cen ter škodujejo narodnemu gospodarstvu. Saj promet denarja ne sme biti sam sebi namen, ampak mora biti le sredstvo za promet blaga. Vsled take škodljive trgovine nastajajo velike borzne krize, po katerih prihajajo cele dežele v hude gospodarske stiske.

Ročne trgovine bi smeli sklepati edino le proizvajavci blaga in veletržci. Zakaj proizvajavec mora imeti ob gotovih časih izvestno število odjemavcev, in veletržec mora

imeti vedno priložnost, da si nabavi potrebno količino blaga. Na Nemškem se je dolgo časa bil pravi socialni boj proti ročni trgovini, dokler v najnovejšem času ni zmagala stranka, katera je bila proti omenjeni spekulaciji. Dandanes je dovoljena tam edino le efektivna trgovina, ker jo smatrajo kot potrebno podlago za pošteni in redni razvoj denarnega gospodarstva.

Borzno vprašanje bo pa še dolgo dajalo dovolj dela državnikom. Zakaj država sama kot družba še ne zadostuje, da bi se v njej redno razvijal promet, ki je odvisen od dela in svobodne volje. Kakor je bila država prisiljena, da je priznala v obliki deželâ in občin razna upravna telesa v prostoru, tako bo vedno prisiljena, da prepusti ureditev dela in prometa posameznikom ali manjšim gospodarskim skupinam, katere se za to svoje delo odškodujejo po razliki v cenah. A te skupine morajo nastati iz ljudstva po skupnosti gospodarskih potreb, sestavljene morajo biti iz enakorodnih elementov. Po samoupravi morajo dobiti moč, da kroté voljo posameznikov in da skupni koristi podvržejo premoč denarne sile. To je mogoče le po stanovski organizaciji, katera mora vzrasti iz ljudstva in dobiti v svojo oblast tudi borze. Ako bi se borza stanovsko reformirala, bi po besedah Neuratha, dunajskega profesorja sociologije, postala pravi narodno-gospodarski ljudski parlament, ki bi urejal ponudbo in iskanje blaga, ki bi določal kurzne vrednosti in pravičnejše razdeljeval v družbi delavna sredstva in dohodke ljudstva.

V avstrijski državi je ravno zdaj borzno vprašanje na dnevnem redu. Glede ročne trgovine z žitom zahtevajo agrarne stranke, da se naj popolnoma prepove. Drugi slovenski katoliški shod je v sklepe o kmečkem vprašanju sprejel zahtevo; „Trgovina z žitom na borzah se mora temeljito preustrojiti in odpraviti takozvani spekulativni promet na termine.“ Seveda se v zbornici upirajo tej zahtevi oni sloji, kateri iz lastnih koristi to trgovino zagovarjajo. V našem državnem zboru prihaja to vprašanje vedno na dnevni red. Gosposka zbornica se je izrekla zoper to, da bi se odpravila ročna trgovina z žitom, v poslaniški zbornici pa je bil ravno te dni sprejet nasproten predlog. Gotovo je to, da se ta trgovina pri nas vsaj omeji. Agrarne stranke pa bodo seveda delale vedno na to, da se popolnoma odpravi.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil **Jož. Ošaben.**

(Konec.)

XXXVI.

Uboga zofa! — Poroka. — Vzajemnost češko-slovenska.

Na Dunaju, dne 31. avgusta 189...

Dragi prijatelj!

„Ne hvali dneva pred večerom“, pravi naš pregovor, in tudi ne pred — večerjo, je dostavil nekdo. Ampak tudi grajati ga ni treba!

Gršega meseca menda še nisem doživel v svojem življenju, nego je bil ta, ki je danes zadnji dan njegov. Ti, prijatelj, si se hladil najbrže kje na Dolenjskem v senci stare hruške in čakal odloka, kam da Te pošljejo „duše past“, kakor bi rekel Vodnik. Toda mi siromaki dunajski — to je nepopisno! Vročina afriška — saj to vé že vsak prvošolec, da ima Dunaj „kontinentalno“ podnebje —, tlak razbeljen, v sobi zatohlo, da ne moreš skoro več sopsti... In pri tem se úči, úči... po petnajst ur na dan, kajti izpit je pred durmi! Tepec neumni! Marsikatero urico sem v preteklih štirih letih napravil po nepotrebnem, n. pr. s čitanjem časnikov, ki od njih nimam sedaj nič, prav nič. Mar bi se bil ravnal po načelu prijatelja Roséna, ki sem Ti že parkrat pisal o njem! Njegovo načelo pri učenju je namreč: Divide et impera! Razdeli si tvarino, pa jo boš lahko obvladal. Vsak dan nekaj, a gotovo vsaj nekaj, in takó se ti ne bo nakopičilo nazadnje toliko tvarine, da bi moral obupavati. Ampak kaj, ko pa pamet sreča človeka šele pri zadnji hiši! In takó je sedaj treba kar požirati: Christovo metriko, Horacove ode, Sofoklejeve kore, staro zgodovino, grške govornike, Terencovega Phormiona, Plavtove Menechme, grške lirike,

staro in srednjo komedijo, zgodovino stare filozofije, Platona kar po vrsti, vire za staro zgodovino, da ne govorim o Tacitu, Liviju, Ciceronu, Vergiliju, Homeru, Demostenu. Uboga zofa! Bog ve, koliko dijaških trpinov je že premetavalo po tebi „kosti svojega rojstva“, in sedaj lajšaš trpljenje izmučenemu sinu mukotrpnega naroda od Save! Kajti ko že ni več moči sedeti, pomagam si s tem, da ležim vznak na stari zofi. In pri tem trudapolnem delu nobene tolažbe, nobenega krepila: zunaj pekoča vročina, znotraj pa suša, suša... Pravi pasji dnevi.

A konec meseca — kdo bi si bil mislil — ženitnina! Pa nikar ne misli, da sem se jaz oženil, dasi rad priznavam, da bi bil to jako romantičen konec bednemu dijaškemu življenju. A z ženitnino se je zame končal ta mesec tako, da sem bil povabljen kot svat. Seveda Ti strmiš: — Kje se je seznanil, da ga vabijo na ženitnino? Da, in povem Ti še več: Pri tej ženitnini smo slavili ideal, ki sem zanj gorel na gimnaziji, slavili smo vzajemnost slovansko, vzajemnost češko-slovensko! A da Te ne bo trla prehuda radovednost, ná v par besedah zgodovino slavnosti.

Letošnjo pomlad je bilo, krasno nedeljsko popoldne, ko smo sedeli trije Kranjci, Drzen, lžanec pa jaz, v Pratru, in sicer v gostilni „Zum braunen Hirschen“. Velik vrt, ljudstva ogromno. Na vzvišenem prostoru je igrala godba, na velikanskem plesišču pa, ki je v zvezi z vrtom in odprto proti temu, se je vrtelo na stotine parov. Kdo pa tudi rajši pleše nego Dunajčani! Bilo je veselo življenje. Pravi pravcati Fejaki! Čim bolj se je delal mrak, tem bolj je rastel hrup, tem bolj so žarela lica plesavcem. Z zanimanjem sem opazoval to vrvenje. A vso mojo pozornost je potegnila nase družba pri so-

sednji okrogli mizi. Bili so — kolikor sem zapazil — strastni plesalci. Kadar je godba udarila, so poskočili na noge, in hajdi na plesišče! A bili sta le dve ženski v družbi. Ena izmed njiju je stalno plesala s „svojim“ — morda zaročencem, navadnim človekom, kakor se jih vidi nebroj na Dunaju, „On“ je govoril gladko nemški, a „ona“ le s težavo, s češkim naglasom. Bila je „Česká“, služkinja, kakor sem izvedel pozneje, že nekaj mesecev „ve Vídni“ (t. j. na Dunaju); zato je pa tudi nastopala že kar nekam „prosto“. Vse drugače njena tovarišica. Na prvi pogled češki obraz. A milo devče! Tako sem si predstavljal junakinjo povesti češkega pisatelja Šmilovskega „Parnasie“. Poznalo se ji je na prvi mah, da je še novinka na Dunaju, kajti bila je v družbi vsa zbegana. Bila je brez spremljevalca; trije tenki židovski mladiči, ki so se sukali okoli nje, ji „dvorili“ in lagali, niso bili spremljevalci, ampak so šele na vrtu zapazili „ptičico“, se ji približali, prisedli in ovijali nesrečno žrtev v mrežo. Kadar se je plesalo, je vselej eden izmed njih odvedel „holko“ na plesišče, ostala dva pa sta si medtem pomežikovala in zbijala ne baš čedne dovtipe. Da bi se pri naši mizi kdo zmenil zanje ali sploh za to, kar se godi pri njihovi mizi, jima ni prišlo niti oddaleč na um. Toda motila sta se. Drzen, rojen sovražnik krivih nosov, je prvi zapazil, kaj se godi poleg nas. Imel je tudi takoj načrt v glavi. „Fanta!“ je rekel bolj potih, „temle Abrahamovičem moramo mi račun prekrižati, pa naj velja, kar hoče! Vidva, ki znata plesati, pridobita „divko“, da bo plesala z vama, jaz, ki sem ves polomljen, si bom privoščil pa „jüngele“.

Najprej sem šel v ogenj jaz, ker sem še nekam največ znal češčine. Pristopil sem k mizi, predstavil se po česki ter prosil, bi-li gospica hotela z menoj enkrat zaplesati? — Ta je bila vsa iznenadena. „Vi mluvíte český?“ Povedal sem ji, da razumem in za silo govorim, a da sem Slovenec, doma daleč tam doli blizu morja. To je bilo dovolj, šla sva plesat. In sedaj sem izvedel vse.

Deklica — Baruška ji pravijo doma na Českem tam blizu mesta K. — ima tu na Dunaju teto, omoženo z nekim sodnijskim slugom, po imenu Ševčík. Da bi se naučila nemški in olike, so jo poslali stariši na Dunaj. Oče je srednje bogat kmet in ima domá še desetero otrok.

Ko sem jo vprašal, koliko časa je že na Dunaju in če ji je kaj dolgčas, mi je odgovorila, da je že tri tedne in da je prvi teden neprenehoma jokala od dolgega časa, ker ni imela nobene prijateljice, s katero bi se kaj pogovorila, tetka pa je sitna in pusta. Najhujše da ji je bilo prvo nedeljo popoldne, ko sta gospod in gospa šla na izprehod, ona je pa morala ostati sama doma v temni svoji sobici. Tedaj je jokala bridko, bridko Par dni pozneje pa je na ulici dobila svojo rojakinjo Kačenko, ki je že dalje časa na Dunaju, in ta se ji je zasmejala na ves glas, ko je slišala, kako ji je dolgčas. Potem pa jo je poučila, da mora pač drugače začeti, poiskati si mora „milého“, ki jo bo ob nedeljah peljal vun k zabavam in plesom. Povabila jo je, naj gre prihodnjo nedeljo z njo v Prater, kamor pojde ona s svojim „milým“. Tam, je rekla Kačenka, bodo gotovo tudi njo kar obsuli oboževalci, in ona da si bode lahko izbirala. Dasi nerada, je vendar šla danes s Kačenko v Prater. In res so kmalu prisedli k mizi, kjer so sedeli Kačenka, njen „milý“ in ona, trije gospodiči, ki so jo prosili, da bi plesala z njimi.

Po teh besedah sem vedel dovolj. Dekletce je popolnoma nepokvarjeno, svetá ne pozna čisto nič in prav zato je v največji nevarnosti. Svaril sem jo, naj nikar ne zaupa nikomur in tudi Kačenki ne. A pri tem me je pogledala skoro nevoljno, češ: A kaj naj počnem vedno sama, zlasti ob nedeljah popoldne, ko se vse veseli, kar je zdravega in mladega!

Za hip nisem vedel kaj odgovoriti, a takoj sem se spomnil neke imenitne naprave, ki se baš sedaj snuje po Dunaju, namreč takozvane „patronaže“ za dekleta. Nekateri plemeniti, krščansko misleči gospe,

celó iz najvišjih krogov, so — da Ti stvar razložim — najele v več okrajih mesta dvorane; tu se zbirajo ob nedeljah popoldne dekleta, ki nimajo starišev ali skrbnih sorodnikov v mestu, in dotične gospé jih poučujejo v raznih koristnih rečeh — včasih pride tudi kak duhovnik predavat ali učít krščanski nauk. Vmes pa se tudi zabavajo, dobijo celó majhno južino, takó da mine med poukom in petjem in igro popoldne, ko bi trenil, in v mraku se dekleta vesela in vedrega srca vračajo k svojim opravičkom in komaj čakajo, da pride zopet nedelja, ko pridejo zopet v „patronaže“. Teh naprav sem se spomnil in obljubil Baruški, da jo bom prihodnjo nedeljo peljal v najbližnje tako zavetišče. Določila sva čas in kraj, kje se dobiva.

Vtem je postalo zunaj temà, in gostje so se jeli razhajati. Plesavcev je bilo le še kakšno polovico. Mislili smo, da zdaj, ko smo mi „prevzeli“ Baruško, Abrahamoviči odnesó peté. A ni jih mikalo. Čakali so, da odidemo mi, srečnejši tekmeci. Toda nas tudi ni bila volja, pustiti jagnje grabežljivemu volku. Tako je minilo nekaj časa. Medtem pa je bilo pivo tudi storilo svojo dolžnost. Začele so leteti zabavljice semintja, vsled česar je Drzen skočil pokoncu ter prijel najbližjega nasprotnika za — kriv nos. Ta ves divji, tovariša njegova tudi, pa zaženó vik in krik ter zgrabijo za stole! Mi pa tudi nismo držali rok križem, saj se je šlo za — Héleno! Nastala je kratka trojanska vojska. Žal, da je je bilo prehitro konec! Prišla sta dva moža postave ter nam povedala na uho, da bi bilo dobro, ako bi šli z njima na „Polizei-Commissariat“. Pa smo šli, vsi, Trojanci (kakor znano, Semitje) in Danajci — Kranjci, in Helena in z njo Kačenka in njen „mily“. Po poti še je Drzen stiskal pesti, lžanec pa v obliki govora dokazoval, da Židom ne damo slovanske krvi. Deset je bila ura, ko smo bili „zaslišani“. Edini Drzen je dobil šest ur zapora, ker se je „sirovo doteknil tujega nosu“, češ da ima pravico do nosu samó njegov lastnik, sicer pa nihče. Židovski „nadebudni“ so jo nato

odkurili, midva z lžancem pa sva spremila Baruško prav do doma.

Prihodnjo nedeljo sem jo peljal res v „patronažo“ VI. okraja, „Mariahilferstrasse.“ — Od tedaj je nisem videl več. Popolnoma sem bil pozabil vso zadevo. A včeraj smo slavili poroko, kaj meniš, čigavo? Eden izmed onih dveh redarjev v Pratu je bil Slovenec, doma s Kranjskega, Ivan Mesec. Mož ima dobro službo, se bo kmalu pomeknil še višje, a je sam. Tisti večer je videl Baruško, to pošteno dekletce, pazil je nekoliko, kako se vede, videl je, kam zahaja ob nedeljah popoldne — kratko povedano: slavili smo včeraj poroko Ivana Mesca z Baruško Bartoševic. Seveda Drzen, ki je že davno iz zapora, in lžanec in še nekateri drugi „molojci“ in moja malenkost smo bili svatje. Navdušenje je bilo splošno. Ivan Mesec je napil nam poštenim slovenskim dijakom, poudarjaje, da, če bi bili vsi dijaki takih misli, bi se ostudna prostitucija zelo, zeló omejila in „žensko vprašanje“ rešilo hitreje in srečneje. Končal je s tem, da bo slovenskim dekletom, ki prihajajo na Dunaj v službe, vedno svetoval, naj ob nedeljah hodijo v „patronaže“...

A jaz sem bil ene stvari vesel, vesel nad vse: Ideal, ki sem o njem sanjal na gimnaziji, sem videl pred seboj uresničen — vzajemnost češko-slovensko!...

Pa reci, da se ni lepo končal ta sicer tako grozni mesec? Zato pa pravim: Ne grajaj meseca pred zadnjim...

Ves Tvoj

Ivan.

XXXVII.

Do zmage!

Na Dunaju, dne 31. oktobra 189...

Ljubi oče!

Zmaga! — Pri Sisku so nekdam „Kôlpe pijani — omagali pred Kranjci Otomani“; na Dunaju pa so te dni „zmaga pijani“ omagovali Kranjci... Vse se namreč maščuje na svetu!! Slavili pa smo kar več

„zmag“, ne zmag, pridobljenih na bojnem polju z železom in svinčem, temveč zmag na popirju, dobljenih s peresom in svinčnikom. Pretekli teden namreč so se bile v izpraševalni dvorani naše modroslovske fakultete hude bitke, ki se v vseučiliškem žargonu

jezikoslovja klasiškega, slovanskega, nemškega, romanskega, zgodovine, naravoslovja, matematike — in vsak izmed teh mladih mož je v tem trenutku, ob 7. uri zjutraj, ko se prično pismeni izpiti, natrpan do grla s svojo vedo, takó da kar gleda iz njega na vseh krajih (včasih tudi iz kakšnega skritega žepa), a kaj pravim natrpan — skoro vsak izmed njih ali vsaj 99⁰/₀ stoji v tem

trenutku, ob sedmi uri zjutraj, na višku svoje učenosti, na visočini, ki je pozneje najbrže ne bode nikdar več zavzel, ker njegov duh ne bode nikdar več deloval s tako silo, da obdrži naenkrat v glavi tako ogromno množino znanja, vse najnovejše pridobitve dotične stroke, najnovejša dela, vanjo spadajoča, najnovejšo razlago prepornih točk stroke ... izvečine ne bode vsega tega v glavi nikdar več! Napetost možganov torej je skrajna, več sploh ne gre „noter“. In sedaj si mislite petdeset takih glav v eni dvorani! Koliko ogrome učenosti, koliko duševne eneržije v tem trenutku! Res, prizor božanstven!

To je en trenutek, trenutek pričakovanja, kaj prinese zaprta kuverta, rešitev ali obsodbo! In takoj drugi trenutek: Vsak kandidat dobi v zalepljeni kuverti napisani tema,

ki naj ga izdela v petih urah. — Vse je izvršeno v enem trenutku: kuverta prerezana, te-

ma prečitan — — — Obraze, ki se vidijo v teh trenutkih: dolge, vesele, mračne, vedre, zamišljene ... bi moral fotograf ovekovečiti, in ta fotografija bi bila dušeslovcu ali fiziologu neprecenljive vrednosti.

Risal P. Žmitek.

Trmoglavka.

imenujejo „klavzurni izpiti.“ In bil je boj, „ne boj, mesarsko klanje“! Predstavljajte si v duhu prostrano dvorano, v njej tri dolge z zelenimi prti pogrnjene mize, okrog njih pa sedi kakšnih petdeset profesorskih kandidatov, zastopnikov vseh modroslovnih strok:

27. Oktobra 1901

J. Ošaben

In pričela so škripati peresa . . . To je bilo v ponedeljek in sredo, dopoldne in popoldne.

Koncem tedna so bili še ustmeni izpiti. Vrš se to vse natanko takó, kakor pripoveduje Platon v „Protagori“, da so grški sofisti podučevali. Ista dvorana za vse; tam v tem kotu izprašuje klasiški filozof svojo žrtev, v drugem kotu germanist svojega kandidata, iz tretjega kota se slišijo čudna imena rastlin, najbrže torej botanik „preša“ svojo „cvetko“ itd. itd., vse to med istimi štirimi okni, in vendar ne vedó drug za drugega nič, se ne zmenijo drug za drugega nič, nihče ne vidi nič, ne sliši nič, prav kakor . . . stari sofisti.

Bile so hude bitke! A zmage sedaj ne slavé vsi; nekaj je namreč mrtvih, nekaj ranjencev, nekako polovica. Nesreča! Pa tudi „zmaga“ — mar je vredno, s takim preširnim veseljem jo zalivati? Saj je baš z izpitom konec najlepših dni. „Mit dem Gürtel, mit dem Schleier — ist der schöne Wahn entzwei“, pravi Schiller. Mutatis mutandis bi se lahko reklo tudi: „Mit der Prüfung, mit dem Zeugnis — ist der schöne Wahn entzwei!“ Tisto nemirno pričakovanje, tista slast, s katero človek pred izpitom požira najdebelejše, najsuhoparnejše knjige, tista lahkota, tista prožnost duha, ki z njo tedaj rešuje najzamotanejša vprašanja — se li vrne še kdaj? Navadni kruhoborec, ki ga duševno delo ne veseli, je morda od srca vesel, ko se oddahne za zmerom; toda mladi mož, ki nosi neutešljivo koprnenje v sebi po resnici, po vedi, po spoznanju, tisti se z žalostjo obrača nazaj, ko po dovršenem izpitu zapušča njo, ki se zove „alma mater“, in namerja korake vun v prozaiško življenje, daleč proč od „izvira“, v gorsko zakotje, kjer mu ne bode mogoče več ostati v živi dotiki z znanstvenim svetom, kjer bo velika nevarnost, da zastane duševno delo, in nekdanji idealni dijak zaostane v prozi življenja . . .

Ko sem bil v prvih razredih gimnazije, sem mislil, da je moj najvišji cilj, vrhunec sreče — matura; ko sem po maturi prišel

sem, k viru učenosti, na vseučilišče, sem mislil, da je najvrednejši, najlepši cilj mojega vseučiliščnega življenja — profesorski izpit; sedaj, ko ga imam, vidim, da so še višji, višji cilji . . . Kakó bi se duša rada oklenila lepe stroke, kakó rad bi človek živel edino le znanosti! A takih izvoljencev je malo, ki ostanejo vedno pri „viru“ . . . Drugi naj gredo v provincije . . .

In med ta „trop“ se bom pomešal tudi jaz. Pri sebi nosim prijazno pismo velespoštovanega g. ravnatelja X., ki me vabi, da pridem takoj, stante pede, suplirat v domovino na njegovo gimnazijo obolelega profesorja. Jutri se odpeljem . . .

In vendar se mi v teh trenutkih zdi, da razumem na videz paradoksne Prešernove vrstice:

Sem dolgo upal in se bal,
slovó sem upu, strahu dal;
srce je prazno, srečno ni,
nazaj si up in strah želi.

Ne umejte me pa krivo, dragi oče! Nikakor ne mislim, da so to edini cilji življenja, ali najvišji; tudi ne mislim, da je akademiku možno govoriti le o zmagi na polju vede; ako bi tako mislil, bi zatajil Vas, zatajil nauke materine, zatajil mnoge svoje dobre učitelje na dosedanji poti življenja.

Pred mojim duhom se odpira še drugo višje bojno polje, širnejše, bolj krvavo, a tudi bolj slavno . . . In kakšne bitve se bijejo tu! Dve četi se silovito, krčevito borita. Kakó se borcem iskré oči, kakó pokajo kosti pod težkimi udarci . . . In nad četama v oblakih plavata devici: Vera — Krepost. — Eni ju hočejo poteptati v blato, drugi ju branijo, ščitijo, pozdravljajo . . . Skoro sami mladi ljudje . . . In vedno nove vrste . . . In vedno nove vrste . . . In boj se nagiblje sedaj na to, sedaj na drugo stran . . . Kaj, sovražni četi naj bi se posrečilo potegniti z obnebja svetli devici, svetla ideala?! Nikdar!

Štirinajst let je sedaj minilo, odkar sem zapustil Vas, mater, brate, sestre ter šel za „uka željo“. Ako bi delal bilanco kot dober

trgovec ob koncu leta — oj koliko dolga, a kakó malo imetja!

Dolg neizmeren Vam, materi za vse skrbi, svaritve . . .

Dolg neizmeren vsem plemenitim, dobrim učiteljem, od katerih mnogi že počivajo v grobu . . .

Dolg neizmeren Bogu za zmago v veri, v kreposti . . .

Če se ozrem nazaj v gimnazijo, potem na vseučilišče in okrog po domovini, moj Bog, kakšni prizori! Skupaj smo nastopili trudapolno pot navzgor, vsi veseli, sami prijatelji . . . A od tedaj do sedaj, do danes, kakšna izprememba! Nekateri od one mlade čete v grobu, nekateri — izgubljene eksistence — drugi v raznih stanovih in roko-

delstvih — a kje veselje, kje prijateljstvo? Skrb za vsakdanji kruh — res, mnogo jih je odtujila; a še nekaj —: cilji, ideali so se premaknili!

Do zmage! Največja, najlepša zmaga je pač — premagovati samega sebe! Vincere se ipsum!

To bóde najvišja modrost in krepóst:
brzdáti in vládati strásti!“

Do takih zmag pomagati mladim borcem, to so sedaj moji zlati cilji . . .

Jutri torej se odpeljem . . . in pojutrnjem postanem — magister! Za blagor domovine in mladine, za vero, za krepost — to bo odslej mojega življenja — magistrále.

Z Bogom!

Ivan.

Dim in oblak.

Črn vali iz parostroja
proti nébesu se dim.
„Ogni se!“ veli oblaku,
plavajočemu nad njim.

„Tebi jaz, ki v mirnem tiru
vodonosen v daljo spem?
Kdo si, drzneš? Pazi, pazi,
da te s strelo ne razdmem!“

„Jaz sem dim mogočen, silen,
ognja vročega sem sin,
ti pa sluga mrzle burje,
ki podi te prek višin.

Oče ogenj me je pôslal
k bratu solncu do višav,
važna zemska poročila,
topel nesem mu pozdrav.“

„O ti bore domišljavec!
Oglje te rodilo je
in po svetlem rojstvu ognja
gnusno v svet pahnilo te.

Ko bi ogenj bil tvoj oče,
znak očetov bi imel,
luč razširjal naokoli,
val bi temni tvoj plamtel.

Kaj bi se ščeperil neki!
Solncu, ognju nisi mar,
tudi nisi sel na daleč,
v hipu te razdme vihar.“

Bled od jeze dim se trga,
od sramú razpadajoč,
velikan oblak pa z močo
žejnim cvetom spe v pomoč.

Desimira.

Ali ima človek kaj moči do vremena?

Spisal prof. dr. Simon Šubic.

(Konec.)

Pfaundler, vodja fizikalnega zavoda v Gradcu, ne verjame, da bi strel imel tolik upliv na točo. A popolnoma nemogoče se to tudi njemu ne zdi. Po njegovem mnenju utegne učinek izvirati iz zvočnega valovja ali pa iz strelovega dima.

Nekoliko utegne strel uplivati na meglo s svojim zvočnim gibanjem, kajti zvočno valovje, ki prodira s soparji v nasičeni zrak, povzroča, da se zrak zgoščuje in razgoščuje. Znan pa je šolski poizkus, ki nam kaže, kako s soparji nasičeni zrak, ko se razteza in razgoščuje, zgosti svoje soparje, naredi iz njih voden prah ter jih pokaže v podobi vidne meglice. Enako se utegnejo vsled strelovega valovja v nasičenem ozračju zgostiti soparji, povzročiti podnebno padavino in s tem razdreti gnezdo nastajajoče toče.

Pa tudi dim utegne vplivati enako, kakor priča znani Coulier-jev poizkus. Ta nas uči, da zrak, ki nima nobenega prahu v sebi, ne pripušča, da bi se zgostili soparji, če ga prav dobro ohladiš. Toliko pa, da pihneš vanj količkaj prahu, pa se takoj vidno soparji megleno zgosté.

A vendar učenjaki zelo dvomijo, da bi strel mogel imeti tak upliv; saj naši majhni poizkusi v zaprtih ozkih prostorih niso v nikaki primeri z velikansko razsežnostjo in silo vremenskih dogodkov v prirodi. Sploh sodijo, da je viden učinek le tedaj mogoč, ako se strela z veliko silo.

Eksplozija pa, ki naj povzroči močno zračno valovje, se ne sme zvršiti nizko pri tleh, kot se godi pri navadnih topovih in možnarjih, ampak vzdigniti se mora vsaj do spodnjih oblakov, da pretrse sila strela nevarno oblačje. Pokanje in gromenje iz možnarjev in topov se razlega po ozračju na vse strani ter z daljavo prehitro oslabi. Nekateri poizkušatelji hočejo temu priti v

okom s trobljami ali zvočnimi lijaki, ki jih nasajajo na kvišku namerjena žrela možnarjev. Tromba, s katero trobiš, ti nabira zračno valovje, izvirajoče iz tvojih ust, kakor zbira, bi dejal, ženica stebela v debel snop. V njej se zračni valovi družijo, da se prehitro ne razkropé, in ne izgubé svoje moči. Da bi se strelna moč ne izgubljala med potjo, svetuje Pfaundler, da se naj uporabljajo pri vremenskem streljanju razpočila, ki se naj izstrelé iz topov visoko v ozračje ter naj ne eksplodirajo, dokler ne dospó v višino oblakov. Ta misel, pravi Pfaundler, bi se morebiti dala uresničiti, če bi se rabili za to po ceni izdelani baloni iz zavijalnega papirja s takim krepkim vzgonom, ki bi vzdigoval in nosil razpočila v oblake. Take balone je rabil Uchatius leta 1848., ko je oblegel Benetke.

A teorija nam tega vprašanja ne more posebno pojasniti, ker nam ni znano, kako nastaja toča. Zaradi tega smo odvisni bolj od praktičnih poizkušenj, katere si dobivamo, ako vedno streljamo proti hudi uri po nalašč v za to urejenih strelnih postajah po hribih tiste okolice, ki jo hočemo zavarovati pred točo.

Izdelovavec umetnega ognja Cuno je po Pfaundlerjevih nasvetih izkušal izdelati tako razstrelivo, ki bi se z lastno silo kakor raketa dvignilo kakih tisoč metrov visoko in bi se v oblakih razpočilo. A doslej se mu to še ni popolnoma posrečilo, kajti izdelal je le take snovi, ki jih je treba izstreliti.

Na Spodnjem Štajerskem imajo kmetje staro navado, da streljajo ob hudi uri. Doslej so pa streljali le posamezni kmetje z malimi možnarji. Da pri tem uspehi niso mogli biti posebno veliki, je pač jasno. Vendar imajo tam ljudje jako veliko zaupanje v to streljanje in se ne bojé stroš-

kov za strelivo. Če jim vkljub streljanju toča pobije, pravijo le, da so — premalo streljali.

Zadnji čas je na Štajerskem večkrat toča silno hudo pobila zemske pridelke. Posebno hude nevihte 1. 1896. so zapustile na Štajerskem silen strah pred točo. Ljudje so bili pripravljeni, storiti vse, da se ubranijo takih nesreč. Zato so pa z največjim zanimanjem zasledovali velike in obsežne poizkuse, ki so jih začeli delati z združenimi močmi.

Ob vznožju Pohorja je slovenje-bistriški župan Stiger delal take poizkuse. Okoli pohorskega hribovja sem opazujejo od leta 1870., da se jako množi število hudih neviht, zlasti odkar so posekali mnogo prej krasnih gozdov. Nevihte se zbirajo večinoma na Pohorju in se vlečejo proti jugovzhodu.

Okoli Slovenje Bistrice je leto za letom pobijala toča. Stiger je ustanovil na bolj vzvišenih mestih svojih vinogradov na lastne stroške šest strelnih postaj. Vsaka izmed njih ima kolibo za streljanje, deset možnarjev in ob strani shrambo za smodnik. Bližnji vinogradniki prostovoljno streljajo, kadar se pripravlja huda ura. Posamezne postaje so med seboj oddaljene pol ure. Na vsaki strelja po šest mož. Hitro sledi strel strelu iz 60 možnarjev, katerih vsak je nabasan s 120 g smodnika.

O takem poizkusu poročata Vošnjak in Schmid glavnemu meteorološkemu zavodu na Dunaju: Hudourni, s točo preteči črni oblaki so se pomikali in poganjali od Pohorja tja proti Slovenski Bistrici. Tedaj so dali dogovorjeno znamenje z močnim strelom. Mahoma so začeli streljati na vseh postajah in sicer z vsemi 60 možnarji.

V nekaj minutah se je pokazal uspeh. Oblaki, ki so se prej naglo približevali, so se ustavili. Pretrgala se je črna nebna odeja, kakor bi jo kdo prodrl z velikanskim lijakom. Oblaki ob robéh te odprtine so se jeli poditi naokrog, sukali se krog nje, vrteli se dalje v širših krogih, dokler se niso razleteli na vse kraje. Toča je bila pregnana! Pa tudi močnega dežja in plohe ni bilo nobene.

Seveda bi mogel kdo ugovarjati, da je to pot toča izostala po naključju, kar bi se bilo pač zgodilo tudi brez streljanja. Vendar nas izkušnja uči nasprotno. Leta 1896. so šestkrat tako odganjali točo in vselej z enako ugodnim uspehom. Streljanje je branilo toče celo okolico, eno kvadratno miljo daleč. Izven tega okrožja je pa toča pobila pridelke.

Prej so učenjaki ljudsko zaupanje v streljanje smatrali kot praznoverje. A ti poizkusi so zbudili vendar tudi znanstveno pozornost, kajti to je gotovo, da se vsi uspehi ne morejo pripisovati naključju. Po Stigerjevem zgledu so kmalu začeli prirejati take strelne postaje tudi drugod po Štajerskem. Italijani so se s tako navdušenostjo poprijeli streljanja, da so v prvem letu (1898) od pomladi do jeseni postavili okoli 2000 takih strelišč.

Na Štajerskem so vpričo povabljenega prof. Pernterja poizkušali različno sestavljene topiče in trombe. Pokazalo se je, da so s trombami podaljšani topiči Oušnikove sestave najboljši, kajti strel iz njih sega najvišje v zrak in ima najočitnejše učinke. Če je top primerno nabasan s smodnikom, napravi strel iz štiri metre visoke trombe v zraku posebne vrtinčne kolobarje, ki se vrté tako hitro in silno, da zračni valovi žvižgajo in piskajo po 25 sekund. Po tem sodijo, da se drvé vrtinčni kolobarji v težke oblake kakih 20 metrov visoko.

Pred Pernterjevimi poizkusi je pa P. I. Schiffrer tudi po Stigerjevih poizvedbah presodil, da zračni tresljaji iz prejšnjih topičev ne segajo višje kot 200 metrov nad zemljo. Hudourni oblaki, pravi Schiffrer, pa stojé pri nas 600 do 2000 metrov visoko, torej strel ne seže v oblake in nima nobene druge moči do njih, ko kvečjemu, da jih strese z zvokom, kakor če na kmetih po stari šegi „hudi uri zvoné“.

Pernter je poiskoval moč strele še na drug način.

Zvrnil je prej pokonci postavljeni topič tako, da je stal vodoravno.

Na ravni daleč pred trombo je postavil papirnate zastore in rahlo pribite deščice.

In glejte: Strel je bruhnil iz trombe tako močne kolobarje, da so raztrgali zastore in raznesli deščice.

Prof. Pernter je sam izjavil, da ne bi bil nikdar pričakoval tako očitnih učinkov. Vendar pa Pernter noče trditi, da zračni valovi razdevajo točo v oblakih. Bolj verjetno je, da strelni valovi prodirajo po zraku hude oblake in jih tako trgajo, da se ne more delati toča.

Nekateri razlagavci so trdili, da strel dela v zraku gorkoto in ta gorkota da raztaplja točina zrna. To misel je Pernter popolnoma zavrgel. Možno pa je, da strel razgosti semtertja zrak in da po progah tanjšega zraka uhaja elektrika in ž njo glavni vzrok, ki dela točo.

Prof. Pernter pravi, da se vzpričo eksaktnih poizkusov ne dá več tajiti, da bi strel ne mogel vplivati na oblake in preprečiti toče, dasi sedaj še ne vemo, kako vplivajo nanjo zračni valovi. Energija strele je izdatna in sega v višave črnih oblakov, torej

vpliva na njo po svojem. Če pa fiziki sami še ne vemo, kako se dela toča, še nismo opravičeni trditi, da bi se s streljanjem ne dala odgnati.

Kdor ne pozna silne škode, ki jo toča dela vsako leto na poljih in po vinogradih, ne more umeti, zakaj si kmetje delajo toliko stroškov z vremenskim streljanjem. Saj so le v bližnji okolici mariborski postavili doslej že 35 vremenskih strelišč! Če streljajo pred hudo uro, pravijo, da je učinek povsodi ta: Namesto hude plohe s točo iz črnih oblakov pade le nekaj debelih kapelj, semtertja tudi kako ledeno zrnce; za tem se usuje močan dež — in vse je pri kraju. Med streljanjem tudi pojenja večkrat hudo gromenje in treskanje.

Bodi s tem dovolj našega razmotrivanja, saj sedaj gre v tej stvari poizkusom čast pred učenostjo! Upajmo, da bodo ti poizkusi v novem stoletju imeli boljši uspeh v naši Avstriji, kot so ga imeli na Nemškem v začetku prošlega stoletja! Bog daj!

Ko te obide žalost...

Ali jaz bi rad sezidal
tebi krasen grad,
da ga s čistim, rosnim cvetjem
ti obdā pomlad.

S čistim vonjem čisto cvetje
bi dehtelo v dan,
v čašah svetlih pa bi spalo
tisoč lepih sanj...

In v večera tihih urah,
ko zasanja svet,
pa odprla vsaka roža
bi svoj beli cvet.

V sladkih mislih bi hodila
okrog grada ti,
in iz čaš bi dvigali se
v dušo tvojo sni...

In v teh sanjah kot v molitvi
vzhrepenela bi,
in v molitvi kot v nebesih
radostna ihtela bi...

Cvetko Slavin.

Svetonočna romanca.

Spisal Roman Romanov.

Na mizi je gorela luč z mirnim plamenčkom, in sence po stenah se niso genile. Vrata majhne zidane peči so bila odprta na široko, in videla se je žerjavica, ki je žarela v svetlih ognjenih barvah. Soba je bila majhna, z enim oknom, ki je nudilo pogled na široko, enolično ravnino. Prijetna toplota se je širila po sobici. Vse je bilo tiho; čulo se je le enakomerno dihanje mlade deklice.

Tudi zunaj je bilo vse mirno. Zvezde so gorele na nebeški višavi, svetonočne zvezde, ki oznanjajo mir dobrim ljudem po nižavi. Človeku se je zdelo, da goré jasneje in jasneje, da ga vabijo k sebi, da vabijo k sebi njegovo dušo, da zovejo k sebi k višku njegove misli... Zrl bi vanje in čutil bi, kako se dviga kvišku tvoja duša, kako prihaja božji mir in sladka miloba v tvojo notranjost...

Kar so nesle oči, je ležal sneg, ves čist in neomadeževan, in tisoč biserov je iskrilo na beli poljani, tisoč jih je blestelo dol od sneženih brd in pobeljenih holmov...

Ana je sedela na stolu tik peči, roke v naročaju in nazaj naslonjena. Njene oči, vse prijazne in ljubeznive, so strmele predse vse zamišljene; njeno lice je bilo čudno blede na to sveto noč, in po sencih so viseli kodri temnoplavih las, povešeni in žalostni...

Misli so vstajale v njeni duši druga za drugo, vstajale in izginjale, ko so privabile tiho solzo v oči. — — —

Sveta noč jo je objela vso, vso jo je prevzela z velikimi čuvstvi, ki jih je obudila na dnu njenega srca. Globoki spomini so prihajali, sanje so plavale krog nje, misli so se porajale...

Njeni stariši so mrtvi. — K nji ni mame, dobre in skrbna, da bi jo poljubila, ko odpre na jutro oči: „Moja... moja Ana!“ Le gospodar pride trkat na sobna vrata ves

neljubezniv in tuj: „Vstani, Ana, prodajalna je že odprta!...“ Za njo ne skrbi oče, njegovo ljubeče in ponosno oko je ne spremlja po njenih potih. Vsi so mrtvi, vsi in ona je ostala sama, tujka med tujci...

Na pamet so ji prišli maloštevilni sveti večeri, ko je delala jaslice. Že je stal hlev na mahovitem holmcu, že je prepeval nad njim nebeško glorio božji angel, in število pastirčkov se je množilo, prihajali so od vseh strani z veselimi in vdanimi obrazi, da počaste Dete božje... Kako ji je bilo radostno pri srcu tistikrat, kako je zaploskala z drobnimi rokami: „Mamica, pridi, poglej!“

Kje so tisti sveti večeri, kje so tiste svete noči? — Vse je šlo, da se ne povrne nikoli več. Tako mlada so njena leta, a ona nima odkritosrčne radosti, ona nima jaslic, za njo ni postavljeno božično drevesce, vse polno daril in vse okrašeno z razigranimi lučkami... V grobu spi njen oče, v grobu spi njena mati, vsa ljubeča srca — hladna in mirna...

Sveta noč jo je objela, vso jo je prevzela z velikimi čuvstvi, ki jih je obudila v dnu njenega srca. Globoki spomini so prihajali, misli so se porajale, sanje so plavale krog nje in bile so gostejše in gostejše. Njena domišljija ji je privedla znane obraze pred oči, pripeljala je toliko ljubeznivih besed, toliko tihe vdanosti...

Sedela je vsa mirna, roke v naročju in glavo naslonjeno nazaj. Njene oči so strmele, kot da bi gledale v deželo obljubljenih cvetov, vseh bogatih in prelestnih, kot da bi gledale v širne vrtove, po katerih sanjajo svete palme in sreča sanja v njihovi senci. In zdelo se ji je, da čuje besede nekoga, ki jo ljubi in hrepeni po njej.

„Kako težko mi je, ko vidim, kako blede, kako umira tvoj obraz! Kako rad bi pohitel k tebi, da bi te odvel s seboj v srečni kraj, kjer cvetó rože na licih, kjer se smeje sreča

v očeh, kjer zveni vesela pesem mile mladosti... Ali glej! Moje noge so uklenili z nevidnimi verigami, moje roke so uklenili z njimi — in jaz ne morem do tebe. Moje verige so nevidne, ali jaz jih začutim, ko storim korak, začutim vso njihovo težo, in srce mi krvavi zaradi tebe. In z njimi so uklenjene moje roke! Glej, ko jih razprostem, tedaj začutim te nevidne verige, kako so močne, kako težke so...

Ali bodi potolažena in ne boj se žalostnih ur — zakaj iz žalosti se rodi veselje. Prišlo bo in objelo te bo in ostalo bo pri tebi do konca dni. Bodi potolažena in ne boj se ničesar, zakaj moja duša te spremlja povsod. Ona je priča tvojih solz, ona je priča tvojih globokih vzdihov. Bila je s tabo ob veseli uri tvojega življenja in s tabo se je smejala v veselem smehu mladosti; bila je s tabo ob uri žalosti in s tabo je čutila grenko bolest... ne, čutila je grenkejšo bolest zaradi tebe... Zato bodi potolažena, saj nisi res sama!“ — — —

Vsa sobica je bila polna tolažljivih besed, in mehki pristrčni izrazi so se porajali v vedno večji množini.

Ana je čutila, kako zre vanjo bled, mlad obraz, kako strmé vanjo od hrepenenja trudne oči. S seboj je bila prinesla ta obraz iz lepih krajev, kjer ji je posijalo včasih spomladansko solnce, vse bogato gorkoprijaznih žarkov, kjer so ji včasih posipale pot ljubeče roke s pomladanskimi cvetovi. Globoko v duši je nosila ta obraz, pred oči ji je stopil na to sveto noč čudovito živo in jasno, in z njim so se porodile besede tolažbe, polne odkritosrčnosti in tihe vdanosti.

Izraz utehe se je razlil po njenem obrazu; zakaj videla je, kako so prišli naenkrat in nepričakovano v tako ledenomrzli sveti noči spomladanski dihi, kako se je začula sladka pesem pomladi in mladosti. Ali čutila je, da zdaj ni čas pomladi, da je prišla samo za trenutek, da jo razradosti na vsemirno sveto noč... Čutila je, da ni zdaj čas njene mladosti, da jo je le samo obiskala na vsemirno sveto noč... Kakor spomladanskega jutra, ko se budé gozdi iz polnočnih sanj,

ko vstajajo rože in dvigajo od sanjske milobe vse rosne glave, ko zakipi nad vso naravo življenje novega veselja, in visoka spomladanska himna polje v svoji mogočnosti nad gozdi in poljanami in holmi in brdi —: kakor na tako spomladansko jutro mlademu bolniku, ki je opazil vse to iz mrtve sobe, ki je začutil vse v svoji srčni globokosti in je videl, kako gre vse mimo njega, k njemu pa ni ničesar —: tako je bilo Ani pri srcu na to sveto noč...

Zaznala je, kako je prišel k njej glas odpete spomladanske pesmi... In pred njo je umiral bled in mlad obraz, v zadnjih pogledih so se odpirale od hrepenenja utrujene oči. — —

„Pomlad je bila prišla v deželo, pregrnila je naravo s prtom, vsem potrošenim z zelenjem in cvetjem. Dahnilo je življenje z novim in mogočnim dihom, smrt je izginila. In spomladanski glasovi so se oglašali povsod: Pridite, odprite oči, odprite srca!...

Glasili so se povsod. Temni bori so jih šušтели dol od senčnatih vrhov, mogočni hrasti so jih šumeli v dihu večerne sapice, ponosna lipa jih je šepetala sredi vasi, vsi grmi so jih šebesteli, novozeleni in cvetoči. Trave in travice so jih šumljale, rože so jih kazale v svojih bogatih cvetovih... In ljudje so prihajali z odprtimi očmi in odprtimi srci. Kako so hiteli spomladanski glasovi v njihova srca, kako prebujali cvetove, kako so uglašali srčne strune, kako so jih ubirali v mile spomladanske melodije... In ljudje so se vračali v svoja bivališča radostnih oči, radostnih smehov vsi polni, z zadovoljnostjo na obrazu —: zakaj vedeli in čutili so pomlad v svojih srcih, vedeli so, da ostane pri njih dolgo, dolgo...

Ana, tudi ti si bila na široki poljani, vsi posuti od spomladanskega bogastva; okrog tebe so se glasili spomladanski glasovi, okrog in okrog tebe so bili, jasno zapisani po kelihih tisočerih rož, po lističih zelenih trav, po listih in cvetju dehtečih grmov, po novo zelenečih vrhovih mnogoletnih dreves... Ali tvoje oči so strmele v daljave, tvoja

duša je bila zaprta, ti jih nisi čutila ... Tudi tebe so zvali spomladanski glasovi, a ti jih nisi opazila, nisi jih zaznala v dnu svojega srca, in oni so klicali, klicali ...

Stala si na cvetju in mehkih travicah, in na cvetju in tistih mehkih travicah so bili jasno označeni ... Zakaj nisi odprla njim svojih oči, zakaj nisi odprla spomladanskim glasovom svojega srca? ... Glej, temni bori, močni hrasti, vitke smreke, cvetoči grmi so jih razglašali. Zakaj nisi odprla svojega srca, da bi prišli vanje vsi veseli in ubrali tvoje srčne strune v sladko pesem mile mladosti? Tudi tebe so zvali, ali tebe ni bilo, ali ti nisi odprla njim svojih oči, nisi odprla svojega srca. Tvoje oči so strmele v daljave, in tebe so zvali spomladanski glasovi in so klicali, klicali ...

Zaznala je glas odpete spomladanske pesmi, ki je bil razlit po njeni sobici. In pred njo je umiral bled in mlad obraz. Umirajoče oči so upirale vanjo zadnje poglede, in trepetajoče ustne so govorile zadnje slovo ... In v tistem hipu se ji je zdelo, da so omahnile v njen naročaj sklenjene roke, in mrzlo čelo se je doteknilo njenih kolen ...

Mraz jo je izpreletel po vseh udih, sklonila se je na stolu in z rokami je zakrila svoje oči — — —

Zunaj pa so peli svetonočni zvonovi. Peli so, in njihovi mili glasovi so plavali čez dol in plan. Prišli so v vsako borno kočo, v vsako hišo in palačo, prišli so k otroku in starčku, mladeniču in možu, k stari materi in zorni deklici — in povsod so našli prosto pot v srce. In oni so trosili svet pokoj po vseh srcih, zakaj blagoslavljala jih je sveta noč, in nebeške zvezde so jim izročale nebeški mir. Ljudje so hiteli k polnočnici — vsa polna jih je bila nočna in tako snežna pot. Hiteli so, kakor je hitela svetonočna radost v njihova srca, kakor je hitel svetonočni pokoj v njihove duše. In orglje so pele v mogočnih tonih, in tisoč plamenčkov je trepetalo po cerkvi, vse nemirnih od prikrite svetonočne radosti. Angeli so plavali nad jaslicami, in pastirci so strmeli k njim in hiteli v borni hlevček, da počasté Dete božje. — Sveta noč je lila povsod svoj neskončni božji mir, zakaj imela ga je v obilici.

In tudi k Ani je prišla; prišla je in vlila je upov v njeno srce vse polno — upov, lepših kakor vztočni cvetovi. In obudila je blagih misli v nji in milih čutil in tolažbo je dehnila v njen obraz.

Saj pomlad se vrne, in mlado srce se odpre spomladanskim glasovom, ki bodo zopet klicali: Pridite, odprite oči in srca! ...

Tiho, neopazno...

Tiho, tiho, neopazno
noč polega na zemljó,
kot vabila bi smehljaje,
da k molitvi naj gorkó
sklenil trudne bi roké;

kot prosila bi smehljaje,
naj iz bednega telesa
duh se dviga mi v nebese,
da se razsolzí oko,
da v mogočnem hrepenenju
umirí se mi srce ...

Cvetko Slavin.

Dr. Jožef Pavlica.

Spominski list.

Dné 6. vinotoka so zagrebli na goriškem pokopališču truplo bogoslovskega profesorja dr. Jožefa Pavlica. Smrt, ki iztrga mladega moža iz srede njegovega dela, je dvakrat tragična. In če je mož po svojih zmožnostih izreden, po svojem značaju redek, po svojem pomenu daleč segajoč, potem je žalost tem hujša. Ob Pavlicovem grobu čutimo to do dna srca. Ni bil navaden talent, ki ga žalimo v njem. Malo tako bistrih izobražencev ima slovenska zemlja, kakor je bil on. Vipavska domovina mu je dala živahno in pri tem neupogljivo naravo. Božja Previdnost ga je vodila, da je svoj um in svoje srce razvijal v lepem redu.

Rojen je bil dr. Jožef Pavlica dné 12. decembra 1866. v Rihenbergu. Stariši Jožef in Frančiška, roj. Ličen, še živé. Prvi, ki je očeta opozoril na nadarjenost pokojnega Jožefa, je bil gošpod nadučitelj T. Jug, sedaj nadučitelj v Solkanu. Dné 1. oktobra 1872. je šel Jožek z očetom peš v šolo v Gorico. Prvi učitelj v III. razredu goriške vadbice mu je bil g. Humar, sedaj upokojeni okrajni šolski nadzornik v Gorici. V pripravljavnici, kjer mu je bil učitelj g. Skubin, sedaj učitelj na goriški vadbici, je bil prvi odličnjak in je bil potem prvi v vseh razredih goriške gimnazije. Leta 1875. je bil kot dijak II. gimn. razreda sprejet v deško semenišče, kjer mu je bil sedanji škof dr. Anton Mahnič prefekt in najspretnější voditelj. Osmi gimnazijski razred z zrelostnim izpitom in prvi tečaj v bogoslovnici je dovršil v enem šolskem letu (1882). V mašnika ga je posvetil

pokojni nadškof Alojzij Zorn dné 26. maja l. 1885.

Po dovršenih naukih v goriški bogoslovnici je bil s 1. oktobrom 1885. imenovan za kaplana pri sv. Roku v Gorici, kjer je služboval eno leto. V tem času je napravil dva rigoroza na dunajskem vseučilišču. Dné 1. oktobra 1886 ga je pokojni nadškof dr. Alojzij Zorn poslal v Rim v

zavod dell' Anima, kjer je postal dné 26. junija 1888 doktor kanoničnega prava. — Rim menda ostane neizbrisen vsakomur, kdor ga je videl. Pavlicu se je še prav posebno vtisnil v dušo. Njegov hitri, prodirajoči um je tam nabral ogromno silo zakladov, srce se mu je pa obrusilo v nepremagljivi ljubezni do Cerkve, s katero je vedno združeval res nežno, mehko ljubezen do domovine in do svojega naroda. — Vrnivši se iz Rima se je podal na Dunaj v

Dr. Jožef Pavlica.

Avguštinej, da bi dovršil svoje nauke. Na Dunaju je ostal eno leto. Ravno takrat se je pričela tam gori tista krepka borba krščanskega ljudskega življa z židovskim, iz katere se je kasneje razvila krščanska socialna stranka. Bistrega očesa je opazoval vse to mladi Jožef, in vse polno novih misli in zasnutkov mu je zaigralo v umu. Žal, da se je bolezen malarija, katero je bil prinesel iz Rima, jela že takrat pojavljati! Seveda se on ni zmenil za bolehnost. Njegova duševna moč je bila toliko, da ga slabotnost telesa ni mogla ovirati pri temeljitim študiju. Na Dunaju je tudi še lepše pognala v njegovi duši iskrena, pristrčna pobožnost in zmisel za resno asketiško živ-

ljenje. Tovariši, iz cele Avstro-Ogrske zbrani, so spoštovali v njem posebnega moža, čudeč se njegovemu jeklenemu, plemenitemu značaju, ki sta ga prepletali jasna vedrost in veselost, in klanjajoč se njegovi nadarjenosti.

S 1. oktobrom l. 1889. je postal spiritual v goriški bogoslovnici. To službo je hirajoč, a vendar neumorno opravljal do l. 1897., ko je postal za dr. Mahničem profesor svetopisemskih ved za novi zakon. Ko je zapustil bogoslovnico, kjer je kot spiritual deloval sedem let, se mu je že videlo, da je smrtno bolan. Nesreča je bila, da so zdravniki na Dunaju še-le pred štirimi meseci spoznali njegovo pravo bolezen. Poslali so ga nemudoma v visoke gore. S trdnim zaupanjem, da bo še ozdravel, je odšel dne 27. junija t. l. iz Gorice in se podal v Misurino v Italijo. Tam je ostal do 5. sept. Ker mu je bilo bolje, je odšel zopet na Dunaj k zdravnikom iskat hitre pomoči. Zdravniki so pa spoznali, da je žal že vse prepozno. Vdan v voljo božjo je legel v posteljo v bolnišnici usmiljenih bratov na Dunaju in mirno čakal odločitve. Dne 29. septembra ga je brat njegov, dr. Andrej Pavlica, skoraj umirajočega prepeljal z Dunaja v Gorico. S postaje so ga morali nesti na postelji. Drugi dan je prejel sv. zakramente za umirajoče in dne 5. oktobra t. l. na rožnovenško nedeljo je v bratovem naročju mirno izdihnil svojo dušo.

Kratko je bilo Pavlicovo življenje in delovanje. Zasnutki so, kar nam je ostalo po njem, a zasnutki velikega pomena. Organizacijska ideja krščanskega ljudstva in razumništva med goriškimi Slovenci zahvaljuje dr. Pavlica za svoj izvor in za svojo najboljšo oporo. „Katol. delavsko društvo“, „Društvo kat. učiteljic“, „Krojaška zadruga“, „Centralna posojilnica“ v Gorici in mnogo drugih socialnih in gospodarskih organizmov na Goriškem je spojenih z njegovim imenom. Za vsakega izmed njih je bilo treba silno veliko dela: shodov, zasebnega pouka, pisanja itd. S posebno vnemo se je zlasti brigal za združenje krščanskih delavcev na Primorskem.

Pisatelja dr. Pavlica slavi mnogo spisov. Dopisoval je raznim slovenskim listom.

V „Rimskem Katoliku“ je objavil članke: Socialistični skrajni nazori o ženstvu l. 1890.; Ne vtegnem! l. 1891.; Slovenci, na katoliški shod v Ljubljano! l. 1892. (Ta članek je povzročil po Goriškem mnogo hrupa.); Res Gorienses l. 1892.; Zavornica duhovne sile l. 1893.; Slovenska Leonina leta 1893.; Pogumno in odločno naprej! Misli ob obletnici l. slov. kat. shoda l. 1893.; Rim bodi narodom sveto mesto l. 1893.; Svoboda in oblast ljudstva l. 1894.; Misli o krščanski demokraciji l. 1894.; Volilna pravica l. 1895.; Pisma slovenskim bogoslovcem l. 1894, 1895. in 1896.

V „Katoliškem Obzorniku“: Duhovnemu očetu (presv. škofu doktorju Antonu Mahničju) slovo in naročilo l. 1897; O bistvu kapitalizma l. 1899.

V „Vrtcu“: Razžaljena Mati Božja l. 1892 (?) in tudi v našem listu je priobčil v prvih letnikih dve kratki, a ljubki črtici iz življenja. Iz obeh se zrcali jasen pogled v svet in plemenito srce.

Urejeval je „Primorski List.“ l. 1895. in 1896. ter spisal zanj v vseh letnikih brez števila uvodnih člankov. Naj omenimo le članek: Socialno vprašanje v letošnjem letniku. Ta spis je kot njegovo zadnje dovršeno delo izšel tudi v posebni izdaji.¹⁾

V nemškem jeziku je objavil v knjigi „Die katholische Kirche unserer Zeit und ihre Diener in Wort und Bild“ l. 1890. tri spise: 1. Die vereinigten Bistümer Parenzo und Pola, 2. Das Bistum Veglia in 3. Die vereinigten Bistümer Triest und Capodistria.

V latinskem jeziku je l. 1887. in 1888. priobčil v goriškem listu: „Folium Periodicum“ temeljit spis: Utrum illi, qui ss. ordinibus initiantur emittant castitatis votum. Izdal je v posebni

¹⁾ Dobiva se pri upravnistvu „Primorskega Lista“ v Gorici. Cena 60 v.

knjižici l. 1896. spis: *Ratio meditandi* ¹⁾ in l. 1898. svoja predavanja iz katehetike: *Summarium scientiae catecheticae*. ²⁾

Letos bi bil izdal še svoja predavanja iz pedagogike: *Summarium disciplinae paedagogicae*. Prvih 18 strani je v „Narodni tiskarni“ že dotiskanih. Smrt mu je ustavila pero.

Naj omenim še, da so v njegovi zapuščini cerkveni govori, katere je imel ob

¹⁾ Dobiva se pri upravnistvu „Primorskega Lista“. Cena 20 v. — ²⁾ Dobiva se pri upravnistvu „Primorskega Lista“. Cena 40 v.

raznih prilikah, latinske meditacije in predlekcije, kar se bo dalo morda še porabiti. V zapuščini je tudi obširen rokopis: *De natura et necessitate virtutum theologicarum* in pa njegova *Hermeneutica* kot kamenopis.

Slog njegovih spisov je, kakor bi bil vklesan v granit, krepak, določen, poln življenja — krasen in duhovit obenem. Slast je brati Pavlicove spise, kakor je bil izreden užitek poslušati njegove pogovore. Izreden mož se je ž njim ločil od nas. Naj v miru počiva!

Sreča spremljaj te povsod!...

Sreča spremljaj te povsod!

Tista sladka, mlada sreča,

ki ljubezen jo obeča,

sreča spremljaj te povsod!...

V srcu ti zavladaj mir!

Izza temnega viharja

ti napoči nova zarja —

v srcu ti zavladaj mir!

Sanjam sladkim spet veruj!

Kar varljiva zmota vzela,

vrni ti ljubezen cela —

sanjam sladkim spet veruj!

Včasih pa naj v srečnih dneh
duh tvoj tjekaj v daljo splava,
kjer spominov mnog ti spava,
tamkaj v zabljenih grobeh!...

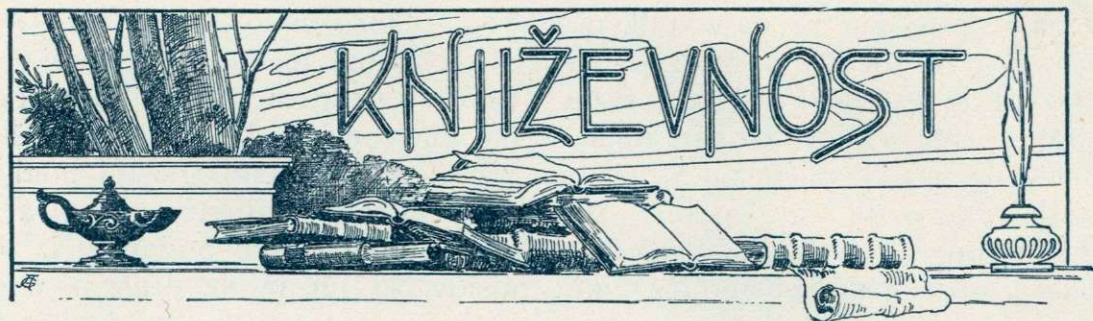
Mira.

Pesem o srcu.

V biserni rôsi koplje se roža,
v dalji jo mlado jutro pozdravlja,
solnce nebeško jo blagoslavlja,
veter hladán ji glávico bôža...

V biserni rôsi — roža dehteča,
v čisti ljubezni — srce dekliško
k svojemu solncu hoče nakviško,
vanj se potaplja radost in sreča...

Ljudmila.

Slovenska književnost.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1901.

Zimski večeri. Knjiga za odraslo mladino. Spisal Jožef Stritar. — Tu je na 206 straneh zbrano najraznovrstnejše blago. Knjiga ima tri glavne oddelke: I. Pesmi, II. Igrokazi, III. Povestice. Najprej podaja g. Pesnik mladini cel kup „Drobnic“; ravno 100 jih je. Dasi niso vse izvirne in dasi so nekatere precej kisle, so splošno vendar zdrave in res dobre „za želodec mlad“ ob vsakovrstnih prilikah. — Sledi jim zbirka 31 pesmic. Naslov je „Leto“, a zastopana sta samo dva letna časa: začne se s pomladjo, in v št. 25. je še zmirom pomlad, ravnotako v 26., v št. 27. pa že „otroci v gozdu“ želijo, da bi slovo že zima vzela; poletje in jesen sta popolnoma izostali. Tu so večinoma sličice iz prirode (v 21 nastopajo razne živali), ki nam kažejo splošni boj za obstanek. Izvirnega, pesniškega ni mnogo v njih, če izvzamemo št. 2, 6, 10, 16 in kvečjemu še 8, 20, 24. Rime so lepe in neprisiljene, ritem pa dela nekaterim besedam krivico n. pr. „póhabíš“, „sirómačice“, „ko pá kaj zašumi“. Izvrstno berilo podaja 50 prosto po Ezopu predelanih „basni“. Vse je načrtano kratko in karakteristično, nič nepotrebnega govoričenja. Pri mnogih se ne dá izpustiti niti ena besedica. — Še dosti dobre so tudi tri epske pesmi, oziroma povesti v verzih. „Martin Kopač“ in „Žena — mož“ imata precej poučno vsebino. — Prvi del se konča s 100 „ugankami“; nekatere med njimi so jako zanimive.

Drugi del obsega pet igrokaznih prizorov, ki pa bravec ne bodo kaj posebno zadovoljili, zlasti ker v njih nastopajo preveč nenavadne osebe. V prvem „Dela dobil“ Ančka in Martinek preučeno in premodro razpravljata o družinskem stanju, in to pri vsej lakoti in mrazu. Kar se tiče Ančke, je dobro to, da pesnik prav nič ne pove o njeni starosti; bravec ji gotovo ne bo prisodil otroških let. O Martinku pa sodiš, da imaš pred seboj vsaj kakega višjegimnazijca, ki z vso lahkoto nastopa s tako dolgimi govori, ki ve, da imajo ženske gorkejšo kri (str. 98.),

ki hoče kritizirati celo božjo pravičnost (str. 99.) itd. Ko pa (str. 100.) izveš, da mu šele „roji po glavi misel“, da bi šel v latinske šole, spoznaš, da si se zmotil v mladem modrijanu in malo pozneje (str. 115.) bereš: „Od mladosti ne zahtevaj modrosti!“ Otroški na Martinku je pač program, kako bo „po ceni“ studiral, drugega pa prav malo. Stariši z otroki občujejo, kot bi bili vsi odrasli. Pravzaprav je pa tukaj oče precej bolj naiven kakor njegov sinček. — „In na zemlji mir ljudem“ je dosti bolj naraven in zato dosti boljši prizor. Samo svidenje v 4. prizoru je preveč čudno. Dober, pošten sin, kakor je bil Šimen, se očetu, ki sam na sebi tudi ni napačen, po enoletni ločitvi pač ne bliža tako kakor kak vsakdanji šaljivec. — Tretji sestavek je „Matija Gruden“. Prizor pri studencu je neprisiljen in jako lep. Ni pa jasno, zakaj so vsi tako hudi na Matijca, zakaj celo stariši strašijo otroke ž njim (str. 121.), če še ni nikomur nič hudega storil in če nima drugih napak kakor „nesrečen obraz“ in nekaj trme. Petnajst let pozneje (tolik presledek je sicer zelo nedramatičen) bi bilo jako dobro, ko bi bil Tonček vsaj še enkrat toliko star, če ne več. Saj že ni niti več „tako neumen, da bi ne vedel, kaj je modrost“ (str. 126). Njegovo modrovanje je sempatja res prav ljubeznivo-otroško, a preveč logično. Naj poizkusi kdo spraviti to igro na oder in videl bo, kako se bo trileten deček naučil Tončkove vloge! — Igrokaz „Županov sin“ ima hvalevredno protialkoholistiško smer. Le Martinek se preveč vtika vmes. — Zadnja igra „Kotar“ je najboljša. Tukaj je vse verjetno. Snov je precej dramatiška in tudi izpeljava, kolikor sploh more biti pri takem obsegu. Zlasti pa daje igrokazu prikupljiv značaj Ančka s svojo sicer tako kratko ulogo.

„Povestice“ v III. delu so tudi različne vrednosti. V prvi „Sestra“ je pač ponesrečen govor župnikov. To se bere kakor kak življenjepis, nikakor pa ne ugaja kot napitnica pri slavljenju 25 letnice v družbi županov, učiteljev, toliko duhovnikov in cesarskih uradnikov. — „Otrok po očeta“ ima navadno, že večkrat predelano, a poučno vsebino v lepi obliki. — „Cestar“ je najboljša povest in ob enem tudi

najboljši spis v celi zbirki. Vsebina sicer ni kaj posebno novega — povedati se dá v kratkem: Človek obrača, Bog obrne — a kako je izpeljana! Ta razvoj je vseskozi logičen, razni dogodki vsestransko utemeljeni. To nam ugaja. Takih spisov smo bili včasih vajeni od Stritarja. — O „Živalskih pogovorih“ ni kaj reči, kot morda to, da so mnogo bolj neprisiljeni kakor dialogi v igrokaznih prizorih. Splošno moramo reči, da je v tej knjižici marsikaj zdravih zrn, ki jih je nabral pisatelj iz naravne, modrujoče etike; bolj izobraženi čitatelji lahko zraven proučujejo tudi gladki in krasni zlog Stritarjev.

— db —

Poljedelstvo. Slovenskim gospodarjem v pouk spisal V. Rohrmann. Gosp. pisatelj se skuša v svoji knjižici prilagoditi našemu konservativnemu kmetskemu gospodarstvu, vendar tako, da povsod naglaša umno obdelovanje in posebno priporoča umetna gnojila. V tem oziru se mora pri nas storiti še mnogo. Naši ljudje so v nekaterih ozirih jako nezaupni; nikakor se ne dajo na mnogih krajih prepričati, da umetna gnojila mnogo koristijo, akoravno jih je malo in so včasih draga. Ker ne poznajo kemičnih sestavin novih gnojil, jih nekako prezirajo in mislijo, da slabo obračajo svoj denar, če jih kupujejo. Pridni in umni gospodarji bodo pač radi prebirali knjigo in se iz nje učili zlasti tega, kako se umetno zemlji zvišuje plodna moč. Knjiga je prav praktično razdeljena. Prvi del obsega pridelovanje njivskih rastlin, drugi del pa govori o obdelovanju travnikov in o krm-skih rastlinah ter je precej daljši in obsežnejši ter se ozira na izboljšanje naše živinoreje. Konec razpravlja o pomenu, obdelovanju in koristi pašnikov. Vsaka rastlina z lastnim jej obdelovanjem in oskrbovanjem je opisana glede na naše razmere. Pri posameznih rastlinskih vrstah je knjiga tako razdeljena, da se omenjajo najprej kot uvod splošne lastnosti določne rastlinske vrste in potem posebne lastnosti vsake rastline. Vsled tega je knjiga dosti pregledna. Nekatere rastline so opisane precej na široko, druge bolj ob kratkem, kakor se je gosp. pisatelju potrebno zdelo iz praktičnih ozirov. Tako je izmed gomoljnatih rastlin prav podrobno opisan krompir, razne njegove vrste, način saditve itd., izmed krm-skih rastlin pa razne detelje. Le nokota (gemeiner Hornklee) je prav kratko omenjena, dasiravno je za nekatere travniške lege jako važna.

J. K.

Spominska knjižica. Ob petindvajsetletnici „Cecilijinega društva“ v Ljubljani, sestavil dr. Andrej Karlin, društveni tajnik. V

Ljubljani, 1902. Založilo „Cecilijino društvo“. Tisk „Zadružne tiskarne.“ Str. 93. — O slovesnosti, katera je dala povod tej knjižici, govorimo na drugem mestu. To poročilo nam daje natančen pregled o vsem društvenem delovanju za cerkveno glasbo med Slovenci toli zaslužnega „Cecilijinega društva“. G. pisatelj je nabral tudi več podatkov iz življenja organistov, ki jih je to društvo v svoji šoli izvežbalo. Gotovo bo ta knjižica mnogo pripomogla, da se ideja prave cerkvene glasbe še bolj razširi, tembolj, ker more pokazati lepih uspehov, ki so se že dosegli.

Češka književnost.

Po dolgem nestrpnem čakanju je končno katoliško češko občinstvo dobilo v roke **pripovedne zbrane spise** Petra Kopala, ki je osivel v službi katoliške žurnalistike. Peter Kopal (P. Kopřiva) ni dosegel sicer še zasluženega priznanja pri češkem slovstvenem aeropagu, toda njegovi književni proizvodi so priljubljeni v najširjih krogih občinstva. Kopal dobro opazuje človeško življenje in zna svoje izkušnje opisati na način, ki se je že davno prikupil češkim bravcem. Kopal je češki — Kosmák. Začel je pisati, ko je bil star že 40 let (rojen je bil 1. 1834. in zdaj je vikar na Višegradu v Pragi). Začel je sicer pozno, a kakor bi hotel nadomestiti, kar je zamudil, s takim veseljem se je lotil pisateljskega dela. Njegova delavnost je občudovanja vredna. L. 1872. je začel pisati kot podlistek „Kulturní listy“ v katoliški dnevnik „Čech“ in s tem se je mahoma prikupil bravcem. Po desetih letih je postal urednik „Čecha“, in ko so namestu „Čecha“ začeli izhajati „Katolické Listy“, je vstopil v njih uredništvo kot najstarejši in najbolj zaslužni katoliški publicist. Kot časnikar je Kopal napisal še celo vrsto pripovednih spisov, katere zdaj izdaja založništvo V. Kotrba. Njegovih povesti je cela knjižnica. Kopal kot dober poznavavec življenja popisuje korenino in izvir zlega in dobrega. Včasih pomoči pero v grenki žolč ostre satire, včasih piše z vročo krvjo svojega srca. Kopalovi spisi niso nastali slučajno, temveč so izrastli iz praktične potrebe, katera je vznikla iz dnevnih dogodkov in obratov v življenju. Ko se vname boj proti alkoholizmu, piše Kopal vrsto povesti iz življenja, ki slikajo pogubljenost pijančevanja; v krutem boju zoper duhovništvo piše apologijo duhovniškega delovanja; v navalu nevere izhajajo izpod njegovega peresa navdušeni apologetični spisi. Vse, kar je Kopal napisal in kar še piše, ima svoje ko-

renine v življenju in je pisano za življenje. In v tem je vrednost Kopalovih spisov, s tem visoko nadkriljujejo cele kopice sentimentalnih povesti, praznih zgodovinskih romanov in pretiranih modernih dušeslovnih vivisekcij. Spisi Kopalovi slikajo ljudi, kakršni so, ter kažejo, kar je pri njih dobrega in kar slabega. Kdor prečita kak Kopalov spis, ima pred seboj odlomek življenja, bodisi zavrt v obliko duhovitega podlistka ali žgoče satire ali poljudne povesti. Kritika očita njegovim spisom, da so prenašlo pisani in nekako površni; toda pomisliti je treba, da je Kopal časnikar, vikar in katehet in da si mora večkrat za svoje spise čas takorekoč ukrasti. Dozdaj je izšlo šest snopičev. V prvi povesti „Mojžiš“ spozna bravec mater, ki v trenutku najbridkejše zapuščenosti pozabi svoje dolžnosti, a potem, okrepčana s sv. vero, se odloči, da popravi svoj zločin. „Mojžiš“ je najboljša in najnežnejša povest Kopalova. V povestih o samomorivcih iz nesrečne ljubezni biča pisatelj kratkournost mladih ljudi, ki se lahkomišelnost ženejo smrti v naročje.

Fr. Štingl.

Iz drugih književnosti.

Weltall und Menschheit. Naturwunder und Menschenwerke. — Geschichte der Erforschung der Natur und Verwertung der Naturkräfte. — Herausgegeben von Hans Krämer. Deutsches Verlagshaus Bong. Berlin, Leipzig. — Pod tem naslovom je začelo izhajati zopet „poljudno-znanstveno“ delo, namenjeno širšim slojem, iz katerega si naj ti ne črpajo samo pouka v prirodnoslovju, ampak tudi svoje svetovno naziranje. To delo je upravičeno za take vrste „poljudno znanost“. Opremljeno je z vso umetnostjo moderne tehnike, okrašeno z najlepšimi ilustracijami in se ponaša z obširnostjo stvarine, ki je za manj izobraženega čitatelja kar očarljiva. Vse trditve se izrekajo s tako gotovostjo, kot da bi bile že vzvišene nad vsakim dvomom. In vendar je v njih mnogo problematičnega, negotovega, da, celo od resne znanosti že zavrženega. Nikjer se plitvost modernega duha ne kaže bolj revno in vsiljivo, kakor tam, kjer začne mešati prirodnoslovje z metafiziko in z verstvom, kjer izgreši razloček med dognano vednostno resnico in med izpremenljivo podmeno, ki ni nič drugega, kakor pripomoček nevednosti, s katerim se izkuša najti pot do morebitnih znanstvenih uspehov. Ali so darvinistiške teorije, vkolikor presegajo evolucijo pasem in izkušajo ustvariti splošen svetoven monistiški nazor, kaj

drugega? Predrzo je, na tak temelj, ki je položen brez dokazov, postavljati ne le prirodnih ved, ampak sploh vse človeško mišljenje in življenje. Tu čitamo n. pr. razprave o postanku sveta. Gotovo ta stvarina ne spada v področje prirodnoslovja, katero ima preiskovati le to, kar vidi in čuti, ter eksperimentirati s tem, kar more vpreči v žico ali oblit s kislino. Kakor ne more biti nastanek sveta in rojstvo življenja predmet fizikovemu eksperimentu, tako tudi presega nauk o tem meje njegove vede. In vendar čitamo tu, da se poročila o stvarjenju sveta obsojajo kot „pravljice“. Brez dokaza se trdi, da so si „prirodni ljudje“ mislili materijo kot nekaj večnega in da so si „najbrže“ stvarjenje predstavljali samo tako, da so njihovi bogovi prasnovi dali drugo obliko. Medtem, ko govori o „praljudih“, da je tako njihovo mišljenje bilo „možno“, pa takoj v drugi vrsti iz te negotove premise izvaja že popolnoma gotovo trditev, da „isto velja tudi o najstarejših kulturnih narodih, ki se večinoma niso mogli ločiti od nazora, da je materija večna“. Seveda uči primerjajoče veroslovje ravno nasprotno, a dandanes smo prišli že tako daleč, da se vsaka trditev ali podmena sprejme brez dokaza, ako ima le značaj mogoče prirodnoslovne hipoteze. Kako lahkomišljeno se obravnavajo najvažnejši problemi, dokazuje pač sledeči stavek o stvarjenju sveta: „Da tak nauk ni mogel nastati iz naivnega ljudskega duha, ampak je moral biti izmišljen od duhovnikov in modrijanov, to leži na dlani“. Torej tako trditev, katera dolži tisoče in tisoče najmodrejših ljudi vseh časov premišljene goljufije, tako trditev se nam upa podati pisatelj z glupo frazo, da mu to „leži na dlani!“ V velike težave bi bil prišel pisatelj, ako bi bil hotel naštevati nepristransko tudi vse, kar govori zoper to, kar „leži njemu na dlani“. Poročilo sv. pisma n. pr. kot najstarejši in najveljavnejši zgodovinski vir, izraža splošno prepričanje prvega človeštva o božjem stvarjenju sveta. S frivolnim izgovorom se zna pisatelj otresti takega ugovora, češ da je to poročilo nastalo šele po babilonski sužnosti.

S tem smo pač dovolj označili znanstveno vrednost tega dela, vkolikor sega v verstvo in v modroslovje. Prihodnji zvezki, ki bodo razpravljali o nastanku človeškega rodu, pa bodo učili naravnost živalsko naravo človeško. Dandanes, ko resna znanost, četudi tuintam s težkim srcem, opušča take nauke, izkuša jim podaljšati življenje takozvana „poljudna znanost“, ki bi se bolje zvala — površna znanost.

Dr. E. L.

Maričon. Lirska opera u tri čina. Spjevao M. S. Uglasbio Srećko Albini. Udezbina za glasovir. Nakladom skladatelja. Sva prava pridržana. — Prošli mesec sta zagrebsko in ljubljansko gledališče uprizorili z velikim uspehom to novo opero. G. skladatelj Albini je bil tudi v Ljubljani navzoč pri premijeri, kjer ga je občinstvo dobrohotno odlikovalo.

Ta opera ima za podlago domačo zgodovinsko snov in se tako nekako naslanja na hrvaško narodno glasbo, kakor n. pr. Verdijeve opere na italijansko ljudsko petje. Po tem pa, da veže jugoslovanski element s francoskim, je zopet sorodna A. Foersterjevemu „Gorenjskemu slavčku“. Dejanje se vrši v turopoljskem logu in na gradu Lukovcu l. 1810. Prejšnje leto so bili pri Wagramu zmagali Francozi, vsa Hrvaška na desnem savskem bregu od Jasenovca do Adriatskega morja je prišla pod francosko oblast. Avstrija je v tem času jako pazila na prebivavce Ilirije, da se ji popolnoma ne odtujijo. Avstrijska policija je pazno zasledovala vse, kar se je godilo pod francosko vlado. V Zagrebu je delal za Avstrijo posebno fra Andrija Dorotić, rojen Dalmatinec, jako spreten in prebrisan mož. Povsod je nagovarjal ljudstvo, naj vstane proti Francozom in zapodi tujce iz dežele. Pri tem ga je posebno podpiralo domače plemstvo. Ob meji so strogo gledali, da se ne bi vtihotali sovražniki; celo na pisma, ki so si jih pisali Hrvati z obeh savskih bregov, so silno pazili ter jih otvarjali; še prehod čez Savo je bil strogo zabranjen.

To je zgodovinska podlaga tej lirični operi. Plemiči in plemkinje, francoski častniki, hrvaški in francoski vojaki, turopoljski asesorji, kmetje in ženjice, seljaki in kmetice nastopajo v pisani množici s svojimi zbori. Med njimi pa pevajo glavne osebe v krasnih samospevih.

V prvem činu nastopi najprej zbor seljakov, ki se pritožuje nad roboto in zahteva svoje konstitucije. Žene jim prinesó jedi, poldne zazvoni in vsi molijo. Sergent Grenadieux jim naznani, da bo zvečer na gradu Lukovcu v čast rojstnemu dnevu županove hčere „žetelačka

slava“. Potem sledi prizor med njim in Maričono. Ta je brez dovoljenja šla preko Save. Grenadieux bi jo moral naznaniti vojnemu sodišču, a ljubezen mu to brani. Slednjič izve od nje, da nese pismo od fra Dorotića, kateri pride tudi k slovesnosti, da tam izvršuje svojo agitatorično nalogo. Nato sledé prizori med Cvieto, hčerjo turopoljskega župana, in med francoskim častnikom Plaisancom. Oče Cvietin, kot hrvaški domoljub in pristaš Avstrije, jima brani stopiti v zakon. S sekstetom, v katerem se mešajo ta čuvstva, se končuje prvi del.

V drugem činu vzpodbuja Dorotić plemiče k ustanku. Potem pa nastopijo kmetje in ženjice in začne se „žetelačka slava“ s pesmami in plesom. Grenadieux pride tudi k slavnosti. Ob koncu se pa prikaže poročnik Plaisance, kateri s silo vlomi v županovo hišo ter dá Dorotića ukleniti in odvesti. Velik zbor, v katerem se izražata splošni strah in nevolja, zaključuje drugi del.

Tretji čin nas pa postavi pred dobro zastraženi grad. Francoski vojaki pojó v veseli nadi, da jih veliki cesar zopet pokliče na boj. Plaisance pa sameva, žalosten vsled včerajšnjega dogodka, ki je še bolj poostril razmerje med njim in med županom ter mu vzel vso nado, da dobi Cvieto. Zdaj pride Maričon. Vest jo peče, da je ona kriva Dorotićeve nesreče, ker je izdala pismo Grenadieuxu, in zato sklene, da reši njega in župana. Plaisance prosi, naj jo pusti k Dorotiću v ječo, češ, nagovarjala ga bo, da vzame vso krivdo nase in s tem reši župana, ki bo potem gotovo privolil v zakon Plaisance in Cviete. Plaisance privoli v to, in Maričon gre v ječo. Kmalu je vse pripravljeno za vojni sod. Iz ječe pripelejo fratra, da ga sodijo. A kmalu spoznajo, da je v fraterski halji preoblečena Maričon, fra Dorotić je pa že pobegnil. Deklice ne morejo soditi pred vojnim sodiščem, in slednjič se vse poravna s tem, da oprosté tudi župana, ko privoli, da vzame Plaisance Cvieto. Seveda se vzameta slednjič tudi Maričon in Grenadieux, kateri se odpove francoski domovini in postane Hrvat. Z velikim zborom, ki slavi

zaroko Cviete in Plaisança, se končuje vsa opera.

Značilni za to opero so razni narodni motivi, od katerih so nekateri uprav specifično hrvaški, kakor n. pr. takoj ob začetku napev Lukov: „Nestalo je, bračo, svega“, drugi podobni slovenskim, n. pr. zbor: „Odpiraj ljubo sobicu“, tretji splošno slovanski, kot samospjev „Kosio sam djetelinu“. Jako rad se giblje skladatelj v stalnih določenih glasbenih oblikah. Večkrat so moški zbori zloženi v obliki

Missa in honorem s. Antonii Paduani ad IV. voces inaequales. Auctore P. Angelico Hribar. O. M. In memoriam Jubilaei XXV annorum Societatis s. Caeciliae. Labaci 1902. Sumptibus Conventus O. M. et typis „Zadružna tiskarna“. — Gosp. skladatelj je s „Cecilijinim društvom“ vred praznoval petindvajsetletnico svojega učiteljevanja in pač ni mogel tega dogodka lepše poslaviti, kot da nas je razveselil zopet z novo skladbo. Maša je zložena v *es-dur* in je vseskozi melodiozna, lahka ter

Slikal P. Žmitek.

Pri pisanju.

koračnic (str. 5, 36, 44), med katerimi je posebno zanimiva „Složno, oj složno, bračo sva!“ katera ima zgodovinsko vrednost, ker je gospod skladatelj uporabil zanjo izvirno turopoljsko budnico iz l. 1848. Francozi pa pojó v „gavotah“ in v „valčkih“. Pri tem seveda trpi izrazitost deklamacije, katera se mora podvreči naprej določeni, po taktu odmerjeni melodiji.

Vsekako je ta opera obogatila naš domači jugoslovanski repertoar z dragocenim komadom, kateri se bo, kakor kaže topli vzprejem, tudi obdržal v bodočnosti na naših odrih.

O. B.

cerkvenemu duhu primerna. Partitura s štirimi glasovi stane 1 K — pač nizka cena za tako lepo skladbo, ki ima tudi prikupno zunanjo obliko.

C. D.

Srpske narodne pesme i igre s melodijama iz Nevča. Prikupio Todor M. Bušetić. Muzički priredio Stev. st. Morkanjac. Srpski etnografski zbornik. Knjiga treća. U Beogradu 1902. Str. 110. — To zbirko je ravnokar izdala „Srpska kraljevska akademija“, katera se trudi posebno za narodno srbsko folkloristiko. Zbirka, katero danes omenjamo, je jako zanimiva, ker nam kaže pravi srbski vseskozi epični, pri tem pre-

prosto melodični značaj. Melodije je zapisoval Bušetić, ki jih je dal v pregled našemu rojaku D. Jenku. A ker je silno težko notirati srbske melodije, kajti zložene so v duhu, moderni glasbi popolnoma tujem, jih je slednjič Morkanjac v Belgradu izkušal zapisati kar moči natančno. Srbi pojó enoglasno in večkrat menjujejo takt v isti pesmi. Kot zgled srbske melodije naj nam služi sledeča svatovska pesem:

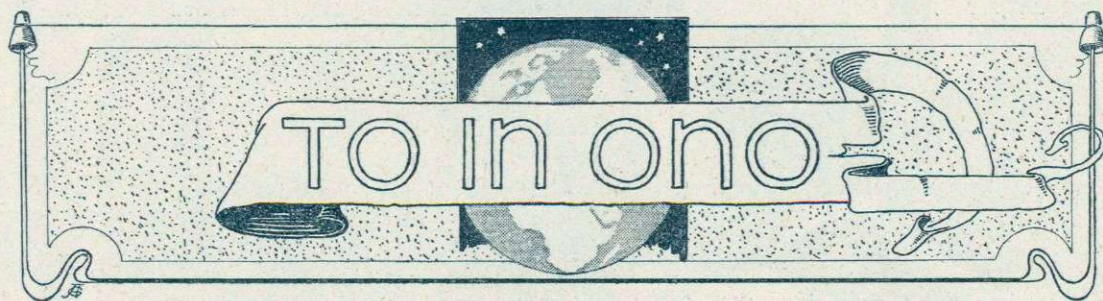
Andante.

je-va, šta se be - li? Ih!

Ob koncu zavriska pevec v oktavi. Tako se vlečejo dalje posamezni verzi, katerih vsak ima to melodijo. V napevu je jasno izražen odmor za drugim trohejem, kateri se nahaja vseh skozi v srbskih peterotrohejnih verzih.

Pesmi so razdeljene po vsebini tako, kakor jih pevajo Srbi ob svojih domačih slavnostih. Za predgovorom, ki razpravlja o glasbenem značaju teh pesmi, sledé poglavja: „Slava“, „Svadba“, „Sahranjivanje“ in „Sedeljka“. Ob koncu so narodne plesne melodije, ki se igrajo na gosli ali na sviralo. L.

„Pristanišče na Reki“ (str. 712.) je z velikimi stroški priredila ogrska vlada. Hotela je ustvariti luko, ki bi potegnila promet od Trsta na kvarnersko stran. Ogri bi silno radi imeli svoje pristanišče, da bi ložje igrali ulogo velikega naroda. Zato so se tudi polastili Reke in žrtvovali ogromne vsote, da so v morje zgradili zidovje, ki je potrebno za pristanišče. Na desno od Reke je hrvaški Sušak s hrvaško gimnazijo. Na griču se pa vidi cerkven stolp: To je Trsat, sloveča božja pot, kamor prihaja vsako leto toliko slovanskega in hrvaškega ljudstva. — „Trmoglavko“ (st. 745.) je narisal naš slikar g. Peter Žmitek, ko se je ravno zopet prav jezno držala. Kaj neki premišljuje? Ali gleda iz njenih oči zavist ljubo-

sumnosti? Ali se jezi, ker ne dobi nove obleke? Ali jo je kdo razdražil z zlobno besedo? Hude misli ji roje po glavi, da so se ji oči zakrile s tako temnimi oblaki. Pa upajmo, da se ji lice zjasni, ko se vidi — naslikano! — „Pri pisanju“ (str. 761.) je ravnokar mladenič, ki ga je naslikal isti umetnik. To podoba smo videli na drugi umetniški razstavi. Značaj oljnate slike je na našem odtisku kar moči ohranjen. Zunaj sije veselo, gorko poletno solnce: Zato si je naš pisatelj slekel suknjo, in iz okna odseva njegova podoba. Povedati smemo tudi svojim čitateljem, da je ta mladenič brat g. slikarja Žmitka v Kropi. Ali ste radovedni, kaj piše? Tudi to Vam razodenemo, ker vemo, da sami ne uganete. G. Žmitek je napisal za „Dom in Svet“ zgodovino ruskega slikarstva, katero bomo začeli priobčevati prihodnje leto z lepimi ilustracijami. In rokopis je dal na čedno prepisati svojemu bratu. Ko je ta pisal, ga je pa naš slikar ovekovečil na platnu z jako živimi, svetlimi barvami.

Petindvajsetletnica „Cecilijinega društva“ v Ljubljani.

Tudi Slovenci so si po zgledu drugih kulturnih narodov osnovali društvo, kateremu bodi skrb za dostojno in umetno cerkveno glasbo. Leta 1876. je zborovalo v Gradcu nemško „Cecilijino društvo“.

Tega shoda, h kateremu je prišel tudi slavni nemški skladatelj in glasbeni reformator dr. Fr. Witt, se je udeležilo tudi več Slovencev, ki so takoj sklenili, da ustanové tudi v svoji domovini enako društvo za gojitev lepe cerkvene glasbe. Dne 14. junija 1877. je prvič zborovalo slovensko „Cecilijino društvo“, ki je šteló že prvo leto svojega obstanka 230 udov.

To društvo je delovalo tiho, a vztrajno skozi celo četrstoletje. Izdajalo je svoj list, vzdrževalo orglarsko šolo in svojim članom prirejalo razne cerkveno-glasbene predstave.

„Cerkveni Glasbenik“ je začel izhajati takoj ob začetku društvenega delovanja in obhaja kmalu tudi svojo petindvajsetletnico. Priobčil je mnogo cerkveno-glasbenih teoretičnih člankov, vzgajal skladatelje s praktično kritiko, navajal pevovodje k pravilni glasbi in z dopisi bodril k tekmovanju, katero je kmalu rodilo mnogo lepih sadov. Članke in dopise mu je urejeval g. Janez Gnjezda, c. kr. profesor in duh. svetnik, glasbene priloge pa g. Anton Foerster, pevovodja ljubljanske stolnice in naš najznamenitejši skladatelj. List je z besedo in živim zgledom vzgajal naše glasbenike.

Orglarska šola je začela delovati oktobra meseca l. 1877. Gg. prof. Gnjezda, Foerster in pater Angelik Hribar so od začetka do današnjega dne poučevali v tej šoli, tako, da se sedaj ves naš cerkveno-glasbeni naraščaj hvaležno ozira na te može kot na svoje zaslužne in neumorne učitelje. Mladenci so dobivali pouk v sledečih predmetih: Liturgija z ozirom na cerkveno-glasbene določbe, zgodovina cerkvene glasbe, teorija (nauk o harmoniji, generalbasu, modulaciji, kontrapunktu, imitaciji, kanonu in fugi), igra na orglah in na klavirju, koralno in figuralno petje. V teh petindvajsetih letih je dobilo v tej orglarski šoli 145 učencev izpričevalo sposobnosti. Mnogo učencev pa je večinoma zaradi slabih gmotnih razmer obiskovalo šolo le nekaj časa in potem šlo tudi na službe po deželi. Iz tega se pač vidi, kako blagonosna in koristna ustanova je naša orglarska šola. Pokrovitelji društva so bili ljubljanski škofje Pogačar, Missia in Jeglič, ki so vsestransko podpirali njegove težnje. Prvi predsednik je bil prošt dr. Jarc, ki se je zaradi bolehnosti odpovedal l. 1896. Od tega časa predseduje društvu bivši njegov tajnik g. prof. Gnjezda. Glasbeni vodja pa je že ves čas g. prof. Foerster.

Pri dvanajstih dosedanjih občnih zborih je društvo vedno prirejalo tudi vzorne glasbene produkcije. Najvažnejše pa je bilo vsekako letošnje jubilejno zborovanje dne 6. novembra, pri katerem se je zbralo nenavadno veliko ljubiteljev naše lepe pesmi.

Slavnostni govornik g. kanonik dr. Karlin, sedanjí društveni tajnik, je zborovavcem popisal društveno delovanje ter z upravičenim ponosom kazal na velike uspehe, katere je doseglo jubilarno društvo

z majhnimi sredstvi v naših skromnih razmerah. Iz dopisov „Cerkvenega Glasbenika“ spoznamo, kako žalostno je bilo stanje naše cerkvene glasbe, preden je vnela Slovence cecilijanska ideja. Zdaj pa smemo reči, da smo na najboljši poti k pravemu napredku. Največja pridobitev društva je ta, da je splošno prodrla zavest o vzvišenosti in potrebi cerkveno-glasbene reforme in izobrazbe. Kakor se loči liturgična obleka od navadnega duhovniškega oblačila, tako se mora razlikovati cerkvena glasba od posvetne. Drugi vidni uspeh je obširna glasbena literatura, katera je nastala pod vplivom cecilijanske ideje. Iz dobrih glasbenih del te stroke bi danes Slovenci lahko priredili precejšnjo razstavo. Vendar nam je treba dovršiti še mnogo dela. Da se dosežejo ideali cecilijanstva, morajo sodelovati trije činitelji: Pred vsem se morajo duhovniki povsod vneti za to idejo, treba je dvigniti organiste gmotno, intelektualno in socialno, da morejo izpolnovati namenjeno jim nalogo, in ljudstvo samo mora pomagati s svojimi lastnimi silami, da se dvigne cerkveno petje.

Presv. g. knez in škof ljubljanski dr. Jeglič je popisoval zborovavcem vzor cerkvene glasbe: Kakor je sv. Cecilija med bučanjem poganske glasbe povzdigovala svojega duha do vzora večne lepote in izpreobrnila svojega poganskega ženina, moleč k Bogu, naj jo čisto ohrani, tako deluj tudi cerkvena glasba.

Presvetli priporoča potem duhovnikom, naj v orglarski šoli vzgojene mladeniče sprejemajo kot svoje sinove in jim vsestransko pomagajo. Organistom pa priporoča, naj z vsem svojim življenjem delajo čast svojemu stanu in naj sodelujejo pri kulturni vzgoji našega ljudstva. Uče naj mladino tudi lepih domačih pesem, da se dvigne ljudsko petje. K sklepu obljubuje Presvetli, da bo tudi sam z vso močjo delal za cecilijansko idejo.

Popoldne so šli zborovavci v frančiškansko cerkev, kjer je na prenovljenih orglah koncertiral g. Foerster. Zvečer pa so zborovavci prijetno dokončali slavnost s prijateljskim sestankom, pri katerem so se vrstili govori z lepimi zabavnimi pesmami in instrumentalnimi točkami.

„Ilirija probujena“ v ruščini. „Slavjanskij Věk“ je priobčil to Vodnikovo himno v ruskem prevodu N. Noviča. Začenja se s kiticama:

Я слышу воззваніе:

„Илирія, встань!“

Меня поднимаетъ

Могучая длаиь,

И я пробуждаюсь

Отъ долгаго сна . . .

Скажи мнѣ, великій:

На что я нужна?

Isti list je objavil tudi podobo Vodnikovega spomenika v Ljubljani iz „Dom in Sveta“.

Slovanske znanstvene akademije v Avstriji.

V našem cesarstvu so zdaj štiri znanstvene slovanske akademije: poljska v Krakovu, maloruska v Lvovu, češka v Pragi in hrvaška v Zagrebu. Največ podpor je dobila l. 1900. *krakovska*: od države 40.000 K, od dežele 52.000 K, od mestne občine krakovske 1000 K; poleg tega ima velike dohodke iz lastnih zasebnih ustanov; izdala je omenjenega leta v znanstvene namene 112.858 K. Za njo pride češka akademija v Pragi; od države dobiva stalne podpore 40.000 K, od dežele 40.000; lastnega premoženja ima 849.117 K brez raznih ustanov, ki se bodo začele kmalu rabiti; za znanstvene namene je izdala l. 1900. 106.290 K. *Jugoslovanska akademija* v Zagrebu ne dobiva nikakih podpor niti od države niti od dežele; zato pa jo podpirajo zasebniki s prostovoljnimi darovi; l. 1900. je imela premoženja 997.950 K; dohodkov je bilo omenjenega leta 64.660 K 11 v, izdatkov 50.939 K 26 v. *Maloruska Ševčenkova akademija* je dobila državne podpore 6000 K, deželne 10.000 K. L. 1901 je imela izdatkov 44.511 K. *Nemška akademija* na Dunaju in madjarska v Budim-Pešti pa imata denarja na milijone. Slovenci smo – brez akademije ...

Domača umetnost. G. Andrej Rovšek je izdelal kip sv. Štefana za župnijsko cerkev v Sori.

Ustanovitev starobolgarskega carstva. V. N. Zlatarski je priobčil v „Periodičeskim Spisanju“ „Bolgarskega knjižovnega društva“ študijo o ustanovitvi starobolgarskega carstva. Od V. do VII. stoletja so prodirali Slovani od Donave proti jugu. Južni Slovani so prišli pod bizantsko oblast, a severni del je bil tudi pod vplivom iztočnega carstva. Glavna zgodovinska vira sta bizantska kronista Teofan in Nikifor ob začetku IX. stoletja, ki poročata, da je tretji sin Kubrutov, Asparuh, prišel s svojim plemenom od Dnepra in Dnestra proti jugu in se polastil zemlje. Pisatelj stavi Kubrutovo smrt okolo leta 667. V naslednjih letih je moral odriniti Asparuh na jug in ustanoviti tam bolgarsko oblast.

Mikuláš Aleš. Med najbolj priljubljene risarje spada Mikuláš Aleš, katerega slike k češkim in slovaškim narodnim pesmim so obče znane. 18. novembra letos je praznoval svojo 50 letnico. Čisto preproste so njegove kompozicije, zarisane le z mehкими črtami, a iz njih diha češka narodna duša v vsej svoji iskrenosti, kakor živi v čeških kočah, uka po čeških poljanah, moli v čeških cerkvah. Dne 25. novembra je razstavil 139 svojih risb v Pragi skupno z Antonom Holečkom in raznimi umetniki francoske grafike.

Umetniška galerija v Pragi, za katero je daroval cesar Franc Jožef I. dva milijona kron, in ki je namenjena obema narodnostima češke kraljevine, je imela svojo sejo dne 23. novembra. Predsedoval je grof Harrach kot načelnik kuratorija. Češki odbor

je izvolil za predsednika dr. Kramářa, nemški pa prof. Wieserja. V odboru so še češki umetniki, arhitekti in stavbeniki Hlávka, Kotěra, Stupecký, Hynais, Myslbek, Stibral.

Edvard Brynych. V Kraljičinem gradu na Češkem je umrl dne 20. novembra t. l. škof Brynych, eden najodličnejših Čehov sedanjega časa. Rojen l. 1846. v Vlasenících, je preživel največ svoje mladosti v Kutni gori. Od l. 1877. je bil profesor bogoslovja v Kraljičinem gradu. Baval se je temeljito z bogoslovno vedo, a pri tem pisal za ljudstvo lepe povesti, ki so se kmalu priljubile posebno kmečkemu narodu. Bil je izboren govornik in je izdal svoje cerkvene govore pod naslovom „Cesta rozumu a srdce“. Izdal je tudi več poljudno-nabožnih in apologetičkih del. Posebno rado je ljudstvo čitalo njegov koledar „Mir“. Kot škof je moral seveda prenašati hude napade nasprotnikov vere in cerkve. A njegova dobrotljivost do ubogega ljudstva in neumorna značajnost sta mu pridobili veljavo in spoštovanje tudi pri nasprotnikih. „Lid do něho kamením, on do lidu chlebem!“ tako označuje neki življenjepisec njegovo delovanje. Boril se je krepko za vero, a z isto vnemo tudi za pravice češkega naroda, kjerkoli se mu je godila krivica. Ni bil prijatelj fraze, a nastopal je mnogokrat z mirno in odločno besedo tam, kjer se nihče drugi ne bi bil drznil. Ustanovil je tudi več dobrodelnih zavodov. Sredi dela ga je dohitela nemila smrt. Ob njegovem grobu žaluje ves češki narod, posebno pa mlajše duhovstvo, kateremu je on kot vrl učitelj in vzgojitelj vsadil v srce svoje vzore in nazore.

Dr. Ladislav Čelakovský. Dne 24. nov. je umrl v Pragi vseučiliški profesor dr. Ladislav Čelakovský. Bil je najstarejši sin slavnega češkega pesnika Čelakovskega. Posvetil se je prirodoslovju in spisal Čehom mnogo strokovnih razprav posebno iz botanike. Omenjamo le njegov „Přírodopisný atlas rostlinstva“ (1866). Umrl je v starosti 68 let.

Čehi in Rusi. Pred kratkim je izdal V. A. Francev, docent varšavskega vseučilišča, knjigo „Očerki po istorii češskago vrozroždenija. Russko-češskija učenyja svjazikruca XVIII. i pervoj poloviny XIX. st.“ V tej knjigi nam popisuje, kako so se spoznavali, približavali in slednjič skupno delovali češki in ruski učenjaki. Ta vzajemnost se začela z Dobrovskim, kateri je l. 1792. in 1793. nekaj mesecev proučeval slovanske starine v Peterburgu in Moskvi. Veliko zanimanje v Rusiji je zbudila Dobrovskega knjiga „Institutiones linguae slavicae“ (1822). Kmalu je poskrbel Pogodin, da je izšla v ruščini Dobrovskega razprava o sv. Cirilu in Metodu, in kmalu zatem Peninskov izvod iz slovnice Dobrovskega. Ko je Hanka izdal „Kraljedvorski rokopis“, so se Rusi zelo zanimali zanj, Hanka pa je prevajal stare ruske pesmotvore. Čelakovský je vneto proučeval rusko narodno pesništvo ter izdal zbirko

„Ohlas písní ruských“. Ko je Šiškov l. 1826. postal ruski minister narodne prosvete, je želel privabiti češke slaviste v Rusijo, da bi tam navdušili rusko mladež za slovansko vedo. A ni se mu posrečilo, niti imenovanih dveh Čehov, niti Šafařika privabiti v Rusijo. Leta 1835. je Pogodin prišel v Prago in stopil v ožjo dotiko s češkimi učenjaki. Šafařikove „Starožitnosti“ je po njegovem pregovarjanju presojal ruski slavist Bodjanskij. Odslej so začeli mladi Rusi obiskovati praško vseučilišče. Med prvimi so bili Bodjanskij, Sreznevskij, Prajz, Grigorovič. Ti so se vrnili v domovino ter tam širili nauke, ki so si jih pridobili v češki stolici.

Stenografski učni tečaji. Potreba stenografije je vedno večja. Čehi so priredili letos v Pragi drugi stenografski učni tečaj, katerega so se udeležili poslušavci raznih stanov. Gotovo bi kazalo, da bi tudi med Slovenci kako društvo priredilo taka predavanja.

Kronika královské Prahy a obcí sousedních. Tako se imenuje krasno opravljeno izdanje prof. Fr. Rutha in slikarja Pavla Körberja. Od ulice do ulice nas vede pisatelj, nam kaže njene znamenitosti, razlaga njeno zgodovino in predočuje posamezne kraje tudi v krasnih slikah.

Čehi v Berolinu. V nemški stolici živi okoli 3000 Čehov, kateri imajo že svoja narodna društva in izdajajo svoj list „Vlast“.

Marija z Wasilowskich Konopnicka.

Bilo je v nedeljo, dné 19. oktobra. Staroslavni Krakov je ta dan praznoval redko slovesnost: jubilej pesnice, katera stoji v prvih vrstah med velikimi sinovi poljskega naroda. Marija Konopnicka je res izredna literarna prikazen.

Njena vzgoja je bila nenavadna. Rojena l. 1846. v Suwalkah, je zgodaj izgubila mater. Njen oče Jožef Wasilowski je bil državni uradnik. Svoj prosti čas je uporabljal, kolikor je mogel, za vzgojo Marije in njene sestre. Tako je vživela Konopnicka v zgodnji mladosti edino le očetovo vzgojo in ni imela niti ženskega nadzorstva. Deklica je bila jako bistrega duha in je zgodaj začela premišljevat razne pojave obdajajočega jo življenja. Sama pripoveduje o svoji mladosti sledeče: Takrat sem se naučila ljubiti Kristusa kot prijatelja ubogih in zapuščenih, kot idealno silo, katera izganja vsakdanjost življenja iz svetišča duha, kot neskončno dobroto in milost, ki nežno vabi majhne in slabotne. Kakor sem spoznala Kristusa iz evangelija, tako me je naučil oče spoznavati Boga Stvarnika iz Davidovih psalmov. Prizori groze, pravičnosti in vsemogočnosti so se mi vtisnili globoko v spomin in v srce. Mnogo teh psalmov sem znala na pamet v prevodu Jana Kochanowskega in sem čutila, kako mi je ob njih drhtelo srce češčenja do Najvišjega.

Po psalmih šele so prišle na vrsto knjige Mojzesove — plamteče besede s šumom voda in kaosom skrivnostnih senc. Posamezne oddelke iz svetege pisma, primerne naši starosti, nam je čital oče sam, in je zato porabljal oni čas, ki ga drugi tratijo za razvedrila.“

Za svetim pismom so prišli na vrsto svetni pisatelji: Najprej Brodziński, in potem Mickiewicz, katerega je spoznala mlada poetka najprej iz „Konrada Wallenroda“. Njen oče Wasilowski je bil sam nekaj pesnika in je prelagal psalme ter rad čital rimske in grške klasike. Vendar ni bilo pravega reda v tej vzgoji, in to se je poznalo tudi otroku, katerega duh je bil silno nemiren, vzprejemljiv in vedeželjen. Zato

Marija z Wasilowskich Konopnicka.

je šla za eno leto v Varšavo, kjer so jo redovnice vzprejele v svoj zavod. Kot dozorela devica se je vrnila domov iz samostana.

A tu je ostala le kratek čas. Kmalu so jo omogli z mladim Konopnickim, s katerim je šla na njegovo posestvo Bronów v Łeczyckem. Dolgo se ni mogla privaditi tega življenja, kajti moževo posestvo je bilo jako veliko, trume gostov so prihajale in staropoljsko življenje je kipelo tam v polni bujnosti. Njena duša je pa hrepenela vun v svet duševnosti in lepote, hotela se je oprostiti vezi vsakdanjega življenja. Začasno so jo materinske dolžnosti odvrčale od pesniške sanjivosti, a vendar je njen duh neprestano

hrepnel po novih idejah in po literarni delavnosti. V zapuščenem in pozabljenem kotu svojega domovanja je našla celo knjižnico francoskih klasikov. Strastno se je zatopila vanje in se nasrkala njihovih idej. V njenih prvih pesmotvorih prevladuje romantizem Słowackega. Njegove fantastične, nejasne in nestalne ideje so našle v duši Konopnicke odmev sorodnega značaja. Pretiran pesimizem z mračnim svetoboljem je prevladal v njenih pesmih, in kmalu so zazvenele iz njih šumne deklamacije o „enakosti in bratstvu“, o „napredku in svobodi“. Predrzo se obrača pesnica do Boga samega in ga dela odgovornega za vse nesreče in za ves nered na svetu. Semtertja je zašla v plitvi materializem nekaterih pozitivistov, kateri so bili zavladali na tedanjem Parnasu.

Začutila je nepremagljivo žejo po vedi. Začela je čitati dela Supinskega. Sama o sebi pravi: „Ko sem prečitala njegov „Rys fizjologii ogólnej“, se mi je zdelo, da je izginil izpred mojih oči zastor in da sem zagledala nov svet. Vsa iznenadena sem navdušeno častila pisatelja. Ko sem pa videla, da sem tako nevedna in nesposobna za daljšo pot, sem goreče zaželela, učiti se, učiti in zopet učiti.“ Priložnost za to je dobila v Varšavi, kamor se je preselila zaradi vzgoje svojih otrok. Tudi za njo se je začela tu nova šola; s pridnostjo mlade deklice se je lotila učenja. Mnogo je v tem času prečitala in si pridobila velikega znanja, katero je podalo umstveno podlago njeni poeziji.

Opazovala je s sočutnim očesom bedo in revščino ljudstva, in odmev te ljudske bolesi so njene pesmi. Pa njen duh je hrepnel po širnejšem obzorju. Šla je na daljna potovanja po Švici in Nemčiji, po Franciji in Italiji. Od kraja do kraja, od umotvora do umotvora je hitela, vedno se naslanjajoč ob novih idejah in zlivajoč jih v zvonke pesmi.

Že v prvih njenih pesmih se je poleg nedozorelosti nazorov pokazal nenačuden pesniški dar, ki se je javil v krasni poetični obliki. Izdala je štiri serije poezij (1881, 1883, 1887 in 1898). V večjih pesmih, kakor so „Tarcza Scipiona“, „Klaudia“, „Mojesz“, „Imogena“, „Jan Huss“ in „Grunwald“, sicer pogrešamo enotnosti v celoti, a premagujejo nas siloviti prizori, polni prave lirike. Še bolj pa se kaže njena pesniška sila v manjših pesnitvah. Po l. 1863. se sicer poljsko pesništvo ponaša z velikim številom lirikov, vendar niti eden izmed sodobnih pesnikov ni izražal še s toliko dušeslovno natančnostjo raznih bridkih čuvstev žalostne in obupajoče duše, kakor Konopnicka v „Pieśnach nocy“, v „Nocach letnich“, v „Modłitwie Ezdraszowej“, v „Modłitwach wieczornich“, „Echach majowych“ in v nekaterih „Fragmentach“. V drugi seriji svojih pesmi se je že iznebila negodne frazeologije, ki se še kaže v prvi zbirki, in stopila je pred Poljake kot dovršena pesnica s poetičnimi biseri prve vrste. Njena ritmika je postala sladko-melodiozna, in ginljivi lirični prizori iz trpečega člo-

veštva so se strnili v čarobno skupino. O trpljenju ubožnega ljudstva peva z glasovi, ki se dajo primerjati najnežnejšim izlivom narodnega pesništva:

A czemuż wy, chłodne rosy,
padacie,
gdym ja nagi, gdym ja bosy,
głód w chacie¹⁾? . . .

Czy ne dosyć, że człek²⁾ placze
na ziemi,
co ta nocka sypie łzami
srebrnemi?

Sicer je tudi tu še obilo pesimizma, mnogo lepo-besedja in prazne resignacije, a tudi obilo krepkega, uprav moškega duha.

Največjo pozornost pa je zbudila njena pesniška zbirka „Italia.“ Pravi biseri so njene lirčne parafraze raznih plastičnih umetnin, katere je občudovala na potovanju, posebno one, ki so zbrane pod naslovoma „Faun“ in „Madonna“. Njen pesniški izraz je pa postal pri tem tudi vedno konkretnjši, in kmalu je nastopila z veliko epsko pesmijo „Pan Balcer w Brazylii.“ Sicer to ni prava epopeja, ker jej manjka enotnosti in razvoja v celoti, vendar so pa posamezni deli tako krasni in polni prave pesniške lepote, da so jih sprejemali Poljaki z resničnim navdušenjem, ko so začeli posamezni anonimno izhajati. To so prizori iz življenja poljskih izseljencev. V njih ni več mladostnih fantazmov, ampak vse, kar pesnica opeva, je naravnost vzeto iz poljskega narodnega življenja. Pan Balcer je pošten in priden kovaški mojster, in poleg njega vaški starešina Horodziej in navihani pretkanec Opacz — vsi so kost od kosti poljskega naroda.

Priznati se mora Poljakom, da noben narod tako ne časti svojih duševnih velikanov, kakor oni. Ker jim je nesrečna osoda raztrgala materialno domovino, pa s tem večjo gorečnostjo čuvajo nad duševnim neminljivim kraljestvom svoje umetnosti in znanosti. Pred enim letom (gl. „Dom in Svet“ 1901, str. 129.) so slovesno praznovali jubilej svojega pisatelja-prvaka Sienkiewicza, in zdaj so priredili tudi Konopnicki v Krakovu slavje, kakršno se le redkokdaj primeri pri drugih narodih. 19. oktobra zvečer je bila slavnostna predstava v gledišču. Drugi dan, v nedeljo, je bila najprej sv. maša v staroslavni Marijini cerkvi, potem pa slavnostno zborovanje, katerega so se udeležili akademija, vseučilišče in velik zbor književnikov poljskih. Podobne slavnosti so priredili tudi po drugih krajih. In slednjič se je še mnogo sto poljskih mladih učenk in otrok podpisalo na udanostno adreso, da se zahvalijo pisateljici za lepo mladinsko knjižico, katero jim je spisala Konopnicka pod naslovom „Nowe latko“.

¹⁾ v koči. — ²⁾ človek.

Poljski grafični artisti so se združili, da izdajo krasno tiskano delo v 120 izvodih, katerih prvih 20 bo numeriranih. Na čelu jim je p. Feliks Jasieński, dalje so v tej zvezi Malczewski, Wyspiański, Wyczółkowski, Ruszczyc, Stanisławski, Mehoffer i. dr.

Bogdan Zaleski.

Skoro ravno takrat, ko so Francozi slavili spomin Viktorja Hugona, so praznovali Ukrajinci stoletnico rojstva svojega pesnika, ki pa je bil Hugonovemu duhu popolnoma nasproten in ki nikakor ni zaslužil, da bi tako kmalu po svoji smrti zapadel splošnemu pozabljenju. Bogdana Zaleskega so že za živa zvali „ukrajinskega slavčka“, in to ime si je tudi v polni meri zaslužil. Bil je pravi pesnik svojega naroda. Iz narodnega življenja je črpal svoje najgloblje in najkrasnejše pesmice, a ukrajinskemu jeziku je dal tako gibčnost in milino, da se more malokateri jezik ponašati z enako.

Bogdan Zaleski, ki je pripadal takozvani ukrajinski šoli, se je rodil dne 14. februarja 1802 v vasi Bogaterce na Ukrajini. Prva leta svojega življenja je preživel v kmečki koči, na stepi in sredi med preprostim narodom. Slike pa, katere so se tukaj vtisnile njegovi bujni fantaziji, so dale za vse življenje jasni značaj njegovemu mišljenju in pesniškemu umevanju. Dokončavši gimnazijske študije, je šel l. 1820. na vseučilišče v Varšavo. Tam je priobčeval razne pesniške odlomke po časopisih. Šele l. 1830., ko je zapustil domovino in odpotoval v Pariz, kjer je postal učitelj na šoli v Batignollu, si je pridobil slavno ime kot pesnik čarobnih pesmic v prosti narodni obliki. Njegova zbrana dela so izšla najprej l. 1837. v Lvovu, l. 1841. pa v Parizu. Vsa ta dela, „dumke, šumke, pilke, pomladanke in popevčice“, se odlikujejo po nenavadni lahkoti, melodioznosti in bujni fantaziji, zraven pa tudi po pesniški dovršenosti. Njegovim najkrasnejšim pesmim pripadajo „Rusalka“, fantastične slike, katerim je vzel pesnik snov iz bajk in povesti ukrajinskega naroda. L. 1862. je izdal obširno pesem „Duh stepe“; v tej izborni lirični epopeji opeva zgodovino svojega ljudstva s posebnim ozirom na značaj in usodo slovanstva in poljskega naroda.

Domov v rojstni kraj se ni več vrnil. Še kot mladenič je zapustil po brezuspešni poljski revoluciji domovino, iz katere je bil izgnan, in tujina mu je postala druga domovina. Vendar se je „staremu kozaku“ mnogokrat stožilo, ko se je spomnil krasnih dni, katere je preživel v domovini: „Pri nas drugače, pri nas drugače!“. . . Tako je peval. V eni svojih najganljivejših pesmi vzdihuje k nebu, da bi bil vsaj po smrti v domovini:

„Bože, bože, solze plačem ti v višino,
ko umrjem, daj mi v nebu Ukrajino!“

Bogdan Zaleski je umrl dne 31. marca 1886. Njegove pesmi in njegovo ime pa še živé nadalje v srcih njegovega naroda — najkrasnejši delež narodnega pesnika!

„Na dnê“, nova drama Maksima Gorkega.

Gorkij je šel na Krim, da si tam popravi zdravje, in vrnivši se v Arzamas, je izdal to svojo novo dramo. Mladi pisatelj, kateri se je tako zgodaj proslavil, je v prvi vrsti dušeslovec revščine. Kakor v njegovi prvi drami, v „Mêščanih“, tako tudi v tej drami ni mnogo zunanjega dejanja, ampak večinoma se vrši dramatični razvoj v dušnem življenju. Gorkij je šel zopet „na dno družbe“, med svoje „bivšie ljudi“, ki so izobčeni iz človeške družbe vsled propalosti, revščine, pijanstva itd. Obubožani zapravljivi baron, filozof, ki je mnogo in brez sadu čital, izpiti igravec, oderuh Ašer, posestnik beznice Kostylev, njegova žena Vasilisa in njena sestra Nataša — to so osebe „na dnu“, katere nam predstavlja pisatelj. Med nje pride starec Luka, nekak idealist v tem zaduhlem zraku, ki v propalo družbo prinese misel, da je človek vendar še za kaj višjega na svetu. A ne more jih dvigniti moralno, ampak vsi junaki žalostno končajo. Igravec se izpije popolnoma in se slednjič obesi, tolažeč se s prihodnjim življenjem, v katerem več ne bo alkohola. Vasilisa svojo sestro iz ljubosumnosti ubije na pol, Ašer pa njenega moža popolnoma ter izgine. Filozofični baron pa misli, da je vse bede kriv le pridigar Luka, ki je tem ljudem govoril o boljšem življenju, a jim ni znal pokazati poti vanje. — Taka je vsebina te drame, v kateri izkuša Gorkij najnatančnejše izraziti psihologijo „bivših ljudi“.

A. N. Radiščev. Zanimivo stoletnico je beležilo rusko slovstvo dne 12. septembra. Tega dne l. 1802. je namreč umrl A. N. Radiščev, ruski pisatelj iz Katarinine dobe. Radiščev se je bil na Nemškem izučil zdravilstva, ter pri tem pozabil svoje materinščine. Ko je dobil na Ruskem državno službo, se je moral iznova učiti ruščine, katere pa nikoli ni pisal gladko. Da bi se izvežbal v jeziku, je čital Lomonosova in pri tem dobil veselje do pisateljavanja. Najprej je prelagal, l. 1790. pa je izdal svoje prvo izvirno delo: „Žitije Feodora Vasiljeviča Ušakova s priobščenjem nekotoryh jeho sočinienij.“ V „Pisjmu k drugu, žiteljstvujuščemu v Tobolskê“ popisuje spomenik Petra Velikega na Senatski ploščadi, ter pri tem razvija nekaj misli o vladarstvu. Usodepoln zanj pa je postal spis „Putešestvije iz Peterburga v Moskvu“. Sestavil ga je po vzorcu tedanjih sentimentalnih potopisov v narodnem, širokem slogu. Radiščev popisuje bedno stanje ruskega kmeta ter zahteva reforme. Tu je že ves načrt za osvoboditev ruskega mučnika, katero so v resnici izvršili l. 1861. A pod Katarino II. je bilo še zločinstvo misliti na osvoboditev kmetov. Ravno

takrat je na Francoskem divjala revolucija. Sicer so se na tedanjem nenravnem ruskem dvoru naslajali ob volterjanskih spisih francoskih „prosvetljencev“, a v Rusiji o svobodi govoriti ni bilo dovoljeno. Radiščeva so obtožili kot revolucionarja in ga pregnali v Sibirijo. Deset let je preživel „v gluhem oglu Sibirije“, na Himskem otoku. Tam je zdravil ljudi, mnogo čital in proučeval sibirsko življenje. Ko je umrla Katarina II., je njen naslednik Pavel I. dovolil prognancu, da se vrne v Rusijo, Aleksander I. pa ga je poklical celo v „Komisijo za sestavljanje zakonov“. Tako je nenadoma dospel do visokih časti. A prognanstvo ga je duševno in telesno silno potrl. Pravijo, da ko je nekoč pri seji zagovarjal svoje misli, mu je rekel grof Zavodovskij: „Ali govoriš že zopet tiste neumnosti, kakor prej? Ali še nimaš dosti Sibirije?“ Radiščeva so te sirove besede tako pretresle, da mu je zatemnel um. Zastrupil se je in v strašnih mukah umrl. — Po njegovi smrti se je v Rusiji mnogo izpremenilo. Puškin ga je zelo čislal. L. 1878. pa je dobil vnuk Radiščeva, umetnik A. P. Bogoljubov, najvišje dovoljenje, da otvori v Saratovu „Radiščevskij muzej“.

Ruski pravopis. Tudi med Rusi se oglašajo posamezniki, ki želé, da bi se pravopis ravnal bolj po sedanjí izgovarjavi. „Literaturnyj kružok“ v Rigi se je obrnil do učnega ministrstva, da bi to uvedlo v šolah namesto zgodovinsko-etimološkega fonetični pravopis. Prof. Jagić se upira temu. V „Archivu für slavische Philologie“ je objavil odprto pismo naslovljeno na prof. Brandta, v katerem pravi: „Ruski pravopis je zgodovinska zgradba, ravnotako, kakor francoski, angleški, nemški ali izmed slovanskih češki in še bolj poljski. Tisočletja zidajo na tej zgradbi, nekaj se odlamlja, nekaj izpreminja, tretje se pristroji, polagoma sicer in ne vse v istem slogu, a osnovni značaj celote se vendar ohranja.“ Jagić méni, da moramo biti v pravopisnih stvareh oportunisti, češ, čim manj želimo, tem več upanja imamo za uspeh. — Polemika za reformo pravopisa in proti njej pa postaja vedno razsežnejša. „Žurnal ministerstva narodnoga prosvješčanja“ je prinesel daljši spis Bêlkinov proti reformi, kateremu pa zdaj odgovarja v istem listu prof. Roman Brandt. Njegovo načelo je, da se mora sedanjí „grško-slavjano-ruski“ pravopis

nadomestiti s „čisto ruskim“. Sakulin v tistem listu zahteva, da se mora v šolah pisati ravno tako, kakor se besede izgovarjajo, da se olajša elementarni pouk. Sicer, pravi Sakulin, se bo poznala nekoliko časa precejšnja razlika med novim šolskim in med sedaj veljavnim pravopisom, kateri se pač ne bo dal naenkrat odpraviti, a to je po njegovem mnenju manjše zlo.

Ruska umetnost. Lansko leto je začelo „Imperatorskoje občestvo povščrenija hudožestv“ izdajati bogato ilustriran list „Hudožestvennyja sokrovišča Rossiji“. Tu zbirajo reprodukcije najboljših umetnin, kar jih je na Ruskem.

Ruska bibliografija. Pisateljica A. V. Mezier je izdala veliko bibliografično delo: „Russkaja slovesnost s XI. po XIX. st. vključiteljno.“ To je vodnik skozi celo rusko slovstvo, sicer bibliografskega značaja, a sestavljen v zvezi z zgodovino in kritiko.

Ruski pesniki v francoščini. Nedavno je izdal Fancoz Lanceray antologijo ruskih pesnikov z naslovom „Antologie des poètes russes, traduit en vers français“. Sploh se Francozi v poslednjem času jako zanimajo za slovansko književnost.

„Alliance française.“ Na Francoskem je društvo tega imena, katero prireja v raznih krajih na Francoskem poučne tečaje za učenjake drugih narodnosti, kateri se hočejo izobraziti v francoskem jeziku, spoznati bližje francosko slovstvo in ljudstvo. Doslej so bili taki tečaji le v Parizu. Odslej se bodo pa prirejali tudi v letoviščih in po zimi na Rivieri. Sedež društva je v Parizu (Rue de Grenelle 45.) Posebno Rusi se pridno udeležujejo teh tečajev.

Prodiranje proti severnemu tečaju. Dné 18. septembra se je vrnil s severa poročnik Peary, ki je prodril do 84° 17' severne širine. En dan za njim se je vrnil Otto N. Sverdrup, ki se je odlikoval že kot spremljevalec Nansenov in je bil zdaj na potu čez štiri leta. Preiskoval je južno in zapadno obrežje ellesmerelandsko in zapadno od njega ležeče kraje, ki so bili doslej neznani. Z zanimanjem pričakujejo, kako bosta ta dva drzna potnika popisala, kar sta videla na ledenem severu.

Ob sklepu XV. letnika.

Končali smo petnajsti letnik „Dom in Sveta“. Ob koncu leta delajo obračun v vseh podjetjih in zavodih ter premišlujejo o izgubi in dobičku, o izkušnjah preteklosti in o nadah bodočnosti. Ko se mi oziramo na svoj ljubljenski list, napolnjujejo čuvstva zadovoljnosti, hvaležnosti, samosvesti in poguma naše srce. Kajti, kar smo obljubovali, to smo izpolnjevali; vestno smo se trudili, in Bog je naše delo blagoslovil; sotrudniki nas krepko podpirajo in v vseh slojih in stanovih slovenskega naroda je postal „Dom in Svet“ mil družinski tovariš, kratkočasen v zabavi in resen v pouku, pošten po srcu in — menimo da tudi zal po licu. Zato nam pa naš obračun sicer ne izkazuje zlatih zakladov, pač pa obilo duševnega dobička, in reči smemo, da je ravno naš list Slovincem najboljši dokaz, da so kulturen narod. In s te višine se nečemo umakniti, ampak hočemo napredovati v vseh ozirih.

Za prihodnje leto imamo že pripravljene mnogo literarnega in umetniškega gradiva, katero bo gotovo ugajalo našim dragim naročnikom.

Z leposlovnimi spisi ne bomo prišli v zadrego. Naši prijatelji so nas tu izdatno založili. Na prvem mestu bo izhajal celo leto zgodovinski roman „Naš stari greh“ (spisal *Bogdan Vened*). Poleg njega nam je obljubljena še druga daljša zgodovinska povest „V zatonu“. Več številčk bode potreboval *F. S. Finžgarjev* venec silhuet pod skupnim naslovom „Moja duša vasuje“... Razen tega ima gospod *Finžgar* za nas v delu roman „Iz modernega sveta“, novelo „Do nje!“ in nov narodni igrokaz „Talent“. Od našega globokega umetnika *Fr. Ks. Meška* imamo že v rokah dve krasni daljši črtici „Prevare“, „Človek, ki stoji ob grobovih in plaka“. Pesnik *Anton Medved* nam je poslal veselo tridejanko „Na oglelih“, s katero pričnemo koj s 1. št. Gospod *Milan Pajk* nam izroči povest iz zapuščine *Pavline Pajkove*, g. *Pavel Perko* nam je obljubil daljšo novelo, od g. *Fr. S. Steržaja* imamo črtico „Z doma“, itd. itd. — Med pesniki se bode odlikoval naš odlični *Silvin Sardenko* z nežnimi, globoko izvirajočimi „Gorskimi viri in verzi“. — Gospod *Medved* pravi, da ga mika tudi prihodnje leto vreči še kak šop trnjevih med nas,

sicer pa imamo od njega že za 1. št. kito lepih pesmi. Tudi *Ljudmila, Mira, Desimira, in Ivo Danič, Roman, Romanov, Cvetko Slavin* i. dr. nas ne zapusté v prih. letu.

Tudi znanstveni del bo jako zanimiv. Segli bomo zopet nazaj v domačo zgodovino in bomo popisovali življenje raznih domoljubov, med njimi *Čafa, Murkota* i. dr. S posebno natančnostjo se bomo bavili z domačo obrtjo. Zasledovali bomo vse, s čimer si naše ljudstvo pridobiva dohodkov za vsakdanji kruh in bomo domačo hišno obrt kazali tudi v slikah. Da bomo popisovali tudi razne domače kraje, nam ni treba posebej poudarjati. Šli bomo pa tudi po svetu, in sicer najprej na jug v Dalmacijo in Črnogoro, potem jo pa udarimo v London, in če bomo imeli časa, tudi na Rusko. Kot doslej bomo pazno zasledovali kulturno gibanje drugih slovanskih rodov; pripravljenega imamo že toliko gradiva, da ga ne moremo tu naštevati. Daljši spisi se bodo bavili s Hrvatom *Lopašićem*, z Rusom *Tolstim*, s Slovakom *Sasinkom*, s Poljakom *Mickiewiczem* i. dr.

Tudi iz drugih znanosti imamo že pripravljene spise: iz prirodoslovja, zdravilstva, modroslovja, tehnike itd. „Tega in onega“ iz sodobnega kulturnega življenja bomo pa prinašali še mnogo več, kakor doslej.

Večjo skrb še, kot letos, bomo posvetili slikarstvu. Pred vsem opozarjamo na galerijo najizbornejših ruskih slikarjev, katero bomo prinašali skozi cel letnik. G. Žmitek nam je napisal k slikam zgodovino ruskega slikarstva. Potem pridejo na vrsto domači umetniki: Quaglia in razni novejši slikarji. Da bodo slike res krasne, smo poskrbeli tudi izboren papir. Sploh bo stopil list s prihodnjo številko pred čitatele ves prenovljen in pomlajen.

Zato pa vabimo dosedanje gg. naročnike, naj nam ostanejo zvesti in naj nam pridobé še novih prijateljev. Kajti to lahko rečemo, da v naših razmerah z našimi sredstvi kaj boljšega ustvariti, kakor je „Dom in Svet“, je skoro nemogoče. Z isto požrtvovalnostjo, kakor doslej, hočemo delati še nadalje za pravo omiko slovenskega naroda. Cena ostane neizpremenjena. — Bog z nami in sreča junaška!

Dr. Mihael Opeka.

Dr. Evgen Lampe.

Podobarski in pozlatarski ateljé
Andrej Rovšek v Ljubljani

Kolodvorske ulice št. 20.

v hiši gospé
Wessner-jeve

se priporoča preč.
duhovščini in cer-
kvenim predstojni-
štvom v naročila za
izvrševanje vsako-
vrstnih strogo
umetniško iz-
vršenih

lesenih

oltarjev

v raznih slogih

kipov

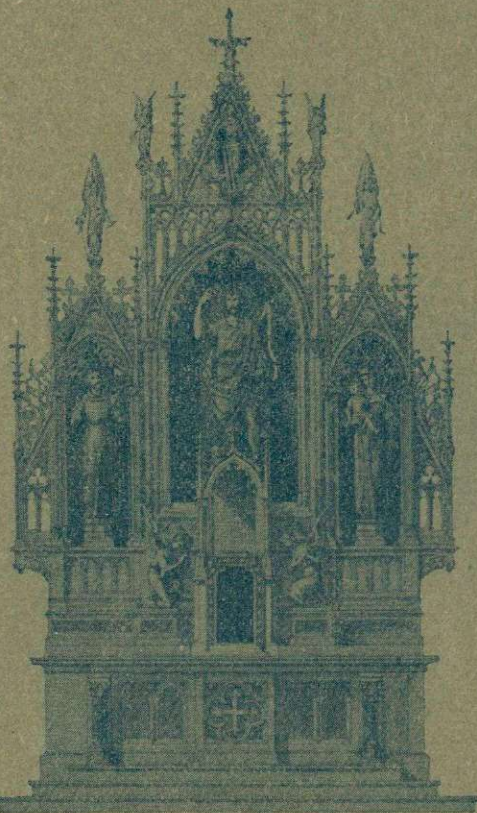
in svetniških soh
iz kamena, gipsa
ali lesa itd.

Oltarne skupine
iz
različnega materiala

Priznana umetniško
dovršena dela!

Priznalna pisma
so na razpolago!

Domača tvrdka!

Ana Hofbauer

v Ljubljani,
Wolfve ulice 4

zaloga cerkvene
obleke, orodja in
posode

se priporoča prečastiti duhovščini,
cerkvenim predstojništvom in do-
brotnikom v naročila iz zaloge in v ročno
izdelovanje bander, baldahinov, plaščev,
kazul, pluvialov, dalmatik, velumov, alb,
koretjev, prtov, sploh vsega, kar se rabi pri
službi božji in obrednih opravilih.

Zagotavlja pošteno postrežbo, prosi, da se gg. naročniki blago-
volé ozirati na domačo tvrdko, katera tudi prevzema vsa-
kršna prenavljanja in popravljanja.

Ceniki so na razpolago, cene vseskozi nizke.

Izvirne platnice

za

 „Dom in Svet“

se dobivajo za vse letnike nazaj, črešnjevo rdeče,
olivkasto zeleno, havana rjave in svetlo-zelene

— po 1 K 30 v. —

pri

Fr. Breskvar-ju,

knjigovezu v Filipovem dvorcu.

Ribji trg poleg Frančiškanskega mostu.

JOSIPA BRANDL

zavod za izdelovanje orgel v Mariboru

na Štajerskem se najuljudneje priporoča v
izdelovanje orgel vsakršne velikosti naj-
boljšega zistema.

Od leta 1893. je tvrdka postavila že 23 del, mej
temi z dvema manualoma: v novi frančiškanski cerkvi
v Mariboru s 34 spremeni, v Varaždinu 29, Čadramu 16,
Mariji v Pušcavi 16, Ljutomeru 14, Št. Petru pri
Radgoni 12 in Požegi v Slavoniji z 12 spremeni. Pri-
znalna pisma o izvršenih delih na željo vsakomur na
vpogled. — **Prenavljanja in popravila najcenejša.**

FR. ČUDEN

Ljubljana, Mestni trg
št. 25, npr. mestni hiši

urar in juvelir

priporoča prečastiti du-
hovščini in sl. občin-
stvu največjo svojo
zalogo najraznovrst-
nejših zlatih, srebr-
nih in nikelnastih

 žepnih ur

stenskih ur in ur
z nihalom, budil-
nic in ur z godbo,
visečih in na stojalih.

Največja zaloga

 bicikljev

najboljših sistemov in
iz najslovitejših tvornic
pod jamstvom.

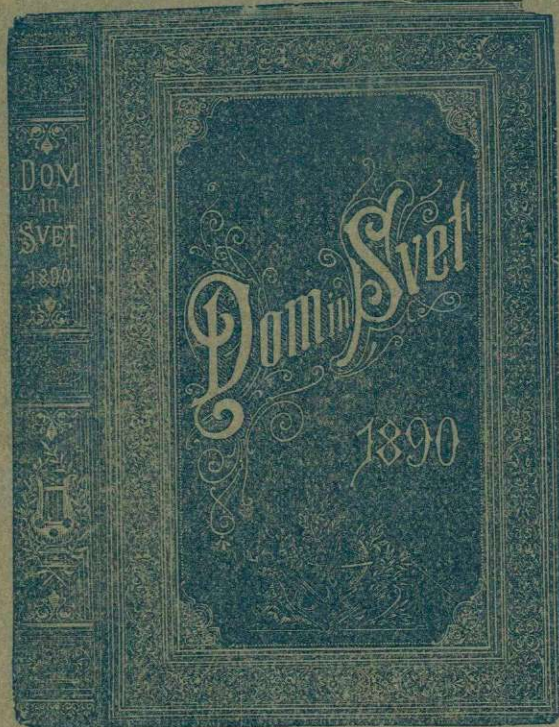
Zaloga

šivalnih strojev
iz najboljših tvornic

Poprave vseh naštetih pred-
metov in prenavljanja
izvršujem točno in po ceni.

Barvne platnice:

ognjeno rdeče, češnjevo rdeče, olivkaste, azurno
modre, zelene, rumene, rjave.

P. n. častitim gospodom
naročnikom „Dom in Sveta“

naznanjam, da sem tudi letos, kot vselej, priredil krasne origi-
nalne platnice za „Dom in Svet“.

Cena kot navadno K 1 40, s pošto K 1 60.

Uljudno se priporoča knjigoveznica

IVANA BONAČ-a v Ljubljani.